

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 2030
AKTUALIZACJA**

Zielona Góra, ...

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM – WYZWANIA ROZWOJOWE	5
2.1. Sfera społeczna	6
2.2. Sfera gospodarcza	8
2.3. Sfera przestrzenna	13
2.4. Sfera zarządzania rozwojem regionu	17
2.5. Nowe wyzwania – pandemia i konflikt zbrojny	19
3. WIZJA ROZWOJU I CEL GŁÓWNY	21
3.1 Wizja	21
3.2 Cel główny	22
4. CEL STRATEGICZNY 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna	23
4.1 Cele operacyjne	23
4.2 Kierunki interwencji (działań).....	24
5. CEL STRATEGICZNY 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi	28
5.1 Cele operacyjne	29
5.2 Kierunki interwencji (działań).....	29
6. CEL STRATEGICZNY 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona.....	33
6.1 Cele operacyjne	34
6.2 Kierunki interwencji (działań).....	34
Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona	34
7. CEL STRATEGICZNY 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę.....	40
7.1 Cele operacyjne	40
7.2 Kierunki interwencji (działań).....	41
8. PRZEDSIĘWZIECIA STRATEGICZNE KLUCZOWE DLA REALIZACJI CELÓW STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 2030.....	44
9. WYMIAR PRZESTRZENNY	47
9.1. Model funkcjonalno-przestrzenny województwa lubuskiego wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie	47
9.2. Rola OSI w strategii rozwoju	67
9.2. Obszary strategicznej interwencji wskazane z poziomu krajowego	68
9.3. Obszary strategicznej interwencji wskazane z poziomu regionalnego	71

10. SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO Z KRAJOWYMI I PONADREGIONALNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI ORAZ WYTYCZNYMI UE	87
11. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	96
11.1 System zarządzania i wdrażania strategii	96
11.2 System monitorowania strategii	101
12. RAMY FINANSOWE STRATEGII	109
SPIS RYSUNKÓW I TABEL	121
WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW	122

ZAŁĄCZNIK:

- I. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
- II. ANALIZA SWOT
- III. PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE KLUCZOWE DLA REALIZACJI CELÓW STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 2030
- IV. KONSULTACJE SPOŁECZNE PROJEKTU STRATEGII (niniejsza część zostanie uzupełniona po przeprowadzeniu konsultacji)
- V. OCENA EX-ANTE PROJEKTU AKTUALIZACJI SRWL 2030 (niniejsza część zostanie uzupełniona po przeprowadzeniu oceny)
- VI. PODSUMOWANIE OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO (niniejsza część zostanie uzupełniona po przeprowadzeniu oceny)

1. WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (SRWL 2030) jest dokumentem wyznaczającym strategiczne cele i kluczowe kierunki działań oraz przewidywane instrumenty ich realizacji w rozwoju województwa lubuskiego w kolejnej dekadzie.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa uchwalanie strategii rozwoju województwa należy do wyłącznej właściwości Sejmiku Województwa. Sejmik Województwa Lubuskiego uchwalił pierwszą strategię rozwoju województwa w roku 2000, następnie ją aktualizował w roku 2005, 2012 oraz 2021.

Potrzeba aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, która została przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego w dniu 15 lutego 2021 r. wynika ze zmiany uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz konieczności dostosowania do dokumentów krajowych i nowych lub uszczegółowionych instrumentów finansowych.

Województwo ma możliwość zaktualizowania strategii rozwoju w każdym czasie, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczno-gospodarcza lub przestrzenna województwa. Strategie rozwoju muszą być spójne ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w związku z tym aktualizacja dokumentów krajowych także stanowi ważną przesłankę nowelizacji zapisów dokumentów regionalnych. Rada Ministrów 14 lutego 2017 r. przyjęła Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR). We wrześniu 2019 r. rząd przyjął Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju nałożyła również na samorządy obowiązek przygotowania i uwzględnienia w strategii modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej. W toku aktualizacji uwzględniono także zapisy dokumentów pozostałych 8 rządowych zintegrowanych strategii sektorowych.

Należy także pamiętać, że aktualny regionalny dokument strategiczny stanowi podstawę programową dla wdrażania funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności w perspektywie 2021-2027 i wykorzystania środków w ramach Krajowego Programu Odbudowy i Odporności (KPO).

Potrzeba aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego wynika także w dużej mierze z dostrzeganych zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie, kraju i na świecie. Na podstawie rzetelnej diagnozy zidentyfikowano wyzwania, które będą znacząco wpływać na prowadzenie polityki rozwoju. Zostały one wskazane w dokumencie oceniającym wdrażanie SRWL w roku 2018, jak również w diagnozie strategicznej regionu przygotowanej na potrzeby procesu aktualizacji. Należą do nich m.in. pandemia COVID-19, konflikt zbrojny w Ukrainie, wysoka inflacja, kryzys klimatyczny, katastrofa ekologiczna na Odrze, starzenie się społeczeństwa, zmiany na rynku pracy, postęp technologiczny i inne.

Strategia jest zgodna z wymogami ustawowymi, tj. ustawą o samorządzie województwa oraz ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zasadnicze elementy strategii, tj. wizja, cele strategiczne i kierunki interwencji nie uległy zasadniczej zmianie w stosunku do dokumentu z roku 2021, odnosząc się do gospodarki, społeczeństwa, przestrzeni i zarządzania regionem. Wzmocniono jednak w szczególności aspekt przestrzenny, uwzględniając w strategii model struktury funkcjonalno-przestrzennej, będący ramą dla prowadzenia procesów rozwojowych w województwie lubuskim.

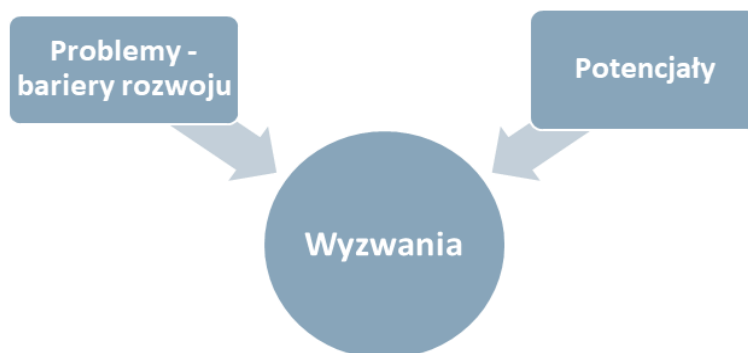
2. WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM – WYZWANIA ROZWOJOWE

Diagnoza społeczno-gospodarcza województwa lubuskiego została opracowana jako osobny dokument, stanowiąc podstawę do aktualizacji dotychczas obowiązującej strategii rozwoju regionu. Obejmuje obszerną diagnozę stanu województwa w czterech sferach, tj.: społecznej, gospodarczej, przestrzennej i zarządzania rozwojem regionu. Diagnoza została przyjęta przez Zarząd Województwa Lubuskiego w czerwcu 2023 r., następnie uzupełniona i uaktualniona, stanowiąc załącznik (część I) do niniejszego dokumentu strategicznego. Zebrane dane posłużyły przede wszystkim zaktualizowaniu mocnych i słabych stron regionu lubuskiego oraz szans i zagrożeń w postaci analizy SWOT, którą także przedstawiono w załączniku do Strategii (część II).

Główne wnioski z diagnozy wskazują potencjały i problemy stanowiące bariery rozwojowe w regionie. Najistotniejsze wyzwania rozwojowe sformułowane w strategii przyjętej w roku 2021, pozostały aktualne jak: inteligentna, zielona gospodarka regionalna, zrównoważony rozwój, region spójny i silny społecznie, integracja przestrzenna czy efektywne zarządzanie rozwojem, niekorzystne trendy demograficzne, migracja młodych, starzenie się społeczeństwa, konieczność zwrócenia większej uwagi na postępujące zmiany klimatyczne i gospodarkę odpadami, zwiększenie aktywizacji mieszkańców do włączenia się w budowanie wspólnoty regionalnej, pandemia. Nowym obszarem w kontekście wymienionych wyzwań jest natomiast sytuacja, która pojawiła się w roku 2022, związana z atakiem zbrojnym Rosji na Ukrainę, co wywołało różnego rodzaju następstwa, w tym kryzys uchodźczy. Brać pod uwagę należy także aktualny etap rewolucji naukowo-technicznej, który wiąże się on z wpływem sztucznej inteligencji na gospodarkę regionalną i rynek pracy oraz powstawaniem nowych tzw. inteligentnych (smart) instrumentów zarządzania rozwojem. Dużego znaczenia w kontekście rozwoju nabierają kwestie zagrożenia kryzysem energetycznym i finansowym oraz kryzysowe sytuacje w aspekcie ekologicznym i klimatycznym.

Wyzwania rozwojowe województwa lubuskiego zostały przedstawione w czterech głównych obszarach: sfera społeczna, sfera gospodarcza, sfera przestrzenna oraz sfera zarządzania rozwojem regionu, które odpowiadają układowi diagnozy strategicznej.

Rysunek 1. Model formułowania wyzwań stojących przed Województwem Lubuskim w kontekście prac nad SRWL 2030

Źródło: A. Noworól, Raport I. Warsztaty Zespołu roboczego ds. Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, kwiecień 2019.

2.1. Sfera społeczna

Liczba ludności województwa w 2022 r. zmniejszyła się w stosunku do 2018 r. i wynosiła 980,0 tys. osób, rozproszonych na znacznej powierzchni. Analiza zmian struktury populacji wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa, wyrażający się m.in. rosnącym udziałem ludności w wieku nieprodukcyjnym w populacji ogółem, przy spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. Niezmiernie istotnym wyzwaniem dla regionu jest skoncentrowanie się na efektywniejszym wdrażaniu polityki młodzieżowej oraz polityce senioralnej, w tym „srebrnej gospodarce”. Pesymistyczna prognoza demograficzna województwa – starzenie się wspólnoty regionalnej – nie różni się istotnie od ogólnopolskich procesów demograficznych i powinna skłaniać władze krajowe do aktywnej polityki prorodzinnej i imigracyjnej, a władze wojewódzkie do zwiększenia atrakcyjności regionu dla młodych mieszkańców i migrantów w obecnym stanie prawnym.

Wyzwanie 1. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym:

- *działania na rzecz zwiększenia dzietności, skuteczna polityka prorodzinna;*
  - *rozwój polityki młodzieżowej, ukierunkowanej na zwiększenie atrakcyjności województwa dla tej grupy wiekowej;*
  - *aktywizacja osób starszych na rynku pracy i w życiu społecznym;*
  - *przeciwdziałanie emigracji z regionu, w szczególności powstrzymanie odpływu osób w wieku produkcyjnym;*
  - *efektywna polityka imigracyjna.*
-

Jednym z ważnych obszarów społecznych jest skuteczna polityka w ochronie zdrowia mieszkańców. Podstawowym problemem, z którym region musi sobie poradzić, jest deficyt specjalistycznej kadry medycznej. Najgorsza sytuacja jest w grupie specjalistów z zakresu chorób wewnętrznych, chirurgów oraz pediatrów. Zauważalna jest także zmniejszająca się liczba pielęgniarek pracujących, w tym położnych. Samorząd Wojewódzki zainicjował powstanie kierunku lekarskiego na Wydziale Lekarskim i Nauk o Zdrowiu (obecnie Collegium Medicum) Uniwersytetu Zielonogórskiego, jak również Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Zielonej Górze oraz został opracowany i wdrożony program stypendialny dla studentów kierunków medycznych, pielęgniarskich i położniczych. Ponadto realizuje się działania z zakresu promocji zdrowia i kształtowania prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego, jak również poprawy organizacji świadczeń usług zdrowotnych podmiotów leczniczych. Działania te są niezbędne, ponieważ do głównych przyczyn zgonów Lubuszan zaliczały się tzw. choroby cywilizacyjne, wśród których największy odsetek stanowiły dysfunkcje układu krążenia i nowotwory, ale również Covid-19.

Charakterystyczną cechą regionu i jego silną stroną w kontekście zmian cywilizacyjnych XXI. wieku jest zróżnicowana tożsamość kulturowa, wynikająca z osiedlenia się tutaj po II wojnie światowej ludzi o różnym pochodzeniu. Dużym atutem województwa są branżowe cykliczne imprezy kulturalne, przyciągające widownię z całego kraju i z zagranicy. Województwo lubuskie należy do obszarów bogatych w zabytki, dlatego istnieje potrzeba ich stałego wsparcia oraz większego inwestowania w infrastrukturę kulturalną. Ponadto należałoby się skoncentrować na popularyzacji dziedzictwa kulturowego i efektywniejszym wykorzystaniu go w ramach rozwoju turystyki kulturowej.

Lubuscy sportowcy osiągają bardzo dobre wyniki na mistrzostwach krajowych i międzynarodowych, w szczególności w takich dyscyplinach sportowych jak: żużel, koszykówka, sporty wodne, kolarstwo czy strzelectwo sportowe. Ważną rolę dla sportu w województwie lubuskim odgrywa Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji imienia Zbigniewa Majewskiego w Zielonej Górze-Drzonkowie. Wśród działań na przyszłość należy wymienić ciągły rozwój infrastruktury sportowej „wyczynowej”, sprzyjający jednocześnie rozwojowi rekreacji sportowej wśród Lubuszan.

W odniesieniu do polityki społecznej województwo lubuskie znajduje się w grupie pięciu województw posiadających jeden z wyższych wskaźników osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Poprawiła się jednak subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych na terenie województwa lubuskiego. Realizowanych jest wiele projektów mających na celu włączenie społeczne. Podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców regionu w dalszym ciągu jest kluczowym wyzwaniem cywilizacyjnym na następne lata.

Na mapie województwa występują wciąż braki w zakresie infrastruktury społecznej. Co prawda rozwinęły się usługi świadczone w ramach środowiskowych domów samopomocy, jednak sieć tych placówek nie charakteryzuje się ani wysokim stopniem rozwoju, ani równomiernym rozłożeniem na poziomie powiatowym. W związku z tym sytuacja wymaga interwencji w kolejnych latach, aby dopasować ofertę usług do potrzeb i uwarunkowań społecznych.

W województwie lubuskim odnotowuje się najwyższy wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnością. Jednocześnie Lubuskie należy do grona województw posiadających najmniejszą liczbę Zakładów Aktywności Zawodowej czy Warsztatów Terapii Zajęciowej, które prowadzone były przede wszystkim przez organizacje non-profit. Konieczne jest wykorzystanie w większym stopniu potencjału podmiotów ekonomii społecznej.

Wyzwanie 2. Wysokiej jakości usługi publiczne i włączenie społeczne:

- *kreowanie atrakcyjnej oferty kształcenia, na wszystkich poziomach edukacji oraz odpowiedni rozwój infrastruktury;*
  - *wzmocnienie e-edukacji na wszystkich szczeblach nauczania;*
  - *wzrost dostępności do wychowania przedszkolnego i opieki nad najmłodszymi dziećmi;*
  - *kreowanie postaw sprzyjających uczeniu się przez całe życie;*
  - *integracja społeczna osób wykluczonych oraz imigrantów;*
  - *rozwój infrastruktury społecznej, usług społecznych i jednostek reintegracji społeczno-zawodowej, w tym na obszarach wiejskich;*
  - *wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w regionie;*
  - *rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia, w tym na potrzeby seniorów;*
  - *poprawa dostępu do wysokiej jakości usług medycznych oraz skuteczna profilaktyka (przeciwdziałanie chorobom cywilizacyjnym i zakaźnym);*
  - *rozwój infrastruktury i usług kulturalnych oraz popularyzacja dziedzictwa kulturowego i efektywniejsze wykorzystanie go w ramach rozwoju turystyki kulturowej;*
  - *promocja i tworzenie infrastruktury oraz oferty sportowo – rekreacyjnej dla aktywnego i zdrowego stylu życia;*
  - *wdrożenie działań niwelujących negatywne skutki sytuacji kryzysowych (klęski żywiołowe, epidemie i in.) w sferze usług społecznych.*
-

Województwo lubuskie posiada relatywnie duży potencjał kapitału społecznego. Wzmocnienia wymaga w dalszym ciągu rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wsparcie sektora pozarządowego czy stymulowanie współpracy NGO z samorządem i instytucjami publicznymi. Dysproporcje w tym zakresie wyraźnie uwidaczniają się między obszarami miejskimi i wiejskimi, na niekorzyść tych drugich. Wielokulturowość wspólnoty regionalnej i przyjazność dla osób z niepełnosprawnościami są ogromnym potencjałem regionu. Dodatkowo rosnąca świadomość regionalnej tożsamości powinna zostać wykorzystana do pobudzania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w tym do większego zaangażowania społeczności regionalnej w życiu publicznym i zwiększenia zaufania publicznego. Należy zauważyć rosnącą rolę kwestii przestrzegania praw człowieka i szeroko rozumianej równości, walki z dyskryminacją różnych grup społecznych. W tym aspekcie dostrzec należy działania na rzecz zwiększenia roli kobiet w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, ekonomicznym, politycznym.

Wyzwanie 3. Aktywni mieszkańcy:

- *wzmocnienie i wzrost kapitału społecznego poprzez stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;*
  - *rozwój działalności organizacji III sektora;*
  - *kreowanie silnych więzi wspólnoty regionalnej, budowanie poczucia tożsamości lubuskiej;*
  - *budowanie zaufania mieszkańców do instytucji publicznych*
  - *przestrzeganie praw człowieka i szacunek dla różnorodności*
-

2.2. Sfera gospodarcza

Pomimo systematycznego wzrostu wartości PKB per capita w kolejnych latach i dobrej dynamiki wzrostu (poza okresem „covidowym”), jego poziom wyrażony w procentach do średniej krajowej na przestrzeni lat 2012-2020 zmalał, a wkład województwa do krajowego PKB jest relatywnie niski. Sytuacja w podregionie gorzowskim i zielonogórskim nie jest znacząco zróżnicowana. Wartość PKB na 1 mieszkańca w 2020 r. wynosiła 62% średniej unijnej, przy średniej dla Polski na poziomie 76%.

W dobie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, konieczne jest ciągle wzmacnianie sektora B+R w regionie. Utrzymują się niskie wskaźniki innowacyjności, tj.: mały udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną, niska liczba zgłaszanych wynalazków, udzielonych patentów czy słaba współpraca sektora naukowo-badawczego z przedsiębiorstwami. Na uwagę zasługuje natomiast istotny wzrost udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem. Wskaźnik ten stale rośnie, a przy tym również utrzymywał się powyżej średniej krajowej. Rozwój i wzmocnienie obszaru innowacyjności możliwy jest poprzez ścisłą współpracę samorządów, instytucji otoczenia biznesu, ośrodków akademickich i przedsiębiorców. Istotną rolę odegrać również mogą inicjatywy klastrowe czy ośrodki naukowo-badawcze. Szczególnie ważne w tym aspekcie są regionalne inteligentne specjalizacje – RIS (Zielona gospodarka, Zdrowie i jakość życia, Innowacyjny przemysł). Podmioty gospodarcze nie wykazują wyraźnej specjalizacji gospodarczej, dlatego ważna jest regionalna interwencja wykorzystująca wsparcie krajowe i unijne w tworzeniu domen kompetencji, np. wokół przemysłu kosmicznego. Samorząd w tym celu utworzył Park Technologii Kosmicznych (PTK), który ma stać się wiodącym ośrodkiem przemysłowo-badawczym inżynierii kosmicznej i satelitarnej. Wyzwania technologiczne, w tym związane ze sztuczną inteligencją

stanowią bardzo ważny obszar rozwoju. Wzmacnianie inteligentnej gospodarki wymaga także wsparcia wybranych systemów kształcenia, szczególnie na poziomie uniwersyteckim oraz zapewnienia rozwoju specjalistycznej infrastruktury. Demografia wpływa m.in. na ilość uczniów i studentów. Na lubuskich uczelniach kształciło się najmniej studentów w stosunku do liczby ludności, spośród wszystkich województw. Jednak spadkowy trend liczby studentów udało się wyhamować. Sektor akademicki wymaga jednak wciąż wsparcia ze strony władz, szczególnie w obszarze powiązania z gospodarką regionalną. Konieczne wydaje się stworzenie zachęt dla przyciągania do regionu nauczycieli akademickich i studentów w obszarach tematycznych regionalnych inteligentnych specjalizacji (RIS). Z uwagi na wymogi rynku pracy korzystny i pożądany jest trend wzrostu liczby absolwentów kierunków technicznych i przyrodniczych. Należy także wskazać na małą aktywność Lubuszan w kształceniu ustawicznym i realizacji idei uczenia się przez całe życie.

Dobra koniunktura gospodarcza, znacząca poprawa sytuacji na lubuskim rynku pracy, czyli bezprecedensowy spadek bezrobocia w ostatnich latach, przyczyniły się do reorientacji sytuacji na rynku pracy. W dalszym ciągu jednak niekorzystnym zjawiskiem na rynku pracy jest wydłużający się okres pozostawania bez zatrudnienia, dłużej niż rok bez pracy. Lubuski rynek pracy wymaga działań na rzecz poprawy zasobu miejsc pracy (ich zróżnicowania i atrakcyjności) oraz zwiększenia aktywności zawodowej, zapewnienia wykwalifikowanych kadr poprzez podnoszenie kwalifikacji pracujących i poszukujących pracy, co wiąże się ze zwiększeniem mobilności. Potrzebne są również zachęty dla imigrantów, którzy pracują w deficytowych zawodach, do pozostania. Wyzwaniem jest tworzenie atrakcyjnych, dobrze płatnych miejsc pracy. Rynek pracodawcy przekształcił się w rynek pracownika, a kwestia bezrobocia jest przede wszystkim wyzwaniem w obszarze społecznym, a nie ekonomicznym.

Województwo jest korzystnie położone przy granicy z Niemcami, które są najważniejszym partnerem handlowym województwa lubuskiego. Na niemiecki rynek trafia niemal 50% towarów i usług eksportowanych przez lubuskie firmy. Kolejne miejsca zajmują Francja, Wielka Brytania i Holandia. Silne powiązania eksportowe z Niemcami i innymi krajami powinny być nadal wzmacniane przez promocję gospodarczą i współpracę gospodarczą. Transgraniczne powiązania gospodarcze z Brandenburgią nie są w pełni wykorzystane i należy je rozwijać. Atrakcyjność inwestycyjną województwa potwierdza znaczny udział w gospodarce podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego.

W otoczeniu ośrodków miejskich silnie rozwija się przedsiębiorczość. W szczególności znaczące obszary koncentracji podmiotów gospodarczych można zlokalizować w największych miastach regionu, w Zielonej Górze i Gorzowie Wielkopolskim. Zdecydowanie dominuje w regionie sektor mikroprzedsiębiorstw zatrudniających do dziewięciu osób - stanowią one blisko 96% wszystkich zarejestrowanych podmiotów. Liczba dużych przedsiębiorstw, zatrudniających powyżej 1000 osób jest niewielka.

W ostatnich latach wyraźnie rośnie rola przemysłu w lubuskiej gospodarce. Wysoki udział przemysłu w wartości dodanej brutto tworzy dobre podstawy do wzmocnienia tego sektora w gospodarce regionalnej dla każdej z rozwijających się branż. Wiodącą branżą lubuskiej gospodarki jest produkcja na potrzeby branży motoryzacyjnej, za nią plasują się przemysł drzewny, spożywczy, papierniczy, metalowy oraz produkcja maszyn i urządzeń, a także mebli. Prawie $\frac{3}{4}$ produkcji przemysłowej jest eksportowane (71,4% w 2020 r.), a województwo lubuskie nieprzerwanie od 2010 r. utrzymuje

nadwyżkę eksportu nad importem. W sektorze usług dominuje handel i naprawa pojazdów samochodowych, obsługa rynku nieruchomości i transport oraz gospodarka magazynowa.

Głównymi wiodącymi ośrodkami gospodarczymi są 2 największe miasta Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra oraz miasta takie jak Nowa Sól, Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin oraz Żary. Głównym atutem regionu pozostaje bliskość granicy zachodniej oraz dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna drogowa i kolejowa, a także regionalne lotnisko.

Poważne bariery w pozyskaniu i rozwoju przedsiębiorstw stanowią m.in. problemy z zagospodarowaniem niektórych stref aktywności gospodarczej: niedostosowanie ofert do wymagań inwestorów (np. brak uzbrojenia terenów inwestycyjnych, słaba dostępność komunikacyjna, problem z pozyskaniem wykwalifikowanych pracowników) czy zbyt słaba współpraca samorządów z sektorem gospodarczym i niewystarczający rozwój usług otoczenia biznesu. Widoczne są słabe sieci powiązań gospodarczych, w tym inicjatyw klastrowych.

Lubuskie, pomimo bogatych i zróżnicowanych walorów naturalnych, unikatowego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego umożliwiającego rozwój turystyki wodnej, rowerowej, zdrowotnej czy enoturystyki, posiada niski wskaźnik wykorzystania bazy noclegowej. Mała ilość wysokiej jakości infrastruktury turystycznej z pewnością jest wciąż jedną z barier rozwoju tej branży. Trudność sprawia także kreowanie spójnej, regionalnej oferty turystycznej. Słabą stroną jest również niewystarczająca współpraca turystycznych podmiotów publicznych i prywatnych. Dużym wyzwaniem będzie dalsza rozbudowa infrastruktury turystycznej z zaangażowaniem prywatnych podmiotów, a także intensywna, spójna promocja działalności turystycznej przez samorząd wojewódzki i gminny oraz podmioty z branży turystycznej. Szansą na uatrakcyjnienie oferty turystycznej województwa jest turystyka pakietowa łącząca pobyt w województwie lubuskim i sąsiednich regionach Polski i Niemiec, w szczególności Berlina. Na zmiany funkcjonowania podmiotów turystycznych mocno wpłynął 3-letni okres kumulacji niekorzystnych zjawisk: lockdown, izolacja społeczna spowodowana przez pandemię, kryzys klimatyczny, w tym zatrucie rzeki Odry, wojna w Ukrainie i wzrastające ceny, w tym energii i paliw.

W gospodarce regionalnej rolnictwo można ocenić jako konkurencyjne. Obserwowaną tendencją jest zmniejszająca się liczba gospodarstw rolnych i jednocześnie wzrost średniej ich powierzchni. Wśród wiodących specjalizacji regionalnych związanych z rolnictwem należy wskazać w szczególności hodowlę drobiu, głównie indyka. Uwagę zwraca także duża liczba gospodarstw ekologicznych oraz ich spora powierzchnia rolna. W rosnącej corocznie liczbie produktów regionalnych, można wskazać wina i produkty pochodne, miody czy produkty rybne, sery. Zbyt duża konkurencja innych regionów, niewystarczająca promocja, a przede wszystkim zbyt wysokie koszty i ceny produktów regionalnych powodują, że branża gospodarstw i produktów ekologicznych nie rozwija się wprost proporcjonalnie do możliwości i potencjału naturalnego, jakie posiada województwo lubuskie. Dodatkowo barierą w rozwoju rolnictwa ekologicznego są słabe gleby i występujące okresowo niekorzystne zjawiska atmosferyczne np. susze i pojawiające się nawalne deszcze. Korzystne tendencje zarysowane w rolnictwie regionu dobrze rokują i powinny być wspierane dostępnymi instrumentami przez władze publiczne. Dużym atutem regionu jest kontynuacja tradycji winiarskich i pszczelarskich, które należy postrzegać jako aktywność gospodarczą jednej z regionalnych specjalizacji w obszarze zdrowia i jakości życia.

Województwo lubuskie ma dobre warunki do produkcji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności przy wykorzystaniu energii wiatrowej, instalacji opartych o spalanie biomasy czy technologii produkcji biogazu oraz energetyki wodnej. Szansą dla wzmocnienia sektora OZE w regionie jest wykorzystanie energii słonecznej, zarówno lokalnych farm fotowoltaicznych, jak i mikroinstalacji. Konieczna jest dalsza rozbudowa systemu elektroenergetycznego, rozwój technologii magazynowania energii elektrycznej oraz nowoczesnych, niskoemisyjnych rozproszonych i stabilnych źródeł wytórczych. Województwo lubuskie znajduje się również w obszarze występowania jednego z największych wartości strumienia ciepłego w Polsce, wobec czego warto podjąć badania możliwości wykorzystania wód termalnych w celach gospodarczych bądź turystycznych.

Region jest jednym z najbardziej zasobnych w węgiel brunatny obszarów w Polsce, w związku z czym rozpatrywano możliwość odkrywkowej eksploatacji złóż i wytwarzania energii elektrycznej (budowa kopalni i elektrowni). Jednakże ogólnoświatowe tendencje w polityce klimatyczno-energetycznej oraz wymogi UE skoncentrowane są na zielonych źródłach energii przyjaznych dla środowiska i zdrowia. Istotne złoża surowców w regionie lubuskim odnotowuje się w zakresie tzw. kopalin energetycznych gazu ziemnego i ropy naftowej. Z gospodarczego punktu widzenia bardzo ważne mogą się również okazać występujące na obszarze województwa lubuskiego udokumentowane złoża rudy miedzi i towarzyszącego jej srebra. Występuje sól kamienna i potasowa, ale brak jest udokumentowania tych złóż. W wielu przypadkach brak dokumentacji, a także decyzji rządowo-administracyjnych dotyczących wykorzystania złóż strategicznych, uniemożliwia określenie realnego potencjału tych złóż oraz ich ewentualne dalsze wydobycie.

W zakresie zanieczyszczenia powietrza głównym źródłem emisji jest tzw. niska emisja, pochodząca przede wszystkim z sektora bytowo – komunalnego, obejmującego zarówno indywidualne źródła wytwarzania ciepła i przygotowania ciepłej wody, jak również małe ciepłownie komunalne. Wyraźny jest również wzrost emisji komunikacyjnej w rejonie głównych dróg i miejscowości, gdzie położone są węzły komunikacyjne i występuje duże zagęszczenie dróg regionalnych i lokalnych. Konieczne jest wspieranie działań na rzecz zwalczania źródeł niskiej emisji oraz zmniejszanie emisji gazów cieplarnianych, w tym dwutlenku węgla do atmosfery. W tym celu wskazane jest promowanie zużycia ciepła z lokalnych systemów ciepłowniczych oraz użytkowania gazu ziemnego oraz biogazu w gospodarstwach domowych w celach grzewczych.

Zanieczyszczenie środowiska i kryzys zasobów naturalnych są problemami globalnymi, widocznymi również w regionie lubuskim. Ograniczony dostęp do surowców powoduje stały wzrost ich cen, jednocześnie wymuszając prowadzenie racjonalnej polityki wykorzystania surowców.

W województwie lubuskim znacząco wzrósł odsetek odpadów zebranych selektywnie. Z drugiej strony masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca również rośnie, stawiając województwo na 4. miejscu w kraju. W województwie brakuje instalacji do termicznego przekształcania odpadów, z wykorzystaniem odpadów do produkcji energii elektrycznej i ciepłej. Niezmiernie ważnym przedsięwzięciem jest promowanie i upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym, a tym samym promowanie nowoczesnych i inteligentnych rozwiązań technologicznych przyjaznych środowisku naturalnemu.

Wyzwanie 4. Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacji oraz rozwój regionalnych specjalizacji:

- rozwój obszaru innowacyjności w obrębie regionalnych inteligentnych specjalizacji, w szczególności w obszarze technologii kosmicznych;
  - wzmocnienie koordynacji działań podmiotów działających w obszarze innowacji;
  - rozwój usług proinnowacyjnych oraz kreowanie i wspieranie regionalnych ośrodków innowacyjności;
  - sieciowanie współpracy pomiędzy sektorem B+R a biznesem oraz wzrost komercjalizacji badań;
  - wsparcie sektora akademickiego, w szczególności w obszarach tematycznych regionalnych inteligentnych specjalizacji;
  - internacjonalizacja podmiotów gospodarczych, w tym klastrów, IOB, placówek badawczo-rozwojowych, systemowe wsparcie usług na rzecz potencjału umiędzynarodowienia i aktywności międzynarodowej;
  - rozwój kształcenia odpowiadającego potrzebom rynku pracy;
  - zwiększenie uczestnictwa w kształceniu ustawicznym;
  - działania na rzecz podniesienia jakości oraz atrakcyjności szkolnictwa zawodowego;
  - zwiększenie aktywności zawodowej, w szczególności długotrwale bezrobotnych;
  - zwiększenie liczby atrakcyjnych i specjalistycznych miejsc pracy;
  - rozbudowa infrastruktury turystycznej, szczególnie o wysokich standardach;
  - rozwój gospodarstw ekologicznych i produktów regionalnych (m.in.: wina, miody, ryby, sery);
  - wsparcie i rozwój lokalnych rynków wysokiej jakości żywności;
  - tworzenie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie;
  - wspieranie inwestycji produkcyjnych o istotnym znaczeniu dla gospodarki regionalnej;
  - rozwój e-commerce;
  - transformacja technologiczna firm, w tym z wykorzystaniem sztucznej inteligencji;
  - rozwój turystyki pakietowej, wykorzystującej potencjały i położenie województwa.
-

Wyzwanie 5. Zielona gospodarka i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych

- wypromowanie, upowszechnienie i konsekwentne wprowadzanie gospodarki obiegu zamkniętego;
  - przejście na gospodarkę niskoemisyjną;
  - zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych, w tym CO₂ i innych pyłów oraz gazów do powietrza, jako element proekologicznej restrukturyzacji gospodarki regionalnej;
  - większa efektywność wykorzystania energii;
  - wykorzystanie potencjału energetycznego OZE;
  - zrównoważone wykorzystanie lokalnych surowców naturalnych;
  - rozwój zrównoważonej konsumpcji i produkcji;
  - promowanie nowoczesnych i inteligentnych rozwiązań technologicznych przyjaznych środowisku naturalnemu;
  - efektywne gospodarowanie wodą i odpadami przemysłowymi.
-

2.3. Sfera przestrzenna

Układ sieci osadniczej województwa lubuskiego ma wyraźnie policentryczny charakter, głównymi elementami systemu osadniczego są dwa ponad stutysięczne miasta wojewódzkie – Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra, istotnie oddziaływujące na całe podregiony. Posiadają one niedostatecznie rozwinięte funkcje metropolitalne i wyróżnia je zbyt duża konkurencyjność względem siebie. W województwie jest wyraźny brak ośrodka metropolitalnego. Rozmieszczenie miast cechuje się przestrzenną równowagą, co oznacza, że nie występuje ich zagęszczanie się i jednoczesny brak ośrodków miejskich na większym obszarze. Miasta średnie lub małe pełnią ważne funkcje ośrodków subregionalnych i lokalnych¹. W rozwoju społeczno-gospodarczym miast i gmin występują wyraźne zróżnicowania. Istotne znaczenie będzie miało także prowadzenie racjonalnego zagospodarowania przestrzennego miejskich obszarów funkcjonalnych, w szczególności przeciwdziałanie niekontrolowanej suburbanizacji, jak również przestrzeganie ładu urbanistycznego i zapobieganie procesom degradacji miast poprzez wdrażanie działań rewitalizacyjnych². W obliczu wyzwań klimatycznych i hydrologicznych ważna jest także rola terenów zielonych w miastach.

Na terenie województwa uwidaczniają się także skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast zagrożonych trwałą marginalizacją, w których występuje kumulacja problemów społecznych i ekonomicznych, co wymaga dedykowanej interwencji.

Cennym zasobem, nie tylko w kontekście wykorzystania turystycznego, są jeziora oraz rzeki, w tym Odra i Warta wraz z dorzecziami. Ocena stanu ekologicznego i chemicznego dostarcza niezadowolającego obrazu stanu czystości lubuskich rzek, w większości sklasyfikowanego jako „zły stan wód”. Katastrofa ekologiczna na Odrze w 2022 r. powinna uświadamiać potrzebę wdrożenia działań na rzecz ratowania rzeki z poziomu krajowego. Natomiast cztery nadodrzańskie województwa podpisały porozumienie partnerskie w celu przygotowania kompleksowego *Programu Odbudowy Ekosystemu Rzeki Odry*.

Bogactwo środowiska naturalnego województwa stanowi jeden z jego najsilniejszych potencjałów, wart ochrony i racjonalnego wykorzystania dla celów gospodarczych i społecznych. Obejmuje lasy oraz obszary chronione, parki, a także jeziora i rzeki. Ten zasób ma we współczesnej dobie wielką wartość jako podstawa bioróżnorodności i depozyt unikalnych cech środowiska życia człowieka.

Ważnym wyzwaniem dla regionu jest w dalszym ciągu poprawa stanu infrastruktury transportowej (drogowej, kolejowej, lotniczej, wodnej i rowerowej), rozwój sieci transportowej oraz uzyskanie właściwego poziomu skomunikowania obszarów peryferyjnych z większymi ośrodkami miejskimi. Częścią wypełnienia pakietu "Fit for 55" będzie również zwiększanie liczby stacji ładowania, tym samym poprawi się komfort użytkowania pojazdów elektrycznych, a w perspektywie przyszłych lat powinno to skutkować wzrostem liczby użytkowników tych pojazdów.

---

¹ Ośrodki subregionalne i lokalne w województwie lubuskim zostały wskazane w rozdziale 9.

² Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe, integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji.

Województwo lubuskie leży na skrzyżowaniach ważnych transeuropejskich korytarzy transportowych: wschód-zachód (Morze Północne – Bałtyk) i północ-południe (Bałtyk-Adriatyk)⁷. Sieć drogowa na terenie województwa lubuskiego jest stosunkowo równomiernie rozmieszczona. Region jest bardzo dobrze skomunikowany sieciami dróg krajowych i międzynarodowych (S3, A2, A18/A4). Wewnętrzna sieć drogowa wymaga uzupełnienia o brakujące elementy infrastruktury, w szczególności obwodnice i mosty. W związku z tym istnieje potrzeba modernizacji sieci dróg wojewódzkich oraz innych kategorii, które stanowią bezpośredni dojazd do węzłów autostradowych oraz dróg ekspresowych, ze względu na ich bardzo ważną rolę w układzie komunikacyjnym województwa. Rośnie w ostatnich latach natężenie ruchu i istnieją wciąż „wąskie gardła” na ważnych drogach krajowych i wojewódzkich. Niezadowalający jest stan techniczny dużej części dróg lokalnych. Uwagę zwracają również braki w rozwoju sieci dróg rowerowych. Wprawdzie przybywa odcinków dróg rowerowych, jednak konieczne jest łączenie ich w sieć wojewódzką i połączenie z sąsiednimi regionami.

Dobrze rozwinięta sieć kolejowa jest wykorzystywana poniżej potencjału (linie CE-59, E-20). Przejawia się to głównie w stosunkowo małej liczbie połączeń regionalnych, a także dalekobieżnych (szczególnie w odniesieniu do miast wojewódzkich). Niedopasowanie przebiegu, wybudowanych przed wojną linii kolejowych stwarza potrzebę uzupełnienia systemu kolejowego poprzez budowę nowych odcinków linii. Problemem jest w dużej mierze wykluczenie komunikacyjne i brak dostępu do oferty kolejowej dla miast powiatowych i mniejszych miejscowości. Charakterystycznym dla województwa lubuskiego jest stosunkowo niski udział odcinków linii zelektryfikowanych, co wymusza stosowanie dużej ilości taboru trakcji spalinowej.

Port Lotniczy Zielona Góra - Babimost posiada dobrą infrastrukturę i relatywnie dobre położenie. Uruchamiane są kolejne kierunki rejsów krajowych oraz połączeń międzynarodowych. Konieczna jest dalsza rozbudowa dróg dojazdowych oraz węzłów kolejowych, w celu poprawy dostępności, w tym do powstania infrastruktury przeładunkowej dla centrum logistycznego przy lotnisku. Ważnym obszarem rozwoju transportu lotniczego w regionie jest wsparcie działań na rzecz budowy bazy serwisowej dla branży lotniczej i szkolnictwa technicznego w zakresie serwisu i obsługi technicznej samolotów.

Transport wodny jest tanią i proekologiczną alternatywą dla pozostałych gałęzi transportu. Istotny jest rozwój transportu wodnego poprzez modernizację Odrzańskiej Drogi Wodnej E30 (Odra) oraz Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 (Warta, Noteć) na terenie województwa, stworzenia warunków do pełnienia przez rzeki województwa lubuskiego funkcji w transporcie towarowym i osobowym (turystycznym) i włączenia ich do europejskiego systemu dróg wodnych śródlądowych oraz tworzenia centrów logistyczno-operacyjnych konsolidujących różne środki transportu - węzły zintegrowanego systemu transportowego.

Ponadto opracowany i realizowany powinien być Program Rekultywacji dla rzeki Odry, który będzie określał ramy i zakres rekultywacji po katastrofie ekologicznej (rok 2022). Programowane działania powinny doprowadzić do kompleksowej dobudowy ekosystemu rzeki oraz przywrócenie oraz intensyfikacji wykorzystania jej atutów turystycznych.

Ograniczony dostęp do Krajowej Sieci Elektroenergetycznej oraz wynikająca z tego niewystarczająco rozbudowana elektroenergetyczna infrastruktura dystrybucyjna wysokich napięć, stanowią o konieczności zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu poprzez rozbudowę układu

zasilania, co umożliwi zachowanie ciągłości i pewności zaopatrzenia w energię elektryczną odbiorców zlokalizowanych na terenie województwa lubuskiego. Wpływ na brak stabilnego bezpieczeństwa energetycznego ma również niewystarczająco rozbudowana sieć gazownicza i występujące braki przepustowości gazociągów. Występuje niezadowalający stan techniczny sieci ciepłowniczych oraz znaczny udział „niskiej emisji”.

Z sieci wodno-kanalizacyjnej w województwie korzysta więcej mieszkańców niż średnio w kraju. Braki w rozwoju sieci kanalizacyjnej uwidaczniają się pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi. Nadmienić trzeba jednak, że wiele gmin dofinansowuje zadania polegające na budowie przydomowych oczyszczalni ścieków, szczególnie tam, gdzie niemożliwe lub nieopłacalne jest podłączenie do zbiorczej kanalizacji. Natomiast duża dysproporcja między miastem a wsią w zakresie rozwoju sieci kanalizacyjnej, w połączeniu ze zróżnicowanym dostępem do wodociągów, wskazuje wciąż na niedobór kompleksowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich.

Dostęp do infrastruktury teleinformatycznej i jej stan oraz znajomość technologii cyfrowych i umiejętności w tym zakresie mają kluczowe znaczenie w budowaniu silnej gospodarki cyfrowej i społeczeństwa informacyjnego. Dostępność do internetu, w tym mobilnego na terenie województwa lubuskiego ogólnie jest bardzo dobry, choć zdarzają się w niektórych miejscowościach problemy z połączeniami internetowymi i ich jakością. Pod względem liczby osób korzystających z internetu Lubuskie jest w czołówce krajowej, natomiast biorąc pod uwagę wyposażenie gospodarstw domowych w komputery i dostęp do internetu, znajduje się w środku stawki województw. Wzrasta liczba osób korzystających z technologii informatycznych i komunikacyjnych w celu kontaktowania się z organami administracji publicznej. Elektroniczne usługi administracji publicznej rozwijają się, jednakże wyzwaniem jest m.in. cyberbezpieczeństwo.

Dużego zaangażowania wymagają działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa publicznego w regionie oraz zarządzania kryzysowego. Wzmocnienie struktur i działań służb odpowiedzialnych za utrzymanie porządku publicznego i zapewnienie bezpieczeństwa stanowi wciąż aktualne wyzwanie w świetle nowych zagrożeń wynikających m.in. z działań wojennych w Ukrainie, katastrof ekologicznych, itp.

Niezmiernie ważnym wyzwaniem są zmiany klimatu, którym towarzyszą niekorzystne zjawiska pogodowe jak gwałtowne ulewy, wichury, które zagrażają życiu i zdrowiu mieszkańców, powodując znaczne straty w infrastrukturze. Wśród tych zagrożeń jako najważniejsze należy wskazać obniżenie poziomu wód gruntowych i susze. Wiąże się to z koniecznością wzmocnienia możliwości skutecznej interwencji służb publicznych, szczególnie straży pożarnej i minimalizacją skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych. Istotne znaczenie będzie miało promowanie tworzenia i rozwijania zielono-niebieskiej infrastruktury³ na terenach zurbanizowanych.

---

³ Istotą niebiesko-zielonej infrastruktury jest połączenie celów i zadań związanych z gospodarowaniem wodami oraz różnymi formami zieleni. Błękitno-zielona infrastruktura, której głównym zadaniem jest zatrzymanie wody deszczowej w miejscu opadu, może równocześnie pochłaniać dwutlenek węgla, zmniejszać zanieczyszczenie powietrza lub łagodzić efekt miejskiej wyspy ciepła.

Poprawa stanu środowiska naturalnego wymaga także kompleksowych działań edukacyjnych na rzecz ochrony środowiska oraz wspierania bioróżnorodności i ekosystemów. W toku prac nad strategią zwrócono także uwagę na problemy i wyzwania w kwestii ochrony zwierząt, w tym dostępność do usług w tym obszarze.

Wyzwanie 6. Spójność przestrzenna – rozwój miast i obszarów wiejskich:

- *zintegrowany rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i ośrodków subregionalnych;*
  - *wzmocnienie funkcji i roli ośrodków wojewódzkich, wraz z ich obszarami funkcjonalnymi, w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju;*
  - *zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych w ośrodkach subregionalnych i lokalnych;*
  - *wsparcie procesów ukierunkowanych na rozwój gospodarczy w ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich;*
  - *wprowadzanie rozwiązań typu smart city i smart village;*
  - *racjonalna polityka przestrzenna w miastach, zapobieganie niekontrolowanej suburbanizacji; zrównoważony rozwój terenów zielonych;*
  - *rewitalizacja obszarów zdegradowanych w gminach miejskich i wiejskich;*
  - *wspieranie przyjaznych środowisku form mobilności;*
  - *powiązania transportowe, w szczególności ośrodków miejskich z otaczającymi je ośrodkami wiejskimi, wspierające ich rozwój;*
  - *wzmocnienie roli oraz funkcji partnerskiej współpracy samorządów terytorialnych.*
-

Wyzwanie 7. Wzmocnienie dostępności i bezpieczeństwa sieci komunikacyjnych, teleinformatycznych i energetycznych:

- wzmocnienie sieci drogowej o brakujące elementy infrastruktury drogowej, w szczególności obwodnice i mosty, poprawa stanu technicznego dróg o znaczeniu regionalnym oraz dużej części dróg lokalnych;
  - rozbudowa i modernizacja oraz dalsze inwestycje w sieć kolejową, stworzenie oferty kolejowej dla mniejszych miejscowości, wzrost liczby połączeń dalekobieżnych i transgranicznych oraz rozwój transportu towarowego;
  - zintegrowany rozwój sieci dróg rowerowych w regionie, rozbudowa ciągów pieszo-rowerowych na obszarach miejskich i wiejskich, umożliwiających bezpieczny ruch;
  - rozwój i promocja publicznego transportu zbiorowego w szczególności na obszarach wiejskich, trudnodostępnych, peryferyjnych;
  - umiędzynarodowienie Portu Lotniczego Zielona Góra w Babimoście, zwiększenie liczby i kierunków krajowych i zagranicznych połączeń lotniczych oraz poprawa jego dostępności komunikacyjnej poprzez rozbudowę dojazdowej sieci drogowej i kolejowej;
  - odbudowa transportu wodnego na potrzeby transportu multimodalnego oraz turystyki wodnej;
  - zwiększenie dostępności infrastruktury teleinformatycznej, w szczególności szybkiego internetu;
  - modernizacja i rozwój sieci energetycznych na rzecz zapewnienia ciągłości dostaw energii elektrycznej, paliw gazowych oraz ciepła systemowego, a także infrastruktury ciepłowniczej, w tym źródeł ciepła opalanych gazem ziemnym i biogazem;
  - modernizacja i rozwój sieci energetycznych na rzecz efektywnego odbioru energii z OZE oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w tym w oparciu o małe elektrownie atomowe i energetykę wodorową;
  - rozwój transportu bezemisyjnego i niskoemisyjnego; rozwój, rozbudowa i modernizacja naziemnej infrastruktury lotniczej IE6.
-

Wyzwanie 8. Poprawa stanu środowiska naturalnego:

- dalszy rozwój i modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w szczególności na obszarach wiejskich;
  - przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatycznych, w tym ekstremalnych zjawisk pogodowych;
  - rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury na obszarach zurbanizowanych;
  - poprawa gospodarki odpadami;
  - zapobieganie powodziom i suszom;
  - zwiększenie retencji oraz zagospodarowanie wód opadowych;
  - edukacja ekologiczna i kształtowanie postaw prośrodowiskowych;
  - efektywna ochrona bioróżnorodności i ekosystemów oraz zwierząt;
  - ograniczenie niskiej emisji w oparciu o zastosowanie nowoczesnych źródeł ciepła;
  - ochrona wód; odbudowa i ochrona ekosystemu rzeki Odry.
-

2.4. Sfera zarządzania rozwojem regionu

Odsetek jednostek samorządu terytorialnego (JST) posiadających aktualną strategię rozwoju oraz ją realizujących jest bardzo wysoki. Poważnym problemem pozostają kwestie zagospodarowania

przestrzennego w gminach, co wynika w dużym stopniu z uregulowań prawnych, nad zmianami których prace trwają od dawna. Ogólny bilans budżetów JST był dodatni, jak również wzrosły wydatki inwestycyjne gmin. Obszarem szczególnego zainteresowania, jest problem zadłużania się JST, wynikający z konieczności realizacji zadań bieżących oraz zapewnienia wkładu własnego do projektów unijnych. Wśród przyczyn, które niewątpliwie wpływają na poziom zadłużenia JST jest ciągle nakładanie przez kolejne rządy na samorządy nowych zadań bez konstytucyjnego obowiązku przekazywania środków finansowych. Wyzwaniem jest zwiększenie współpracy jst i innych podmiotów, w tym poprzez rozwój samorządowych inicjatyw partnerskich, co wpłynie na wzmocnienie powiązań funkcjonalnych na miejskich obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, lubuskich miast średnich, a także ośrodków lokalnych. Rozwój województwa lubuskiego wymaga również zaangażowania władz centralnych. Niezrealizowana część inwestycji w ramach kontraktu terytorialnego czy brak stanowiska w kwestii uruchomienia środków z Krajowego Planu Odbudowy i Odporności wiąże się z utratą szans rozwojowych. Zauważalne są także deficyty we współpracy administracji publicznej z instytucjami otoczenia biznesu.

Poprawa efektywności funkcjonowania urzędów administracji samorządowej jest możliwa poprzez implementację nowoczesnych koncepcji, metod i technik zarządzania ukierunkowanych na poprawę jakości. Na poziomie regionalnym e-administracja i e-usługi oraz system zarządzania jakością są sukcesywnie wdrażane. Na szczeblu lokalnym, w wielu jst wymagają one jednak dalszych działań w szczególności w zakresie upowszechniania e-administracji. Generalnie poziom cyfrowych usług publicznych wymaga ciągłego rozwoju, zgodnie z oczekiwaniami i rosnącymi aspiracjami ludności.

Wyzwanie 9. Sprawne zarządzanie rozwojem regionalnym:

- *intensyfikacja współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu skuteczniejszego i efektywniejszego świadczenia usług publicznych;*
  - *rozwój e-administracji i e-usług oraz kompetencji cyfrowych;*
  - *dostarczanie wysokiej jakości usług publicznych na poziomie lokalnym i regionalnym, współdziałanie na rzecz bardzo dobrej dostępności i stworzenia szerokiej oferty usług publicznych w małych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich;*
  - *wzmocnienie roli i integracji systemów zarządzania strategicznego oraz planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym;*
  - *rozwój instrumentów terytorialnych oraz rozwój współdziałania partnerskiego, w tym w obszarach strategicznej interwencji;*
  - *stymulowanie, zachęcanie lubuskich beneficjentów do pozyskiwania funduszy unijnych z programów regionalnych, krajowych i zarządzanych centralnie przez KE;*
  - *efektywne, prorozwojowe gospodarowanie finansami publicznymi.*
-

Współpraca zagraniczna regionu realizowana jest z 15 regionami, a niezmiennie strategicznym partnerem jest Brandenburgia. W lutym 2022 r. Zarząd Województwa Lubuskiego po agresji wojsk rosyjskich na niezawisły naród ukraiński podjął stanowisko o zawieszeniu wykonywania umowy o współpracy międzyregionalnej z obwodami rosyjskimi i białoruskim. Kooperacja transgraniczna intensywnie rozwija się w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej (Interreg) i przynosi korzyści

dla społeczności lokalnych, a szczególną rolę w tym zakresie pełnią Euroregiony: „Sprewa Nysa Bóbr” i „Pro Europa Viadrina”. W 2020 r. Województwo Lubuskie przystąpiło w charakterze członka założyciela, do Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej „Polsko-Niemiecki Geopark Łuk Mużakowa”.

Promocja regionu odbywa się w oparciu o markę „Lubuskie wartości zachodu”. Podejmowane działania z zakresu promocji województwa wymagają zintegrowanych przedsięwzięć w obszarze turystyki, kultury i gospodarki. Nadal istnieją potrzeby w sferze podniesienia rangi i promocji marki na arenie krajowej i międzynarodowej. Stworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa wpłynie pozytywnie na możliwości umiędzynarodowienia lubuskich firm. Ważne jest przy tym kultywowanie społeczno-gospodarczych tradycji regionu. Wyzwaniem dla władz samorządowych jest tworzenie spójnej promocji, a tym samym silnej marki województwa lubuskiego rozpoznawalnej na arenie krajowej i europejskiej.

Wyzwanie 10. Aktywna współpraca na forum krajowym i międzynarodowym:

- wzrost roli województwa w kształtowaniu współpracy międzyregionalnej;
  - wzrost znaczenia Biura Województwa Lubuskiego w Brukseli, aktywny udział w europejskich sieciach współpracy, konieczność aktywniejszej współpracy jednostek samorządu terytorialnego z BRWL w Brukseli;
  - intensyfikacja współpracy transgranicznej przy zaangażowaniu Euroregionów i Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT);
  - aktywna współpraca terytorialna jest na forum regionalnym i krajowym;
  - promocja gospodarcza regionu mająca na celu pozyskanie kapitału, w tym zagranicznego;
  - podniesienie poziomu atrakcyjności inwestycyjnej regionu;
  - promocja na forum krajowym i międzynarodowym, wzmacniająca wizerunek województwa otwartego i przyjaznego zarówno dla turystów, jak i potencjalnych nowych mieszkańców;
  - spójna promocja regionu - stworzenie zintegrowanego systemu promocji województwa uwzględniającego poszczególne kluczowe obszary rozwoju, w tym gospodarkę, turystykę, kulturę itp.;
  - wykreowanie silnej marki regionu rozpoznawalnej na arenie europejskiej.
-

2.5. Nowe wyzwania – pandemia i konflikt zbrojny

Wybuch epidemii spowodowanej koronawirusem w Chinach i ogłoszenie jej przez Światową Organizację Zdrowia w marcu 2020 r. jako pandemii COVID-19, uświadomiło jak negatywne skutki na rozwój społeczno-gospodarczy może nieść choroba zakaźna. Szereg obostrzeń wprowadzonych przez rząd, negatywnie wpłynął zarówno na codzienne życie, jak i ekonomię. Spowodowało to konieczność podjęcia - również na szczeblu regionalnym i lokalnym, wielu działań minimalizujących negatywne skutki, jak również przygotowanie rozwiązań na wypadek kolejnych zagrożeń związanych z chorobami zakaźnymi.

W lutym 2022 r. pojawiło się nowe zagrożenie wywołane atakiem zbrojnym Rosji na Ukrainę. Obywatele Ukraińcy zmuszeni zostali do opuszczenia swoich domostw, a schronienie znaleźli w Polsce.

Samorządy i mieszkańcy lubuskiego z ogromnym zaangażowaniem przyjęli uchodźców. Wyzwaniem natomiast będzie wsparcie długofalowe i stworzenie im nowego bezpiecznego miejsca do życia.

Sytuacja pandemii i wojny w Ukrainie wskazały jak rośnie rola zarządzania kryzysowego, zarówno w obszarze działań prewencyjnych, jak i na poziomie reagowania i odbudowy.

Niezwykle ważną w tym obszarze jest zasada powszechności – zarządzanie kryzysowe organizują bowiem organy władzy publicznej we współdziałaniu z istniejącymi specjalistycznymi instytucjami i organizacjami oraz ogółem społeczeństwa. Dużą rolę odgrywają odpowiednie systemy komunikacji.

Wyzwanie 11. Bezpieczeństwo publiczne:

- *rozwój infrastruktury IT, modernizacja/wykorzystanie infrastruktury Ogólnopolskiej Sieci Teleinformatycznej (OST), systemów informatycznych i cyfryzacji usług publicznych;*
  - *prowadzenie działań edukacyjnych związanych z zagrożeniami, w różnych grupach wiekowych;*
  - *wypracowanie i wdrożenie systemu i procedur szybkiego reagowania na pojawiające się zagrożenia;*
  - *efektywna współpraca służb na rzecz zapobiegania zagrożeniom i niwelowanie ich skutków;*
  - *zapewnienie cyberbezpieczeństwa.*
-

Podsumowując wnioski z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz sformułowane wyzwania rozwojowe, na które składają się zarówno deficyty, jak i potencjały należy dostrzec szeroki aspekt działań, jaki jest konieczny do prowadzenia polityki rozwoju regionu. Wymaga to zaangażowania wielu podmiotów, zarówno wszystkich szczebli administracji samorządowej: wojewódzkiej, powiatowej, gminnej, administracji centralnej, w tym wojewody, podmiotów prywatnych i społecznych. W kolejnych częściach strategii rozwoju województwa, na podstawie wyzwań sformułowano cele i środki, konieczne do osiągnięcia pożądanego stanu rozwoju, określonego w wizji rozwoju.

3. WIZJA ROZWOJU I CEL GŁÓWNY

3.1 Wizja

Województwo Lubuskie w 2030 roku to „zielona kraina inteligentnych technologii”, cechująca się wysoką jakością życia mieszkańców, co oznacza:

- region nowoczesnej, innowacyjnej, zielonej gospodarki, dzięki współpracy przedsiębiorców z nauką rozwijający inteligentne specjalizacje;
- region otwartego i wielokulturowego społeczeństwa, zapewniający wszystkim mieszkańcom dostępność i wysoką jakość usług publicznych, w tym ochrony zdrowia, edukacji, kultury i sportu z licznymi programami dla dzieci, młodzieży, seniorów i innych środowisk;
- region spójny przestrzennie, korzystający z dogodnego położenia przy zachodniej granicy Polski, wewnątrz i zewnątrz dobrze skomunikowany transportowo oraz sieciami teleinformatycznymi;
- region dorzecza Odry i Warty, pięknych jezior i lasów, skutecznie i odpowiedzialnie korzystający z bogactw naturalnych, zapewniający znakomite warunki do turystyki, rekreacji, produkcji zdrowej żywności i lubuskiego wina;
- region, w którym dwa największe miasta: Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski, wraz z obszarami funkcjonalnymi, współpracują ze sobą, rozwijają się dynamicznie i równomiernie, średnie i mniejsze miasta wzmacniają swoją rolę lokalnych i ponadlokalnych ośrodków rozwoju, w tym w partnerstwie miejsko-wiejskim, a na obszarach wiejskich kultywowane są tradycje, przy zapewnieniu wysokich standardów życia;
- region sprawnie zarządzany, efektywnie korzystający ze środków zewnętrznych, wspierający aktywność i współpracę obywateli, samorządów, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych.

3.2 Cel główny

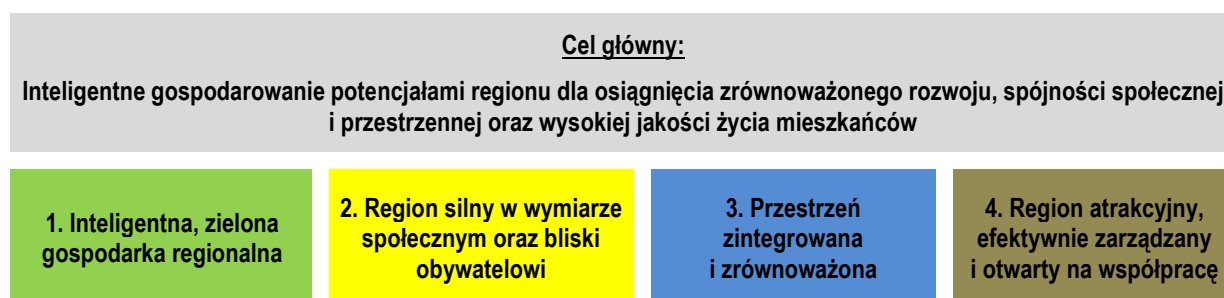
Inteligentne gospodarowanie potencjałami regionu dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, spójności społecznej i przestrzennej oraz wysokiej jakości życia mieszkańców

Cel główny zostanie osiągnięty w wyniku realizacji celów strategicznych. W SRWL 2030 sformułowano cztery cele strategiczne, wynikające z analizy uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego jest elementem krajowego systemu programowania strategicznego uwzględniając cele zapisane w krajowych dokumentach strategicznych. Cele wyznaczone w Strategii wpisują się w cele określone na poziomie krajowym, szczególnie w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* i *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* w takim zakresie, w jakim samorząd chce wspólnie realizować wizję rozwoju regionu przy zaangażowaniu środków zarówno krajowych, jak i tych mobilizowanych na szczeblu regionalnym. Każdy z celów strategicznych jest uszczegółowiony przez cele operacyjne. Natomiast do każdego celu operacyjnego wyznaczono kierunki działań (interwencji). Opracowano również wykaz przedsięwzięć strategicznych kluczowych dla realizacji czterech celów SRWL 2030. Stanowią one projekty lub wiązki projektów, nadając dokumentowi strategicznemu także wymiar operacyjny.

W *Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030* zaplanowano zawarcie czterech celów strategicznych (Rysunek 2).

Rysunek 2. Cel główny i cele strategiczne

4. CEL STRATEGICZNY 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna

Cel strategiczny 1. opiera się przede wszystkim na rozwoju w województwie lubuskim innowacyjnych rozwiązań w obszarze gospodarki oraz wspieraniu tego obszaru przy wykorzystaniu posiadanych potencjałów i zgodnie z zasadami tzw. zielonej gospodarki.

Warunkiem poprawy gospodarczej pozycji konkurencyjnej regionu jest odpowiednia implementacja polityki innowacyjnej, obejmująca wsparcie działalności badawczo – rozwojowej oraz wzmocnienie mechanizmów transferu innowacji. Rozwój regionalnych inteligentnych specjalizacji, reindustrializacja, wsparcie sektora przedsiębiorstw i wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej stworzy firmom dobre warunki rozwoju oraz poprawi ich konkurencyjność na rynkach nie tylko lokalnych, ale również krajowych i zagranicznych.

Nie bez znaczenia dla kreowania środowiska sprzyjającego konkurencyjności gospodarki jest także odpowiedni system kształcenia oraz wysokiej jakości oferta edukacyjna szkolnictwa wyższego i zawodowego, przystosowana do zmieniających się potrzeb rynku pracy.

Problemem na poziomie nie tylko regionalnym, ale i globalnym, jest kryzys zasobów naturalnych i zanieczyszczenie środowiska. Wychodząc naprzeciw wyzwaniom, jakie stawia przed nami konieczność zmiany dotychczasowego sposobu gospodarowania zasobami, Lubuskie stawia sobie za cel zapewnienie dobrobytu mieszkańcom przy jednoczesnej dbałości o dobry stan środowiska, czyli przejście do modelu tzw. zielonej gospodarki. Dobre warunki przyrodnicze, dążenie do gospodarki niskoemisyjnej i wdrożenie ekologicznych rozwiązań wpłyną również na rozwój rolnictwa, zwłaszcza ekologicznego oraz sprzyjać będą różnorodności i konkurencyjności produkcji rolnej. Lubuskie produkty regionalne (w tym rodzime wina) zyskują zwolenników w kraju i za granicą.

Ważną w lubuskiej „zielonej krainie” gałęzią gospodarki jest turystyka, której rozwój przyniesie wymierne efekty ekonomiczne i wizerunkowe.

4.1 Cele operacyjne

Rysunek 3. Schemat celów operacyjnych 1. celu strategicznego

1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna	
1.1	Wzmocnienie sektora B+R oraz mechanizmów transferu innowacji, szczególnie w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji
1.2	Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku
1.3	Wysoka jakość kształcenia oraz jego powiązanie z regionalnym rynkiem pracy
1.4	Wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i powiązań gospodarczych regionu
1.5	Rozwój konkurencyjnego sektora przedsiębiorstw i wsparcie reindustrializacji
1.6	Rozwój potencjału turystycznego
1.7	Konkurencyjne i ekologiczne rolnictwo oraz rozwój produktów regionalnych

4.2 Kierunki interwencji (działań)

Rysunek 4. Schemat kierunków interwencji (działań) 1. celu strategicznego

Cel strategiczny 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna	
Cel operacyjny 1.1: Wzmocnienie sektora B+R oraz mechanizmów transferu innowacji, szczególnie w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.1	a. Rozwój regionalnych inteligentnych specjalizacji.
	b. Wspieranie prac B+R, wdrażania innowacji oraz dążenie do zapewnienia i dywersyfikacji źródeł ich finansowania.
	c. Tworzenie warunków do rozwoju sieciowej współpracy nauki z biznesem sprzyjającej komercjalizacji wiedzy.
	d. Wzmocnienie i rozwój infrastruktury na rzecz B+R+I.
	e. Internacjonalizacja ośrodków naukowo-badawczych i rozwój międzynarodowej współpracy.
	f. Wspieranie działalności parków naukowo-technologicznych, centrów transferu technologii i innych ośrodków B+R w regionie oraz inkubatorów przedsiębiorczości.
	g. Rozwój innowacyjnych technologii w przemyśle, w tym w sektorze kosmicznym oraz sektorze elektromobilności.
	h. Wzmacnianie kadry naukowej sektora B+R.
	i. Budowanie systemu wsparcia doradczego i transferu wiedzy w sektorze innowacyjnego przemysłu, budownictwa, rolnictwa i usług.
Cel operacyjny 1.2: Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.2	a. Wsparcie i promocja inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii.
	b. Budowa nowoczesnych oraz niskoemisyjnych źródeł rozproszonych, wykorzystujących w szczególności lokalny potencjał energetyczny.
	c. Promowanie partnerstw na rzecz rozwoju innowacyjnych rozwiązań energetycznych, w tym klastrów energii.
	d. Racjonalizacja wykorzystania energii poprzez realizację przedsięwzięć służących poprawie zarządzania energią i efektywności energetycznej oraz upowszechnianie i promowanie postaw energooszczędnych.
	e. Wspieranie produkcji przyjaznej środowisku i przechodzenia na gospodarke o obiegu zamkniętym, w szczególności projektowanie i wdrażanie: <ul style="list-style-type: none"> • niskoodpadowych technologii produkcji, • efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku (w tym recyklingu), • unieszkodliwiania (w tym termicznego) i przekształcania odpadów.
	f. Promowanie i wspieranie działań mających na celu przejście na gospodarke niskoemisyjną: <ul style="list-style-type: none"> • termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych i innych obiektów, w tym z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii, • wspieranie rozwoju budownictwa energooszczędnego, • działania na rzecz proekologicznej mobilności, • budowa i modernizacja systemów ciepłowniczych.
	g. Działania na rzecz ograniczenia tzw. niskiej emisji, szczególnie z indywidualnych źródeł ogrzewania i lokalnych kotłowni.

	h. Wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym.
	i. Przeciwdziałanie emisji gazów cieplarnianych.
	j. Promowanie zasad zrównoważonego rozwoju.
Cel operacyjny 1.3: Wysoka jakość kształcenia oraz jego powiązanie z regionalnym rynkiem pracy	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.3	a. Wspieranie atrakcyjnych i zgodnych z regionalnym rynkiem pracy kierunków studiów na poziomie szkolnictwa wyższego: <ul style="list-style-type: none"> • rozwój akademickiej kadry naukowo-dydaktycznej, • unowocześnianie bazy materialnej uczelni, • wspieranie i inicjowanie działań z zakresu obszarów współpracy biznesu, nauki i edukacji, • promowanie studiowania na lubuskich uczelniach.
	b. Dostosowywanie oferty szkolnictwa zawodowego do zmieniających się potrzeb rynku pracy: <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie odpowiednich do potrzeb rynku pracy kierunków kształcenia zawodowego, • utworzenie sieci szkół zawodowych, odpowiadającej na wyzwania rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu, • wdrażanie nowoczesnych metod i sposobów kształcenia zawodowego, • zróżnicowanie oferty dydaktycznej, a także promocja różnorodnych ścieżek kształcenia, • poprawa infrastruktury kształcenia zawodowego, w tym warsztatów przyszkolnych i tworzenia stanowisk kształcenia praktycznego u pracodawców, • zapewnienie wysoko wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej w kształceniu teoretycznym i praktycznym, • wspieranie wykorzystania innowacyjnych technik przekazywania i przyswajania wiedzy, • rozwój kompetencji pracodawców w zakresie efektywnego kształcenia praktykantów/stażystów, • wspieranie przedsiębiorców, którzy podejmują współpracę edukacyjną z przedszkolami, szkołami i placówkami.
	c. Podejmowanie działań mających na celu zwiększenie możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego poprzez staże i praktyki zawodowe u pracodawców.
	d. Tworzenie efektywnego systemu doradztwa zawodowego, w tym systemu diagnozowania i wyznaczania ścieżki rozwoju osobistego.
	e. Wspieranie i promocja programów stypendialnych. <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie mobilności zawodowej wśród osób w wieku produkcyjnym, • motywowanie młodzieży i dorosłych do systematycznego podnoszenia poziomu wykształcenia i doskonalenia m.in. znajomości języków obcych, kompetencji cyfrowych oraz kompetencji społecznych, • wspieranie nabycia nowych lub podniesienia już posiadanych kompetencji przydatnych i pożądanych na rynku pracy, • wspieranie efektywnej współpracy instytucji sektora edukacji i szkoleń z przedsiębiorcami.
Cel operacyjny 1.4: Wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i powiązań gospodarczych regionu	
Kierunki interwencji	a. Wspieranie eksportu lubuskich przedsiębiorstw.

(działań) celu operacyjnego 1.4	b. Wzmacnianie lubuskich firm na rynku międzynarodowym.
	c. Wspieranie tworzenia stref aktywności gospodarczej.
	d. Inwentaryzacja oraz opracowanie regionalnych programów promocji terenów inwestycyjnych.
	e. Wzmacnianie oferty inwestycyjnej oraz wysokiej jakości obsługi inwestora na poziomie regionalnym i lokalnym.
	f. Rozwój międzynarodowej kooperacji gospodarczej, w tym w szczególności współpracy transgranicznej podmiotów gospodarczych i IOB-ów.
	g. Rozwój i promocja klastrów odpowiadających regionalnej specyfice gospodarczej.
	h. Rozwój infrastruktury konferencyjno-szkoleniowej w powiązaniu z atrakcjami i ofertą turystyczną regionu.
	Cel operacyjny 1.5: Rozwój konkurencyjnego sektora przedsiębiorstw i wsparcie reindustrializacji
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.5	a. Wzmacnianie regionalnego systemu wsparcia finansowego dla lubuskich MŚP.
	b. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia doradczego, szkoleniowego i finansowego dla start-upów.
	c. Profesjonalizacja usług instytucji otoczenia biznesu.
	d. Podnoszenie kompetencji i dostosowanie kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce.
	e. Wsparcie osób podejmujących działalność gospodarczą.
	f. Tworzenie warunków do inteligentnej reindustrializacji i transformacji technologicznej firm.
	g. Wykorzystanie do celów gospodarczych lokalnych złóż surowców.
	h. Wsparcie rzemiosła, firm rodzinnych i małych gospodarstw rolnych.
	i. Prowadzenie skutecznej polityki migracyjnej dostosowanej do potrzeb lubuskiego rynku pracy.
	j. Racjonalne wykorzystanie zasobów leśnych do celów gospodarczych.
	k. Tworzenie warunków do rozwoju srebrnej gospodarki.
	l. Wspieranie krajowej i międzynarodowej pozycji lubuskich firm w szczególności w sektorze e-gospodarki.
	m. Specjalne wsparcie firm w celu przezwyciężenia skutków ekonomicznych kryzysów.
	n. Tworzenie atrakcyjnych, specjalistycznych miejsc pracy.
Cel operacyjny 1.6: Rozwój potencjału turystycznego	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.6	a. Promocja i rozwój markowych produktów turystycznych województwa.
	b. Tworzenie warunków do rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej.
	c. Poprawa stanu obecnej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej i konferencyjnej o wysokim standardzie.
	d. Promocja lubuskich podmiotów branży turystycznej.

	e. Wsparcie marketingowe dla funkcjonowania turystyki biznesowej, aktywnej i specjalistycznej.
	f. Zintegrowany system promocji oferty turystycznej, skierowanej do różnych grup odbiorców.
	g. Wspieranie oraz efektywna współpraca z podmiotami działającymi w obszarze turystyki w tym w ujęciu transgranicznym.
	h. Podnoszenie jakości obsługi i usług turystycznych.
	i. Rozwój szlaków, tras turystycznych, budowa oraz integracja dróg/ścieżek rowerowych.
	j. Kreowanie, wsparcie i realizacja działań z zakresu racjonalnego wykorzystywania i ochrony zasobów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.
	k. Wsparcie rozwoju turystyki pakietowej wykorzystującej potencjały i położenie województwa.
Cel operacyjny 1.7: Konkurencyjne i ekologiczne rolnictwo oraz rozwój produktów regionalnych	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 1.7	a. Modernizacja technologiczna gospodarstw rolnych.
	b. Upowszechnianie transferu wiedzy i innowacji w organizacji produkcji, przetwórstwie i rynkach zbytu sektora rolno-spożywczego.
	c. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji wysokiej jakości produktów rolnictwa, w tym ekologicznego i produkcji rybackiej.
	d. Zarządzanie ryzykiem w sektorze rolno-spożywczym.
	e. Prowadzenie racjonalnej gospodarki wodnej w rolnictwie, w tym melioracje, retencja wodna.
	f. Działania na rzecz promocji lokalnego sektora rolno-spożywczego oraz wsparcia jego ekspansji krajowej i zagranicznej.
	g. Wspieranie oraz promocja produktów regionalnych oraz winiarstwa i pszczelarstwa.

5. CEL STRATEGICZNY 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi

Zapewnienie mieszkańcom dostępu do wysokiej jakości usług publicznych i rozwijanie kompetencji społeczeństwa obywatelskiego to jedno z ważniejszych obszarów działań strategicznych podejmowanych przez samorząd województwa w ramach celu 2. Planowane przedsięwzięcia mają na celu podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez ukierunkowane wsparcie wszystkich grup społecznych: od najmłodszych, po najstarszych.

Wyzwania modernizacyjne wymagają zapewnienia w regionie wysokiej jakości kształcenia ukierunkowanego na rozwój kompetencji kluczowych oraz postaw i umiejętności niezbędnych we współczesnym społeczeństwie, ze szczególnym uwzględnieniem postaw twórczych, proinnowacyjnych i proekologicznych.

Kluczowe znaczenie dla dobrostanu społecznego Lubuszan ma sprawnie działający system opieki zdrowotnej w oparciu o samorządowe szpitale. Powszechna dostępność wysokiej jakości świadczeń opieki medycznej, efektywne wykorzystanie zasobów systemu ochrony zdrowia, w ramach samorządowych szpitali stanowiących trzon systemu w regionie, a także upowszechnianie profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia mają pozytywny wpływ na długość i jakość życia mieszkańców regionu. Jednocześnie rozbudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, promocja sportu oraz zapewnienie bogatej oferty kulturalnej będą przyczynkiem do aktywizacji i integracji społecznej osób w każdym wieku. Ważnym instrumentem jest przy tym cyfryzacja usług, pozwalająca dotrzeć z ofertą kulturalną i wybranymi świadczeniami medycznymi także na tereny wiejskie.

Wraz z postępującym zjawiskiem starzenia się społeczeństwa coraz więcej uwagi wymaga regionalna polityka senioralna, zapewniająca warunki do zdrowego i godnego starzenia się. Wynikiem kompleksowego wsparcia osób starszych będzie zwiększenie ich bezpieczeństwa, zdrowia i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Planowane działania ukierunkowane na włączenie społeczne zawodowe zapewnią kompleksową pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i pozwolą rozwinąć oraz zmodernizować infrastrukturę społeczną adekwatnie do istniejących uwarunkowań społeczno-demograficznych.

Dodatkowo zaplanowano działania mające na celu minimalizację negatywnych skutków pandemii COVID-19 oraz ewentualnych przyszłych zagrożeń mogących mieć wpływ na pogorszenie sytuacji społecznej w regionie.

Lubuszanie aktywni, odpowiedzialni, zaangażowani w życie publiczne i społeczne, świadomi swojej historii i dorobku, szanujący wartości europejskie, a jednocześnie pielęgnujący lokalną tożsamość – to cel działań ukierunkowanych na wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

5.1 Cele operacyjne

Rysunek 5. Schemat celów operacyjnych 2. celu strategicznego

2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi	
2.1	Wzrost dostępności i efektywności kształcenia oraz wychowania przedszkolnego i opieki nad najmłodszymi dziećmi
2.2	Promocja włączenia społeczno-zawodowego oraz kompleksowe wsparcie seniorów
2.3	Wysoka jakość i dostępność usług medycznych oraz upowszechnianie profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia
2.4	Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego
2.5	Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, a także upowszechnianie i promocja sportu
2.6	Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej

5.2 Kierunki interwencji (działań)

Rysunek 6. Schemat kierunków interwencji (działań) 2. celu strategicznego

Cel strategiczny 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi	
Cel operacyjny 2.1: Wzrost dostępności i efektywności kształcenia oraz wychowania przedszkolnego i opieki nad najmłodszymi dziećmi	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.1	a. Zapewnienie powszechnej opieki nad dziećmi do lat 3, w szczególności na terenach wiejskich.
	b. Zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w edukacji przedszkolnej i wzmocnienie oferty edukacyjnej przeznaczonej dla dzieci w wieku przedszkolnym.
	c. Podniesienie u uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych kompetencji kluczowych oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych w nowoczesnym społeczeństwie.
	d. Wspieranie nauki języków obcych.
	e. Kształtowanie umiejętności wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie nauczania.
	f. Tworzenie systemów stypendialnych.
	g. Rozwój kompetencji kadry pedagogicznej na wszystkich szczeblach edukacji, w szczególności wspieranie rozwoju placówek doskonalenia nauczycieli oraz projektów na rzecz wspomaganie pracy szkół i placówek oraz doradztwa metodycznego.
	h. Wspieranie budowy, rozbudowy i modernizacji infrastruktury edukacyjnej i żłobkowej.
	i. Wzmacnianie cyfryzacji sektora edukacji i bibliotek.
	j. Doposażenie szkół i użytkowników (uczniów) w niezbędny sprzęt teleinformatyczny / komputerowy oraz rozwój kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie e-nauczania.

Cel operacyjny 2.2: Promocja włączenia społeczno-zawodowego oraz kompleksowe wsparcie seniorów

Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.2	a. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie dostępności wysokiej jakości i innowacyjnych usług społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (również w odniesieniu do terenów wiejskich, tworzenie gospodarstw opiekuńczych), • wzmocnienie działań umożliwiający proces deinstytucjonalizacji usług, który polega na przejściu od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej, • wsparcie i upowszechnienie modelu mieszkań chronionych i/lub wspomaganych, w tym treningowych, • działania profilaktyczne dotyczące wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. 	
	b. Integrowanie zarządzania polityką społeczną w gminach i powiatach województwa wokół wyzwań związanych z zaspokojeniem potrzeb i aspiracji społecznych, w tym poprzez wspólne świadczenie usług na zasadach partnerstwa i porozumień pomiędzy samorządami lokalnymi.	
	c. Wzrost zdolności do zatrudnienia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym: <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla działalności podmiotów reintegracyjnych, • realizowanie działań skierowanych na nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych i zawodowych, zaradności oraz samodzielności, • eliminowanie barier, na które napotykają osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, • wspieranie kształcenia, zabezpieczenia socjalno-bytowego i włączenia zawodowego imigrantów, • aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, • przygotowanie osób z niepełnosprawnością do wejścia na rynek pracy. 	
	d. Koordynacja usług społecznych w regionie z wykorzystaniem narzędzi ekonomii społecznej.	
	e. Wzmocnienie i rozwój sektora ekonomii społecznej.	
	f. Modernizacja i rozwój infrastruktury społecznej przystosowanej do starzejącego się społeczeństwa.	
	g. Wspieranie działań związanych z opieką senioralną, aktywizacją osób starszych i srebrną gospodarką.	
	h. Zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom przeżywającym trudne sytuacje życiowe.	
	i. Wspieranie rozwoju wysokiej jakości usług bytowych w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej.	
	j. Wdrażanie rozwiązań kompleksowego wsparcia dla rodzin najbardziej dotkniętych skutkami zagrożeń epidemicznych.	
	Cel operacyjny 2.3: Wysoka jakość i dostępność usług medycznych oraz upowszechnianie profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia	
	Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.3	a. Poprawa dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych, w tym opieki długoterminowej i paliatywnej.
b. Wsparcie i realizacja inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji infrastruktury ochrony zdrowia, w szczególności w obszarze geriatry, onkologii, pediatrii i kardiologii, w tym budowa i rozwój Lubuskiego Centrum Onkologii, Centrum Telemedycyny, modernizacja energetyczna infrastruktury ochrony zdrowia w województwie lubuskim, poprawa warunków funkcjonowania infrastruktury ochrony zdrowia w zakresie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.		

	c. Dostosowywanie wyposażenia podmiotów leczniczych do nowoczesnych standardów.
	d. Podejmowanie działań na rzecz zmniejszenia deficytów kadr medycznych i podnoszenie kompetencji pracowników ochrony zdrowia.
	e. Restrukturyzacja podmiotów leczniczych w celu poprawy ich funkcjonowania.
	f. Współpraca i uzupełnienie oferty szpitali, w tym poprzez koordynację specjalizacji poszczególnych placówek.
	g. Wzmacnianie systemu ratownictwa medycznego w regionie.
	h. Inicjowanie, podejmowanie i promocja działań z zakresu profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia oraz ochrony zdrowia.
	i. Optymalizacja i upowszechnianie różnych form opieki psychiatrycznej.
	j. Wspieranie działań w zakresie metod leczenia niepłodności oraz rozwój opieki okołoporodowej.
	k. Wzmacnianie obszaru rehabilitacji medycznej poprzez tworzenie warunków dla kadry oraz inwestycje w niezbędną infrastrukturę.
	l. Rehabilitacja i diagnostyka powikłań zakaźnych, w tym. m.in.: <ul style="list-style-type: none"> • doposażanie podmiotów leczniczych w niezbędny sprzęt (w szczególności do intensywnej terapii), infrastrukturę i środki ochrony osobistej, • wypracowanie systemu i procedur szybkiego reagowania na pojawiające się zagrożenia epidemiczne, • zwiększanie świadomości mieszkańców w zakresie zachowań w stanach zagrożenia życia, szczególnie w stanach zagrożenia epidemicznego, • wzmocnienie dostępu pacjentów do elektronicznego systemu świadczenia opieki medycznej, • opracowanie planu tworzenia i funkcjonowania izolatoriów na wypadek epidemii.
Cel operacyjny 2.4: Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.4	a. Wspieranie ponadlokalnych przedsięwzięć kulturalnych realizowanych na obszarze województwa.
	b. Wsparcie i realizacja inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy, modernizacji i wyposażenia obiektów kultury.
	c. Poprawa dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik gromadzenia, opracowywania i upowszechniania zbiorów.
	d. Ochrona i promocja cennych obiektów dziedzictwa kulturowego.
	e. Kreowanie atrakcyjnej oferty kulturalnej z wykorzystaniem cyfryzacji zasobów i instytucji kultury.
Cel operacyjny 2.5: Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, a także upowszechnianie i promocja sportu	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.5	a. Wsparcie i realizacja inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy oraz modernizacji infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.
	b. Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej podejmowaniu aktywności fizycznej.
	c. Promocja aktywności fizycznej i upowszechnianie kultury fizycznej z uwzględnieniem jej prozdrowotnego charakteru.
	d. Aktywizacja sportowa dzieci i młodzieży, osób niepełnosprawnych oraz osób starszych.
	e. Kształcenie kadr w dziedzinie sportu i rekreacji.

	f. Promocja i tworzenie warunków do uprawiania sportu wyczynowego.
Cel operacyjny 2.6: Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 2.6	a. Wspieranie działań na rzecz zwiększenia aktywności i partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie świadomości znaczenia kapitału społecznego, • rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej, • działania na rzecz zwiększenia poziomu zaufania społecznego do instytucji publicznych, • promocja budżetu obywatelskiego.
	b. Wzmacnianie współpracy administracji publicznej z podmiotami III sektora oraz podmiotami ekonomii społecznej, m.in. poprzez zlecanie zadań publicznych.
	c. Uczestnictwo sektora pozarządowego w procesach opiniotwórczo-doradczych.
	d. Działania na rzecz kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowania polskości.
	e. Wykorzystywanie potencjału kulturowego i lokalnych tożsamości w rozwoju regionalnym.
	f. Propagowanie poczucia wspólnoty wśród mieszkańców regionu.
	g. Promocja lubuskiego dorobku kulturalnego, naukowego, społecznego i gospodarczego oraz historii Ziemi Lubuskiej.
	h. Promocja wartości europejskich, w szczególności wolności, demokracji i praw człowieka.
	i. Upowszechnianie kultury polskiej i tradycji regionalnych wśród imigrantów.

6. CEL STRATEGICZNY 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona

Realizacja celu strategicznego 3. opiera się na osiągnięciu spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu, przy równoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego i ekologicznego.

Przedsięwzięcia służące rozwojowi infrastruktury technicznej i transportowej prowadzone będą z uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego. Obejmą one głównie m.in. inwestycje związane z rozbudową i modernizacją systemów energetycznych i teleinformatycznych oraz usprawniające komunikację drogową (budowa/modernizacja dróg, obwodnic, przepraw mostowych), kolejową (budowa/modernizacja linii kolejowych, taboru, stacji, zwiększenie liczby połączeń), lotniczą i wodną, a także wzmacniające dostępność teleinformatyczną. Poprawa standardu i dostępności, a także ograniczenie szkodliwości dla środowiska transportu zbiorowego oraz inwestycje związane z rozbudową tras rowerowych będą miały wpływ na wzrost liczby osób z nich korzystających, co przyniesie wymierny efekt w postaci poprawy stanu środowiska naturalnego. Efekt ten wzmocni planowane działania służące m.in. kształtowaniu postaw proekologicznych, ochronie bioróżnorodności, wód i powierzchni ziemi, ochronie przed hałasem. Do podniesienia bezpieczeństwa mieszkańców przyczynią się przedsięwzięcia ukierunkowane na ograniczenie przestępczości i cyberprzestępczości, zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, sprawnego działania służb publicznych oraz minimalizujące zagrożenia związane z gwałtownymi zjawiskami pogodowymi będącymi skutkiem zmian klimatycznych.

Ważnym elementem będzie prowadzenie polityki miejskiej dostosowanej do skali i potrzeb miast oraz zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Ich celem jest m.in. rozwój funkcji metropolitarnych i wzrost znaczenia ośrodków wojewódzkich, wzmocnienie funkcji społeczno-gospodarczych lubuskich miast oraz poprawa standardów życia na obszarach wiejskich. Istotną rolę w tym zakresie będzie pełnić racjonalna polityka mieszkaniowa regionu obejmująca m.in. rozwój terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe oraz zaspokajanie potrzeb budownictwa socjalnego i budowa mieszkań na wynajem.

W zakresie bezpieczeństwa energetycznego i publicznego oraz wzmocnienia dostępności infrastruktury teleinformatycznej zaplanowano działania służące podniesieniu bezpieczeństwa mieszkańców regionu w przypadku pojawienia się zagrożeń.

6.1 Cele operacyjne

Rysunek 7. Schemat celów operacyjnych 3. celu strategicznego

3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona	
3.1	Modernizacja oraz rozwój infrastruktury komunikacyjnej i transportu zbiorowego
3.2	Wzmocnienie dostępności infrastruktury teleinformatycznej
3.3	Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego i publicznego
3.4	Ochrona środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu
3.5	Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi
3.6	Wzmocnienie funkcji społeczno-gospodarczych miast średnich i lokalnych ośrodków miejskich
3.7	Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich

6.2 Kierunki interwencji (działań)

Rysunek 8. Schemat kierunków interwencji (działań) 3. celu strategicznego

Cel strategiczny 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona	
Cel operacyjny 3.1: Modernizacja oraz rozwój infrastruktury komunikacyjnej i transportu zbiorowego	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.1	<p>a. Rozwój infrastruktury i komunikacji drogowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój sieci dróg krajowych (w tym autostrad i dróg ekspresowych) wraz z niezbędnymi węzłami, • budowa obwodnic miejscowości leżących w ciągach dróg krajowych, wojewódzkich i lokalnych, z uwzględnieniem kryteriów natężenia i bezpieczeństwa ruchu drogowego, • budowa nowych i przebudowa istniejących przepraw mostowych na rzekach województwa wraz z dojazdami, • wzmocnienie i przywrócenie uzasadnionych społecznie i gospodarczo powiązań transportowych z sąsiednimi regionami, w tym rozbudowa połączeń transgranicznych, • przebudowa i modernizacja dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w szczególności w celu poprawy dostępu do sieci TEN-T oraz zapewnienia ich skomunikowania z węzłami dróg ekspresowych i autostrad oraz dostosowania do wymaganego stanu technicznego, w tym podniesienia ich parametrów do nośności 115 kN/oś, • poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez likwidowanie miejsc niebezpiecznych oraz budowa lubuskiego centrum ruchu drogowego, • budowa i rozbudowa systemów ładowania dla transportu niskoemisyjnego.

	<p>b. Rozwój transportu kolejowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa, odbudowa i modernizacja linii kolejowych wewnątrz województwa i do sąsiednich regionów, w celu skrócenia czasów przejazdu oraz zwiększenia udziału transportu szynowego w przewozach pasażerskich i towarowych, • rozwój transportu towarowego na liniach kolejowych, • elektryfikacja newralgicznych odcinków linii kolejowych, • zwiększenie udziału nowoczesnego taboru kolejowego w przewozach wojewódzkich i międzywojewódzkich, • zapewnienie dobrego skomunikowania z Centralnym Portem Komunikacyjnym oraz monitorowanie projektowanego przebiegu Kolei Dużych Prędkości z uwzględnieniem połączeń do Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego, a także kontynuacji prac przygotowawczych do budowy linii KDP przez te miasta, • poprawa stanu infrastruktury pasażerskiej stacji i przystanków kolejowych oraz budowa przystanków w nowych lokalizacjach, • zwiększenie liczby połączeń kolejowych w ramach publicznego transportu zbiorowego, ze szczególnym uwzględnieniem połączeń największych miast regionu z polskimi metropoliami i połączeń transgranicznych, • dostosowanie liczby połączeń kolejowych z ośrodkami edukacyjnymi i kulturalnymi w godzinach umożliwiających korzystanie z szerokiej oferty edukacyjnej/ kulturalnej/ sportowej.
	<p>c. Rozwój infrastruktury i komunikacji lotniczej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa infrastruktury i poprawa wyposażenia regionalnego Lotniska Zielona Góra-Babimost oraz poprawa jego skomunikowania drogowego i kolejowego, • modernizacja i budowa naziemnej infrastruktury lotniskowej / IEG – Lotnisko Babimost, • rozwój krajowych i międzynarodowych połączeń lotniczych, w tym rejsowych oraz czarterowych, • prowadzenie działań na rzecz wpisania Lotniska Zielona Góra-Babimost do międzynarodowej sieci korytarzy transportowych TEN-T, • wsparcie działań na rzecz rozbudowy i modernizacji małych lotnisk, w szczególności w Zielonej Górze-Przylepie oraz w okolicach Gorzowa Wielkopolskiego, • rozwój bazy serwisowej dla branży lotniczej wraz z jej obsługą oraz szkoleniem pilotów, • wsparcie rozwoju średniego i wyższego szkolnictwa technicznego w zakresie serwisu i obsługi technicznej samolotów, w tym utworzenie nowych kierunków kształcenia: mechanika lotnicza oraz pilotaż.
	<p>d. Inicjowanie i podejmowanie działań z zakresu poprawy standardu i dostępności do usług publicznego transportu zbiorowego, w tym na poziomie lokalnym i terenach wiejskich.</p>
	<p>e. Zastosowanie inteligentnych i proekologicznych rozwiązań w transporcie zbiorowym.</p>
	<p>f. Wsparcie oraz realizacja projektów i inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji systemu tras rowerowych regionu.</p>
	<p>g. Modernizacja śródlądowych dróg wodnych (Odrzańskiej Drogi Wodnej E-30 i Międzynarodowej Drogi Wodnej E-70) na terenie województwa lubuskiego.</p>
	<p>h. Rozwój rozwiązań multimodalnych oraz budowa centrów logistycznych w sąsiedztwie głównych węzłów komunikacyjnych regionu.</p>
	<p>i. Tworzenie zintegrowanych węzłów przesiadkowych, zintegrowanych systemów taryfowo-biletowych oraz dynamicznego systemu informacji pasażerskiej. Korelacja przyjazdów/ odjazdów różnego typu transportu zbiorowego.</p>
	<p>j. Budowa systemu Park&Ride, dla samochodów i rowerów w pobliżu przystanków kolejowych i autobusowych.</p>

Cel operacyjny 3.2: Wzmocnienie dostępności infrastruktury teleinformatycznej

Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.2	a.	Rozbudowa sieci światłowodowej w celu upowszechnienia dostępu do szerokopasmowego internetu.
	b.	Dostęp wszystkich gospodarstw domowych do internetu szerokopasmowego o przepustowości powyżej 100 Mb/s.
	c.	Modernizacja istniejącej infrastruktury teleinformatycznej.
	d.	Budowa nowych tras światłowodowych na obszarach dotąd nieobjętych instalacją kablową.
	e.	Kontynuacja rozbudowy sieci szerokopasmowych i infrastruktury dostępowej.
	f.	Wzmocnienie wydajności systemów informatycznych, zapobiegającej awariom w czasie dużego ich obciążenia.

Cel operacyjny 3.3: Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego i publicznego

Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.3	a.	Budowa, rozbudowa i modernizacja źródeł energii elektrycznej i ciepła, w tym wykorzystujących lokalne surowce energetyczne oraz uwarunkowania przyrodnicze, z uwzględnieniem polityki energetyczno-klimatycznej UE.
	b.	Modernizacja sieci elektroenergetycznych, w kierunku odbioru energii z OZE.
	c.	Prowadzenie działań na rzecz bezpieczeństwa dostaw energii (zapobieganie tzw. blackout-om).
	d.	Modernizacja oraz budowa sieci gazowych, w szczególności na obszarach pozbawionych tego typu infrastruktury.
	e.	Wspieranie infrastruktury i wyposażenia państwowych i ochotniczych straży pożarnych.
	f.	Wzmacnianie działania służb policyjnych w zwalczaniu przestępczości, w tym transgranicznej.
	g.	Koordinacja i wzmocnienie działań policji, straży pożarnej i innych służb oraz instytucji, odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego.
	h.	Wdrażanie działań na rzecz zwiększenia poziomu cyberbezpieczeństwa.
	i.	Wzmacnianie spójnego systemu rozwiązań organizacyjno-technicznych w obszarze zarządzania kryzysowego, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
	j.	Upowszechnienie świadomości i samoorganizacji społeczeństwa wobec potencjalnych zagrożeń, w tym terrorystycznych, szpiegowskich, naturalnych, epidemicznych.
k.	Upowszechnienie wśród mieszkańców systemu i procedur zachowań w stanach zagrożenia.	
l.	Ujednolicenie systemu alertów/ostrzeżeń przed zagrożeniami dla mieszkańców województwa.	

Cel operacyjny 3.4: Ochrona środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu

Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.4	a.	Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki: <ul style="list-style-type: none"> • budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury oczyszczania ścieków, realizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych, • budowa systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków na obszarach poza aglomeracją, • budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych, w tym systemów zaopatrzenia w wodę oraz „inteligentnych” sieci wodociągowych (smart water networks), ujęć i stacji uzdatniania wody,
--	----	---

	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie działań z zakresu zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych.
	<p>b. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wdrażanie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi w układzie ponadlokalnym w oparciu o instalacje komunalne, • usprawnienie funkcjonowania systemu selektywnego zbierania/odbierania odpadów komunalnych, • wdrażanie nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, • usuwanie zagrożeń wynikających z niewłaściwego składowania odpadów oraz likwidacja nielegalnych składowisk, • rekultywacja i zagospodarowanie terenów zdegradowanych, • zachowanie i racjonalne wykorzystywanie zasobów glebowych.
	<p>c. Zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, • pogłębianie dna rzek, • budowa zbiorników retencyjnych, • współpraca jednostek samorządu terytorialnego z kraju i zagranicy (Niemcy) na rzecz realizacji programu ochrony przeciwpowodziowej, • polepszenie warunków monitorowania zabezpieczenia przeciwpowodziowego, m.in. poprzez wprowadzanie systemów i programów elektronicznych, • uzupełnianie i utrzymywanie w ciągłej gotowości magazynów przeciwpowodziowych, • ochrona terenów narażonych na zalanie, • ochrona terenów wodonośnych oraz lasów łąkowych.
	<p>d. Przeciwdziałanie skutkom suszy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zarządzanie wodami opadowymi, • wsparcie dla inicjatyw w zakresie retencji i melioracji, • promowanie rozwiązań magazynujących wodę.
	<p>e. Ochrona różnorodności biologicznej oraz georóżnorodności.</p>
	<p>f. Ochrona przed hałasem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ograniczenie emisji hałasu drogowego, • poprawa klimatu akustycznego w środowisku w otoczeniu zakładów.
	<p>g. Przeciwdziałanie zagrożeniom i minimalizacja skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych (m.in. burze, ulewy, silne wiatry, fale upałów).</p>
	<p>h. Inicjowanie, realizacja i promocja działań z zakresu kształtowania postaw proekologicznych, oraz wspieranie działań na rzecz ochrony zwierząt.</p>
	<p>i. Rozwój regionalnego systemu ochrony przyrody i krajobrazu.</p>
	<p>j. Odbudowa ekosystemu Odry.</p>
<p>Cel operacyjny 3.5: Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi</p>	
<p>Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.5</p>	<p>a. Wzmocnienie i rozwój usług publicznych na miejskich obszarach funkcjonalnych (MOF) Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry:</p> <ul style="list-style-type: none"> • równomierny dostęp i optymalizacja świadczenia podstawowych usług publicznych, • rozwój usług wyższego rzędu, w tym gospodarczych, kulturowych, edukacyjnych, naukowych, administracyjnych, symbolicznych i innych funkcji oddziałujących ponadregionalnie, • wzmocnienie współpracy miast wojewódzkich, z uwzględnieniem ich specyfiki rozwojowej.

	<p>b. Działania na rzecz wzmocnienia konkurencyjności ośrodków wojewódzkich w celu zwiększenia ich znaczenia w skali krajowej i międzynarodowej.</p> <p>c. Prowadzenie racjonalnego zagospodarowania przestrzennego MOF-ów Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry, uwzględniając:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrzeby budownictwa, szczególnie mieszkaniowego, w tym socjalnego, • rewitalizację zdegradowanych terenów, • zwiększenie udziału zieleni miejskiej i jej ochrony, • zagospodarowanie wód opadowych, • zapobieganie negatywnym skutkom miejskich wysp ciepła, • przeciwdziałanie niekontrolowanej suburbanizacji, w tym z wykorzystaniem narzędzi planowania przestrzennego województwa i gmin, • przestrzeganie ładu urbanistycznego, estetyki przestrzeni publicznej i dbałość o zabytki. <p>d. Wspieranie zrównoważonego rozwoju mobilności miejskiej i podmiejskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie roli transportu publicznego, w tym szczególnie poprzez wykorzystywanie pojazdów zeroemisyjnych, • zintegrowanie różnych systemów komunikacji zbiorowej, • działania na rzecz zmniejszenia ruchu samochodowego w centrach miast, • tworzenie warunków i zachęt do transportu rowerowego, • wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań transportowych, • tworzenie kolei aglomeracyjnej w obu ośrodkach wojewódzkich i ich obszarach funkcjonalnych, w tym wykorzystanie nieczynnych linii kolejowych i/lub budowa nowych odcinków. <p>e. Rozwój wewnętrznej i zewnętrznej współpracy MOF-ów obu miast wojewódzkich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizacja wspólnych projektów w ramach zintegrowanych inwestycji terytorialnych, • wzmocnienie powiązań między obszarami funkcjonalnymi Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry oraz Świebodzina, Międzyrzecza i Skwierzyny, z wykorzystaniem osi rozwoju województwa wzdłuż drogi ekspresowej S3, • rozwój powiązań dotychczasowych MOF Zielonej Góry i MOF Nowej Soli jako jednego miejskiego obszaru funkcjonalnego (inicjatywa Lubuskiego Trójmiasta) i wzmocnienie powiązań tego obszaru z MOF Żary - Żagań z wykorzystaniem osi rozwoju wzdłuż DK 27, • rozwój MOF Gorzowa Wielkopolskiego w kierunku Kostrzyna nad Odrą i Strzelec Krajeńskich, a także Skwierzyny. <p>f. Zapewnienie efektywnych połączeń transportowych obu miast wojewódzkich z ważnymi ośrodkami regionów sąsiednich, a także z Warszawą i Berlinem.</p> <p>g. Promowanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych i społecznych w zarządzaniu miastem (smart city).</p>
<p>Cel operacyjny 3.6: Wzmocnienie funkcji społeczno-gospodarczych miast średnich i lokalnych ośrodków miejskich</p>	
<p>Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.6</p>	<p>a. Rozwój funkcji gospodarczych miast średnich i małych, w tym wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości oraz rzemiosła.</p> <p>b. Rozwój usług publicznych, szczególnie edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych oraz polepszenie ich dostępności dla mieszkańców miast i otaczających obszarów wiejskich.</p> <p>c. Racjonalna gospodarka przestrzenna z uwzględnieniem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrzeb gospodarczych, usługowych i mieszkaniowych, • zachowania ładu przestrzennego, • prowadzenia procesów rewitalizacji obszarów zdegradowanych, • zapewnienia odpowiednich terenów zieleni miejskiej,

	<ul style="list-style-type: none"> • zagospodarowanie wód opadowych.
	d. Wzmocnienie zrównoważonej mobilności miejskiej oraz powiązań transportowych z sąsiednimi obszarami wiejskimi.
	e. Wspieranie ponadlokalnych funkcji lubuskich miast, w szczególności miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.
	f. Promowanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych i społecznych w zarządzaniu miastami (smart city).
	g. Rozwój i modernizacja zdegradowanej infrastruktury technicznej i społecznej oraz wzmacnianie estetyki przestrzeni publicznej.
	h. Wspieranie partnerskiej współpracy miast i gmin na obszarach powiązań funkcjonalnych.
	i. Inicjowanie i realizacja porozumień terytorialnych w celu wdrażania wspólnych projektów sąsiadujących gmin.
	j. Promowanie rozwoju infrastruktury na starych terenach powojkowych.
	k. Rozwój terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe oraz budowa mieszkań na wynajem.
Cel operacyjny 3.7: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 3.7	a. Poprawa dostępności do usług publicznych, w tym poprzez współpracę partnerską gmin.
	b. Rozwój lub modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.
	c. Wzmacnianie centrów aktywności społecznej i kulturalnej na terenach wiejskich.
	d. Odnowa i rewitalizacja wsi i małych miast.
	e. Wzmacnianie aktywizacji mieszkańców wsi.
	f. Upowszechnienie instrumentów typu RLKS w systemie realizacji polityki regionalnej.
	g. Wspomaganie rozwoju i powiązań funkcjonalnych małych miast i centrów gminnych, jako lokalnych ośrodków wzrostu.
	h. Wzmacnianie integracji środowiska wiejskiego, w tym zapobieganie konfliktom przy realizacji inwestycji na wsi.
	i. Ochrona dziedzictwa i krajobrazu wiejskiego.
	j. Wspieranie lokalnych grup działania.
	k. Promocja i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w branżach pozarolniczych, w tym lokalnej wytwórczości i rękodzielnictwa.
l. Wykorzystanie terenów powojkowych do celów gospodarczych i komunalnych.	

7. CEL STRATEGICZNY 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę

Samorząd województwa lubuskiego kładzie nacisk na sprawne i efektywne współdziałanie środowisk i instytucji w obszarach istotnych dla rozwoju regionu, co stanowi zakres tematyczny celu 4. Kluczowym instrumentem zarządzania będzie przy tym wielopoziomowe partnerstwo podmiotów ze wszystkich sektorów, które mają wpływ na pozycję konkurencyjną regionu. Samorząd wojewódzki bierze na siebie rolę animatora tak rozumianego współdziałania.

Jako koordynator procesów rozwojowych w regionie, samorząd wojewódzki jest otwarty na inicjatywy rządowe, związane z realizacją polityki i wdrażaniem instrumentów opisanych w KSRR 2030. Samorząd wojewódzki jest przy tym gotowy do prowadzenia własnej, regionalnej polityki, uzupełniającej interwencję państwową i włączającej samorządy lokalne: powiatowe i gminne oraz partnerów społecznych i gospodarczych.

Kontynuowana i zacieśniana będzie współpraca międzynarodowa z regionami partnerskimi, szczególnie z niemieckimi landami przygranicznymi – Brandenburgią i Saksonią. Niemniej ważne jest partnerskie współdziałanie wewnątrz regionu oraz wzmocnienie dialogu na rzecz realizacji kompleksowych przedsięwzięć rozwojowych i integracji systemów zarządzania strategicznego oraz planowania przestrzennego.

Efektywna promocja gospodarcza i turystyczna regionu ukierunkowana będzie na osiągnięcie jak największej rozpoznawalności marki województwa oraz wzmocnienie jego atrakcyjnego wizerunku, co pozwoli skutecznie konkurować na arenie krajowej i zagranicznej m.in. o inwestorów i turystów. Bardzo ważną kwestią jest kreowanie polityki młodzieżowej, w tym koordynacja informacji o ofercie dla młodzieży w regionie m.in. w zakresie rynku pracy, edukacji, zdrowia, kultury, sportu i rekreacji, aktywizacji obywatelskiej itp.

Wysoką sprawność i efektywność działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych umożliwią wdrożone mechanizmy monitoringu i ewaluacji, postępująca cyfryzacja usług oraz wysoka zdolność pozyskiwania wsparcia zewnętrznego.

W odpowiedzi na możliwość pojawienia się kolejnych zagrożeń epidemicznych lub klęsk żywiołowych zaplanowano działania niwelujące ich negatywne skutki.

7.1 Cele operacyjne

Rysunek 9. Schemat celów operacyjnych 4. celu strategicznego

4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę	
4.1	Efektywna współpraca międzyregionalna i transgraniczna
4.2	Atrakcyjny wizerunek i rozpoznawalna marka województwa
4.3	Wysoka sprawność działania administracji publicznej i instytucji regionalnych oraz współdziałanie na rzecz rozwoju regionu

4.4	Wzmocnienie roli i integracja systemów zarządzania strategicznego oraz planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym
4.5	Rozwój e-usług i kompetencji cyfrowych społeczeństwa

7.2 Kierunki interwencji (działań)

Rysunek 10. Schemat kierunków interwencji (działań) 4. celu strategicznego

Cel strategiczny 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę	
Cel operacyjny 4.1: Efektywna współpraca międzyregionalna i transgraniczna	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 4.1	a. Rozwój współpracy międzynarodowej: <ul style="list-style-type: none"> wzmacnianie współpracy międzyregionalnej na podstawie zawartych umów partnerskich, inicjowanie współpracy z innymi regionami, realizacja wspólnych projektów europejskich, wspieranie partnerskich kontaktów samorządów lokalnych, instytucji, jednostek administracji publicznej i organizacji pozarządowych.
	b. Wzmacnianie współpracy transgranicznej z Brandenburgią i Saksonią poprzez: <ul style="list-style-type: none"> rozwój różnych form kooperacji w wymiarze gospodarczym, społecznym, administracyjnym, naukowym oraz w zakresie bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego, skuteczną realizację projektów w ramach programów Interreg, wspólne działania w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury transgranicznej, rozwój i promocję współpracy miast bliźniaczych.
	c. Wspieranie działalności euroregionów Sprewa-Nysa-Bóbr i Pro Europa Viadrina oraz innych transgranicznych organizacji i struktur współpracy, m.in. „EUWT Geopark Łuk Mużakowa”.
	d. Działania na rzecz integracji europejskiej, współpraca z instytucjami Unii Europejskiej i organizacjami międzynarodowymi z wykorzystaniem Biura Regionalnego Województwa Lubuskiego w Brukseli.
	e. Współpraca z innymi województwami, szczególnie z Polski zachodniej oraz aktywne uczestnictwo w pracach ponadregionalnych organizacji i odpowiednich gremiów.
Cel operacyjny 4.2: Atrakcyjny wizerunek i rozpoznawalna marka województwa	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 4.2	a. Wzmocnienie hasła „zielona kraina inteligentnych technologii”.
	b. Tworzenie wizerunku regionu atrakcyjnego gospodarczo: <ul style="list-style-type: none"> prowadzenie nowoczesnych form promocji gospodarczej regionu w kraju i za granicą, w tym promocji online poprzez tematyczne portale internetowe, promowanie wspólnych przedsięwzięć samorządów i innych instytucji na rzecz tworzenia pozytywnego wizerunku województwa lubuskiego, promocja dobrych praktyk lubuskich przedsiębiorców.
	c. Promocja marki „Lubuskie warte zachodu” wśród przedsiębiorców, mieszkańców oraz innych regionów kraju, Europy i Świata: <ul style="list-style-type: none"> wsparcie organizacyjne i finansowe dla najważniejszych wydarzeń kulturalnych, sportowych i turystycznych, a także innych imprez masowych na terenie województwa,

	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie wojewódzkiego portalu informacyjnego (<i>www.lubuskie.pl</i>) dla mieszkańców regionu oraz mediów społecznościowych, • wzmocnienie wizerunku województwa lubuskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie, z bogatą ofertą kulturalną.
	d. Kreowanie polityki młodzieżowej.
Cel operacyjny 4.3: Wysoka sprawność działania administracji publicznej i instytucji regionalnych oraz współdziałanie na rzecz rozwoju regionu	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 4.3	a. Wzmocnienie dialogu i partnerskiej współpracy przedstawicieli różnych środowisk regionu, w szczególności poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie ciał doradczo-opiniujących, • wzmacnianie procesu konsultacji społecznych, • wymianę informacji i doświadczeń, • organizowanie przestrzeni spotkań przedstawicieli przedsiębiorców, nauki, organizacji pozarządowych i administracji publicznej.
	b. Doskonalenie nowoczesnych systemów zarządzania w administracji publicznej, w tym systemów jakości i standardów obsługi klienta.
	c. Prowadzenie rzetelnej polityki informacyjnej dla mieszkańców, z wykorzystaniem technik cyfrowych.
	d. Rozwój instytucjonalny i kadrowy na rzecz efektywnego pozyskiwania i wdrażania środków Unii Europejskiej.
	e. Współpraca z administracją centralną na rzecz dostosowania krajowej polityki rozwoju do specyfiki i potrzeb województwa lubuskiego.
	f. Usprawnienie funkcjonowania jednostek administracji publicznej poprzez poprawę infrastruktury i wyposażenia placówek.
	g. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych i umiejętności interpersonalnych pracowników administracji i partnerów społeczno-gospodarczych.
	h. Rozwój współpracy partnerskiej na rzecz planowania i wdrażania kompleksowych przedsięwzięć rozwojowych.
	i. Wspieranie tworzenia systemów pomocy i informacji dla cudzoziemców.
	j. Wypracowanie i wprowadzenie w administracji publicznej narzędzi i procedur na wypadek klęsk żywiołowych, epidemii.
Cel operacyjny 4.4: Wzmocnienie roli i integracja systemów zarządzania strategicznego oraz planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym	
Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 4.4	a. Wzmocnienie standardów programowania oraz zarządzania polityką rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym.
	b. Wprowadzanie rozwiązań w kierunku integracji planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego na szczeblu województwa i gminy.
	c. Rozwój roli planowania przestrzennego na poziomie lokalnym, w tym zwiększenia pokrycia terenów planami miejscowymi.
	d. Wzmocnienie koordynacji tworzenia oraz wdrażania dokumentów strategicznych i operacyjnych w różnych obszarach polityki rozwoju.
	e. Wzmacnianie systemu monitorowania i oceny rozwoju województwa w ujęciu gospodarczym, społecznym i przestrzennym.
	f. Rozwój potencjału analitycznego i eksperckiego w administracji publicznej.
	g. Kreowanie i podejmowanie działań z zakresu planowania zintegrowanego w oparciu o potencjał terytorialny.
	h. Tworzenie cyfrowych zasobów informacyjnych dotyczących planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, w tym regionalnych i lokalnych systemów informacji przestrzennej.

Cel operacyjny 4.5: Rozwój e-usług i kompetencji cyfrowych społeczeństwa

Kierunki interwencji (działań) celu operacyjnego 4.5	a. Rozwój e-administracji i dostępności cyfrowej.
	b. Zwiększenie dostępności do e-usług publicznych wyższego rzędu.
	c. Rozwój istniejących oraz wdrożenie nowych e-usług z zakresu społeczeństwa informacyjnego w administracji publicznej.
	d. Propagowanie informacji o dostępności e-usług z zakresu społeczeństwa informacyjnego.
	e. Budowanie kompetencji cyfrowych w społeczeństwie, uwzględniających również zasady cyberbezpieczeństwa.
	f. Wspieranie edukacji cyfrowej dzieci i młodzieży, w szczególności w zakresie programowania.
	g. Zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu, szczególnie w zakresie edukacji seniorów, poprzez wykorzystanie cyfrowych nośników informacji i systemów e-usług.

8. PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE KLUCZOWE DLA REALIZACJI CELÓW STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 2030

Do najważniejszych narzędzi realizacji poszczególnych celów SRWL 2030 należą przedsięwzięcia strategiczne. W toku prac nad projektem Strategii zdefiniowano 44 takie przedsięwzięcia. Są to konkretne projekty, grupy projektów, jak i przedsięwzięcia o charakterze programów.

Z punktu widzenia samorządu województwa, który jest podmiotem odpowiedzialnym za tworzenie i realizację strategii rozwoju województwa, przedsięwzięcia podzielono na trzy grupy. Do pierwszej zaliczono te, które są w bezpośrednich kompetencjach Samorządu Województwa Lubuskiego lub nie leżą wprost w jego gestii, ale w stosunku do których Zarząd Województwa Lubuskiego deklaruje zapewnienie znaczącego wsparcia, w tym finansowego, ze środków budżetu województwa i ze środków dotacyjnych (w szczególności z programu regionalnego).

Drugą grupę stanowią przedsięwzięcia będące poza kompetencjami samorządu województwa, a środki na ich finansowanie muszą zapewnić właściwe podmioty (beneficjenci). Samorząd Województwa Lubuskiego będzie je popierał, lobbował w instytucjach rządowych na rzecz ich realizacji i wsparcia finansowego z budżetu państwa oraz krajowych i wspólnotowych środków unijnych. W miarę możliwości prawnych i budżetowych Zarząd Województwa Lubuskiego może także zapewnić określone środki na dofinansowanie tych przedsięwzięć. W tej grupie mieszczą się przedsięwzięcia realizowane na obszarze województwa w ramach rządowych polityk sektorowych (m.in. polityka transportowa).

W trzeciej grupie znajdują się przedsięwzięcia, które obejmują kompetencje zarówno samorządu województwa, jak i innych podmiotów.

Wykaz i podział przedsięwzięć pod względem kompetencyjności samorządu województwa przedstawia poniższa tabela a zakres poszczególnych przedsięwzięć opisano w załączniku do Strategii (część III).

Tabela 1. Wykaz i podział przedsięwzięć strategicznych pod względem kompetencji samorządu województwa⁴

Nazwa przedsięwzięcia strategicznego	W kompetencjach samorządu województwa	Poza kompetencjami samorządu województwa	Kompetencje mieszane
Cel strategiczny 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna			
1. Rozwój oferty parków naukowo-technologicznych i przemysłowych			
2. Rozwój działalności Parku Technologii Kosmicznych			
3. Rozszerzenie działalności Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera			
4. Lubuski System Innowacyjnych Start-upów			
5. Ograniczenie niskiej emisji w województwie			

⁴ Tabela zostanie ostatecznie zaktualizowana po ostatecznym uzgodnieniu przedsięwzięć

lubuskim			
6. Centrum Technologii Środowiskowych – Zakład Termicznego Unieszkodliwiania Odpadów			
7. Lubuska Szkoła Przyszłości			
8. Stypendia dla studentów kierunku lekarskiego, pielęgniarstwa lub położnictwa oraz psychologii klinicznej lub psychoterapii			
9. Eksploatacja złóż miedzi na terenie województwa lubuskiego			
10. Smart village – Inteligentna wioska			
11. Rozwój produktów tradycyjnych, regionalnych oraz lokalnych jako dywersyfikacja produktu turystycznego			
12. Budowa wzorcowego pasywnego budynku biurowego wraz z Inkubatorem Przedsiębiorczości			
Cel strategiczny 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi			
13. Lubuskie Talenty – Program Stypendialny			
14. Lubuscy Seniorzy			
15. Lubuskie na rzecz rodzin			
16. Partnerska współpraca na rzecz rozwoju usług społecznych w regionie			
17. Lubuscy Zawodowcy – program stypendialny			
18. Modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia w województwie lubuskim w celu poprawy dostępności do usług medycznych, w tym w celu rozwoju opieki szpitalnej jednego dnia			
19. Programy polityki zdrowotnej			
20. Promocja lubuskiego dziedzictwa kulturowego			
21. Aktywne lubuskie			
22. Lubuskie Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych			
23. Utworzenie uzdrowiska w gminie Łagów			
Cel strategiczny 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona			
24. Multimodalne centra logistyczne			
25. Kontynuacja budowy i modernizacji sieci autostrad i dróg ekspresowych na terenie województwa lubuskiego			
26. Modernizacja dróg krajowych wraz z budową obwodnic			
27. Budowa i modernizacja przepraw mostowych			

28. Inwestycje priorytetowe na drogach wojewódzkich			
29. Modernizacja sieci dróg lokalnych wraz z budową obwodnic			
30. Modernizacja oraz budowa nowych odcinków linii kolejowych			
31. Poprawa stanu technicznego pasażerskich stacji i przystanków kolejowych wraz z budową centrów przesiadkowych na terenie województwa lubuskiego			
32. Rozwój Portu Lotniczego Zielona Góra/ Babimost wraz z poprawą dostępności komunikacyjnej			
33. Rozwój ekologicznego transportu zbiorowego			
34. Modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej E30 i Międzynarodowej Drogi Wodnej E70			
35. Rozbudowa infrastruktury rowerowej na terenie województwa lubuskiego			
36. Budowa i modernizacja źródeł wytwórczych opartych na zasobach lokalnych			
37. Budowa i modernizacja kluczowych odcinków sieci elektroenergetycznej			
38. Poprawa ochrony przeciwpowodziowej w województwie lubuskim			
39. Program zapobiegania suszy			
40. Edukacja ekologiczno-klimatyczna			
Cel strategiczny 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę			
41. Promocja gospodarcza regionu			
42. Lubuskie Centrum Kompetencji Cyfrowych i Usług Wspólnych – Data Center			
43. Rozwój produktów turystycznych w oparciu o obiekty UNESCO: Geopark „Łuk Mużakowa” i Park Mużakowski			

Należy wskazać, że określone w wykazie przedsięwzięć strategicznych inwestycje, szczególnie te dotyczące infrastruktury transportowej, znacznie przekraczają ramy finansowe SRWL 2030. Biorąc pod uwagę aż 10-letni horyzont strategii oraz zmieniające się priorytety rozwojowe, założono, że władze województwa będą zabiegać o ich realizację i znaczna część tych projektów będzie zakończona jeszcze przed 2030 rokiem, a realizacja pozostałych zostanie co najmniej rozpoczęta.

9. WYMIAR PRZESTRZENNY

9.1. Model funkcjonalno-przestrzenny województwa lubuskiego wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie

Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw, wprowadziła wymóg określania modelu funkcjonalno-przestrzennego oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie w strategiach rozwoju województwa⁵. Jest to związane z zamiarem bezpośredniego powiązania systemu programowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym i ujęciu wszystkich tych obszarów w jednym wiodącym dla polityki rozwoju na danym obszarze dokumencie.

Zgodnie z ww. wymienioną ustawą w dalszym ciągu ramy w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie stanowi „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wlkp., przyjętego przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XLIV/667/18 z dnia 23 kwietnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 2 maja 2018 r. poz. 1163)” przedstawiający na bardzo ogólnym poziomie strukturę funkcjonalno-przestrzenną regionu.

Realizacja celów strategicznych jest ściśle powiązana z gospodarowaniem przestrzenią. Zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne uwarunkowania przestrzenne mają wpływ na zwiększenie lub ograniczenie możliwości rozwojowych regionu. Szczegółowy opis struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa wraz z określeniem sieci osadniczej i powiązań funkcjonalnych zawarty został w podrozdziale 4.1. *Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego*, będącej załącznikiem do Strategii. Zadaniem struktury modelu funkcjonalno-przestrzennego w samej Strategii jest natomiast zobrazowanie rozmieszczenia uwarunkowań przestrzennych w odniesieniu do wyznaczonych celów strategicznych, co w konsekwencji służyć powinno określeniu optymalnego ukierunkowania przyszłej interwencji w przestrzeni. Realizacja zaplanowanych działań i inwestycji w sferze gospodarczej lub społecznej obok uwzględniania potencjałów i ograniczeń rozwojowych występujących na danym obszarze, powinna brać pod uwagę również zabezpieczenie wymogów interesu publicznego poprzez ochronę wartości wysoko cenionych, takich jak np. zasoby środowiska, krajobraz, zdrowie publiczne, zabytki czy dobra kultury. Zaznaczyć należy jednocześnie, że tylko niektóre z określonych w Strategii celów operacyjnych pozwalają na wskazanie terytorialne konkretnego miejsca ich realizacji, a większość z nich dotyczy całej przestrzeni województwa. Przedstawione w poszczególnych obszarach tematycznych elementy „modelu” mogą ponadto oddziaływać na realizację jednocześnie kilku różnych celów strategicznych, stąd należy je traktować kompleksowo.

Do poszczególnych celów przypisane zostały ponadto ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie. Niektóre z tych zaleceń mają charakter horyzontalny, a więc powinny być stosowane we wszystkich działaniach związanych

---

⁵ Wymóg nie dotyczył strategii, których procedura opracowywania rozpoczęła się przed wejściem w życie ustawy.

z prowadzeniem polityki przestrzennej województwa, jeśli tylko charakter danego działania pozwala na ich stosowanie.

Horyzontalną rekomendacją dla wszystkich celów strategicznych jest eliminacja zjawisk negatywnie wpływających na rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy regionu, jakość życia mieszkańców i funkcjonowanie środowiska.

Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubuskiego dla celu strategicznego 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna

Na realizację w przestrzeni celów operacyjnych i kierunków interwencji w 1. celu strategicznym wpływa w dużej mierze lokalizacja ośrodków na obszarze województwa lubuskiego o różnym znaczeniu, a także ich specjalizacja. Głównymi ośrodkami gospodarczymi województwa lubuskiego są przede wszystkim jego stolice, a także miasta zaliczone w krajowych dokumentach strategicznych do kategorii średnich tj. Nowa Sól, Słubice, Świebodzin, Żary i Żagań⁶. Wiodące funkcje ośrodków przedstawione zostały na rysunku 11. W kontekście przestrzennym, istotne jest wzmacnianie metropolitalnych funkcji Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry:

- w sferze gospodarczej, społecznej, nauki i kultury (w tym funkcji symbolicznych) oraz wzmacnianie roli ośrodków edukacji na poziomie wyższym – tworzących warunki dla gospodarki opartej na wiedzy,
- w sferze powiązań funkcjonalnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi – węzłami sieci w układzie międzynarodowym i krajowym,
- w sferze wspierania rozwiązań integrujących przestrzeni funkcjonalnych obszarów miejskich w zakresie zagospodarowania przestrzennego, transportu zbiorowego (infrastruktury, taboru i rozwiązań organizacyjnych), usług komunalnych, rynku pracy.

Do wzmocnienia metropolitalnych funkcji niezbędne jest wykorzystanie wspólnego potencjału gospodarczego wraz z rozwijaniem wzajemnych powiązań pomiędzy położonymi blisko siebie i znaczącymi w skali województwa ośrodkami miejskimi, w tym obszarami funkcjonalnymi Zielonej Góry i Nowej Soli, Żar i Żagania oraz Świebodzina i Międzyrzecza.

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na realizację celów gospodarczych, ale również społecznych jest również wzmacnianie policentrycznego modelu rozwoju doceniającego rolę wszystkich miast powiatowych i ośrodków lokalnych w uzupełnieniu funkcji miast wojewódzkich. Opiera się on na równomiernie rozmieszczonej sieci ośrodków o różnej wielkości i specjalizacji, dającej możliwość dywersyfikacji rodzajów aktywności gospodarczej prowadzonej w regionie oraz poprawy standardów życia na powiązanych z nimi obszarami wiejskimi.

Wyznacznikiem potencjału gospodarczego może być także liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. W układzie przestrzennym dużą liczbę podmiotów gospodarczych notuje się obok obu miast wojewódzkich i wszystkich miast średnich, także w Strzelcach Krajeńskich, Drezdenku, Kostrzynie nad Odrą, Sulechowie, Krośnie Odrzańskim, Gubinie, Lubsku, Koźuchowie, Szprotawie i Wschowie.

---

⁶ Do kategorii miast średnich zaliczony został również Międzyrzecz.

Pod względem możliwości rozwoju innowacji i współpracy biznesu z uczelniami oraz ośrodkami badawczo-rozwojowymi zdecydowanie największe możliwości stwarzają miejskie ośrodki funkcjonalne Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, gdzie zlokalizowane są największe regionalne uczelnie oraz ośrodki naukowo-badawcze. Jedynymi miastami w regionie poza stolicami województwa, gdzie również znajdują się szkoły wyższe są Słubice oraz Żary.

Na wzrost potencjału gospodarczego województwa wpływać powinien dalszy rozwój terenów inwestycyjnych. Niezbędna w tym obszarze jest kontynuacja uzbrajania terenów inwestycyjnych oraz obejmowanie terenów inwestycyjnych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Uzasadniona jest w szczególności rozbudowa (tworzenie oraz dozbrajanie) terenów inwestycyjnych, położonych blisko już funkcjonujących obszarów koncentracji inwestycji posiadających infrastrukturę techniczną (głównie obszary funkcjonalne miast wojewódzkich i lubuskich miast średnich), miast przygranicznych oraz gmin zlokalizowanych wzdłuż kluczowych szlaków komunikacyjnych (również w pobliżu Portu Lotniczego w Babimoście).

Na terenie województwa znajduje się 39 gmin, które posiadają typowo wiejski charakter. Zaznaczyć należy jednocześnie, że lesistość regionu, czyli powierzchnia lasów w stosunku do powierzchni województwa, to aż 49,3%, przy niewielkiej części jego powierzchni występujących glebach o dobrej jakości. Wobec tego w niewielu z tych gmin można wskazywać na rozbudowane funkcje rolnicze. Szansą na rozwój gmin wiejskich, szczególnie tych położonych na terenach cennych przyrodniczo mogą być działania inwestycyjne mające na celu wsparcie oferty z obszaru turystyki i rekreacji. Ze względu na specyfikę województwa lubuskiego oraz zmieniającą się strukturę popytu na rynku żywnościowym wskazany byłby ponadto na tych terenach rozwój rolnictwa ekologicznego oraz dalsze wsparcie dla tworzenia i promocji produktów regionalnych.

Z uwagi na zmianę uwarunkowań produkcji energii, jako ważny czynnik mający wpływ na rozwój gospodarczy województwa wskazać należy stworzenie odpowiedniego otoczenia dla rozwoju odnawialnych źródeł energii. Województwo lubuskie ma dobre warunki do produkcji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności przy wykorzystaniu energii wiatrowej, słonecznej, instalacji opartych na spalaniu biomasy, technologii produkcji biogazu oraz dalszego rozwoju energetyki wodnej. Szansą na zwiększenie dynamiki rozwoju źródeł odnawialnych w regionie jest dalsza rozbudowa systemu elektroenergetycznego, rozwój technologii magazynowania energii elektrycznej oraz nowoczesnych, niskoemisyjnych rozproszonych i stabilnych źródeł wytwórczych.

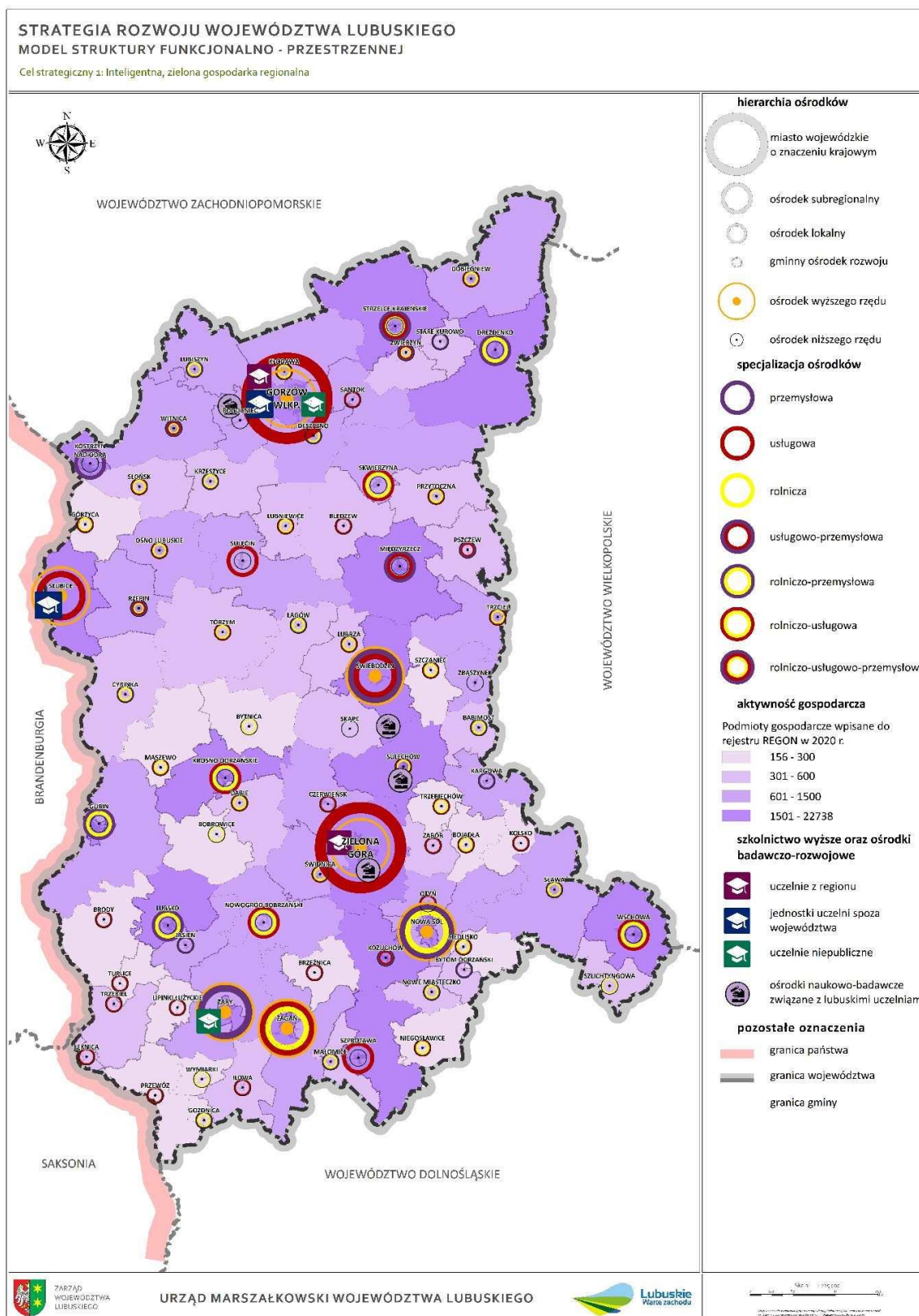
Województwo lubuskie znajduje się w obszarze występowania jednego z największych wartości strumienia ciepłego w Polsce, wobec czego istnieje możliwość wykorzystania wód termalnych w celach gospodarczych bądź turystycznych. Bardzo dobre warunki dla rozwoju energetyki geotermalnej występują w północnej części województwa lubuskiego.

Dla celu strategicznego 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna rekomenduje się następujące ustalenia i rekomendacje kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie:

- wyznaczania nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,

- zapewniania niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowy infrastruktury technicznej, sprzyjającej ochronie środowiska przyrodniczego (regulacja gospodarki ściekowej i komunalnej w obszarach zurbanizowanych).
- wspierania rozwoju przestrzeni dla branż wysokich technologii reprezentujących duży potencjał innowacyjny,
- konieczność dostosowania lokalizacji farm wiatrowych do wymagań wynikających z ochrony gatunków, dla których wyznaczono obszar ochronny,
- wyznaczania obszarów pod lokalizację farm wiatrowych z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju,
- wyznaczania nowych terenów inwestycyjnych w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska, preferowania lokalizacji usług i aktywności gospodarczych w ciągach komunikacyjnych i na terenach zdegradowanych,
- rozwoju instalacji OZE wykorzystujących energię promieniowania słonecznego lokalizowanych na budynkach, budowlach oraz w obrębie terenów już zainwestowanych,
- rozwoju lokalnych instalacji OZE z wykorzystaniem energii geotermalnej lub hydrotermalnej, biomasy lub biogazu na terenie województwa,
- modernizacji, rozbudowy i budowy infrastruktury turystycznej w oparciu o ekotrendy w budownictwie,
- zmniejszania emisji zanieczyszczeń na obszarze całego województwa,
- ochrona gruntów rolnych najlepszych klas bonitacyjnych;
- prowadzenia działań zmierzających do zachowania równowagi przyrodniczej w ekosystemach zależnych od działalności rolniczej.

Rysunek 11. Hierarchia i specjalizacja ośrodków w województwie lubuskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubuskiego dla celu strategicznego 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi

W obszarze społecznym kluczowe jest zapewnienie mieszkańcom wszystkich lubuskich gmin dostępu do szeroko rozumianej wysokiej jakości infrastruktury usług publicznych. Dotyczy to zarówno infrastruktury ochrony zdrowia, edukacyjnej, instytucji kultury, obiektów turystycznych, jak i infrastruktury sportowo-widowiskowej. Bardzo znaczący udział w realizacji celów społecznych ma infrastruktura poziomu powiatowego i lokalnego. Obejmuje ona bardzo wiele rozproszonych przestrzennie instytucji na terenie wszystkich lubuskich gmin (m.in. żłobków, przedszkoli, szkół, instytucji pomocy społecznej, podmiotów leczniczych, lokalnych instytucji kultury czy też obiektów sportowo-rekreacyjnych), przez co ich przedstawienie w przestrzeni dla obszaru całego województwa jest utrudnione. Ze względu na charakter strategii rozwoju województwa na rysunku 12. przedstawiono przestrzenną lokalizację infrastruktury społecznej o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym. Zaznaczyć należy jednak, że kierunki interwencji w tym celu strategicznym odnoszą się w znacznej części również do poziomu lokalnego na całym obszarze województwa.

Odnosnie infrastruktury ochrony zdrowia, szpitale o charakterze wojewódzkim znajdują się w obu lubuskich stolicach (tj. Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. oraz Szpital Uniwersytecki w Zielone Górze). Głównie w środkowej części województwa usytuowanych jest natomiast kilka jednostek specjalistycznych jednostek ochrony zdrowia jak: Lubuskie Centrum Ortopedii w Świebodzinie, Lubuski Szpital Specjalistyczny Pulmonologiczno-Kardiologiczny w Torzymiu oraz szpitale psychiatryczne w Ciburzu i Międzyrzeczu – Obrzycach oraz w Zaborze (psychiatria dziecięca).

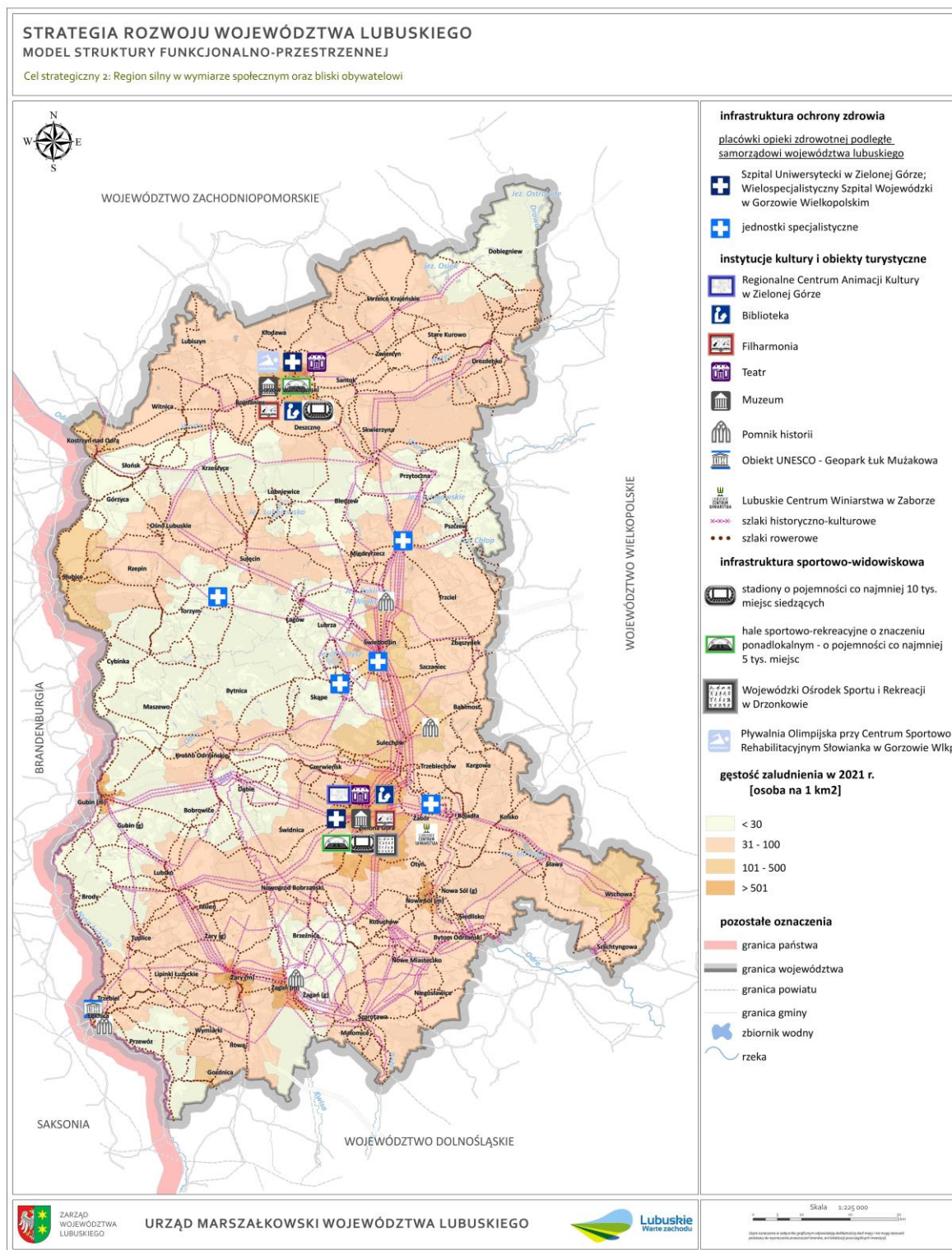
Instytucje kultury (biblioteki, muzea, filharmonie, teatry i muzea) oraz infrastruktura sportowo-widowiskowa o charakterze ponadlokalnym skoncentrowane są w obu lubuskich stolicach. Pomniki historii usytuowane są w środkowej i południowej części województwa. W Łęknicy położonej w południowo-wschodniej części regionu przy granicy z Niemcami znajduje się obiekt UNESCO tj. Geopark Łuk Mużakowa.

Realizując działania w zakresie celu strategicznego 2. w przestrzeni, kluczowa jest przede wszystkim poprawa dostępu do usług społecznych na poziomie lokalnym, szczególnie na obszarach o charakterze wiejskim. Adresując interwencję uwzględniać należy również obszary, w których licznie występują osoby wykluczone społecznie, w których identyfikuje się problem z bezrobociem długotrwałym oraz w których występuje wzrost ilości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Lokalizacja i wykorzystanie obiektów związanych z turystyką, a szczególnie zabytków, obiektu UNESCO, muzeów, pomników historii, obiektów związanych z enoturystyką oraz szlaków historyczno-kulturowych i rowerowych obok realizacji funkcji społecznych, wpływać powinno na rozwój turystyki na obszarach, na których się one znajdują, co ma znaczenie również w odniesieniu do ich rozwoju gospodarczego.

Z uwagi na położenie lubuskich miast wojewódzkich, koncentracja regionalnej infrastruktury społecznej i ochrony zdrowia w obu tych ośrodkach wpływa na równomierną dostępność dla mieszkańców obu lubuskich subregionów - gorzowskiego i zielonogórskiego do usług przez nie oferowanych.

Rysunek 12. Infrastruktura społeczna o charakterze regionalnym w województwie lubuskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Dla celu strategicznego 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi ustala się następujące ustalenia i rekomendacje kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie:

- dążenia do równomiernego rozmieszczenia infrastruktury społecznej (ochrony zdrowia, kulturalnej, edukacyjnej itd.), zapewniającej mieszkańcom województwa odpowiedni dostęp do usług publicznych,
- działania na rzecz kształtowania zagospodarowania przestrzeni, do uwzględniania potrzeb wszystkich grup pokoleniowych oraz osób z wszelkiego rodzaju niepełnosprawnościami,
- zwiększenia dostępności do obiektów sportowo – rekreacyjnych celem pobudzenia aktywności fizycznej,
- rewaloryzacji historycznych obiektów zabytkowych i dostosowanie ich do nowych potrzeb przy jednoczesnym zachowaniu i ochronie pierwotnych walorów architektonicznych i historycznych.
- dążenie do eliminacji wykluczeń społecznych związanych z utrudnioną fizyczną dostępnością poszczególnych zasobów,
- podnoszenia świadomości w zakresie uwzględniania wpływu przestrzeni publicznych na tożsamość miast i kształtowanie się tożsamości jego mieszkańców.

Elementy modelu dla celu strategicznego 3. Przestrzeń zintegrowania i zrównoważona

Realizacja celu 3. odnosi się do bardzo szerokiego wachlarza działań w przestrzeni, odnoszących się do infrastruktury komunikacyjnej, teleinformatycznej, energetycznej oraz środowiskowej, ale również zagadnień, do których nawiązywały poprzednie elementy modelu funkcjonalno-przestrzennego, jak rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich, wzmocnienie znaczenia społeczno-gospodarczego innych ośrodków miejskich, czy zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Jednym z kluczowych obszarów mających wpływ na integrację przestrzenną regionu jest komunikacja i transport (rysunek 13). System komunikacyjny w województwie przedstawiony został z uwzględnieniem sieci drogowej (kategorii wojewódzkiej lub krajowej), kolejowej, wodnej i lotniczej.

Sieć drogowa na terenie województwa lubuskiego jest stosunkowo równomiernie rozmieszczona. W rozwoju powiązań funkcjonalnych w województwie lubuskim istotną rolę odgrywa droga ekspresowa S3, łącząca oba miasta wojewódzkie i przebiegająca w sąsiedztwie innych ważnych ośrodków miejskich, jak Nowa Sól, Świebodzin i Międzyrzecz, a także osie autostrad A2 oraz „A18” mające jednak w dużej mierze charakter tranzytowy. Funkcję uzupełniającą pełnią drogi łączące ośrodki wojewódzkie z innymi ważniejszymi miastami regionu. Istotne dla integracji przestrzennej regionu jest lepsze skomunikowanie głównych tras z drogami niższych kategorii, a także z Lotniskiem Zielona Góra-Babimost (EPZG). Lubuska sieć drogowa wymaga również uzupełnienia o brakujące elementy infrastruktury drogowej, w szczególności obwodnice i mosty.

Część sieci kolejowej w województwie lubuskim jest niedostosowana do ukształtowanej po wojnie sieci osadniczej. Istotną słabością układu linii kolejowych województwa jest brak połączenia obu stolic regionu najkrótszą drogą - przez Świebodzin i Międzyrzecz do Gorzowa Wielkopolskiego i dalej na północ w kierunku Szczecina. Charakterystycznym dla województwa lubuskiego jest również

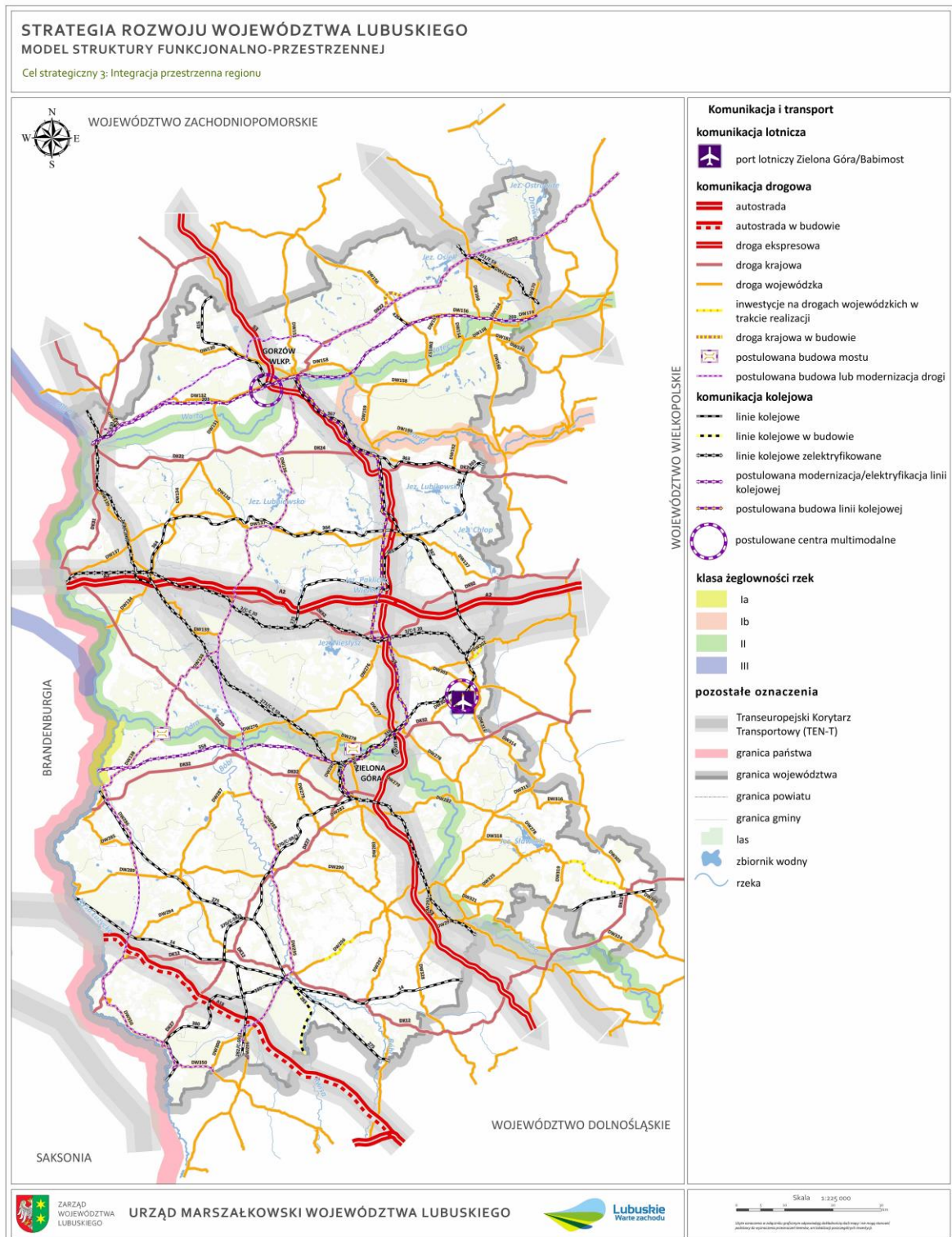
stosunkowo niski udział odcinków linii zelektryfikowanych, co wymusza stosowanie dużej ilości taboru trakcji spalinowej.

Odnosnie transportu wodnego, jego szersze wykorzystanie, wymagałoby ingerencji w poprawę parametrów żeglowności rzek.

Przestrzenna realizacja inwestycji transportowych (również tych o charakterze lokalnym) powinna uwzględniać ograniczenie wykluczenia komunikacyjnego mieszkańców (w ujęciu multimodalnym), a także zapewniać ich wzajemną komplementarność. Dostęp do wielogałęziowej infrastruktury transportowej daje również możliwość dynamicznego rozwoju określonych terytoriów, stąd na mapie zaznaczono postulowane lokalizacje centrów multimodalnych.

W kontekście poprawy spójności komunikacyjnej oraz zwiększenia dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu, na rysunku 13 zaznaczono obok istniejącej infrastruktury (w tym modernizowanej), również odcinki będące w budowie, a także postulowane najpilniejsze inwestycje dotyczące transportu i komunikacji.

Rysunek 13. Komunikacja i transport

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Zaopatrzenie województwa lubuskiego w energię elektryczną z Krajowej Sieci Elektroenergetycznej oparte jest na pracy 2 stacji GSZ 220/110 kV zlokalizowanych w Gorzowie Wielkopolskim i Leśniowie k. Zielonej Góry. Ograniczony dostęp do Krajowej Sieci Elektroenergetycznej oraz wynikający z tego brak wsparcia dla infrastruktury wysokich napięć, stanowią zagrożenie dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego i możliwościach ciągłego zaopatrzenia w energię elektryczną całego obszaru województwa, szczególnie w sytuacjach kryzysowych. Wśród pożądanych działań dotyczących rozwoju sieci elektroenergetycznej regionu wskazuje się połączenie terenu województwa lubuskiego z siecią najwyższych napięć 400 kV, a także wzmocnienie połączeń z Krajowym Systemem Elektroenergetycznym w południowej części regionu wraz z rozwojem sieci dystrybucyjnych, co zwiększyłoby pewność zasilania oraz bezpieczeństwo energetyczne regionu. Jak najszybsza rozbudowa układu zasilania województwa w energię elektryczną jest istotna również z uwagi na konieczność rozwoju źródeł rozproszonych.

Sieć gazowa pomimo barier związanych z ograniczoną opłacalnością rozbudowy (z uwagi na znaczne odległości pomiędzy gminami i utrudnienia wynikające z dużej lesistości terenu) jest nieustannie rozbudowywana. Istotną cechą systemu gazowniczego działającego na terenie województwa lubuskiego jest dostępność lubuskich zasobów gazu ziemnego zaazotowanego, a także z województw sąsiadujących – zachodniopomorskiego i wielkopolskiego.

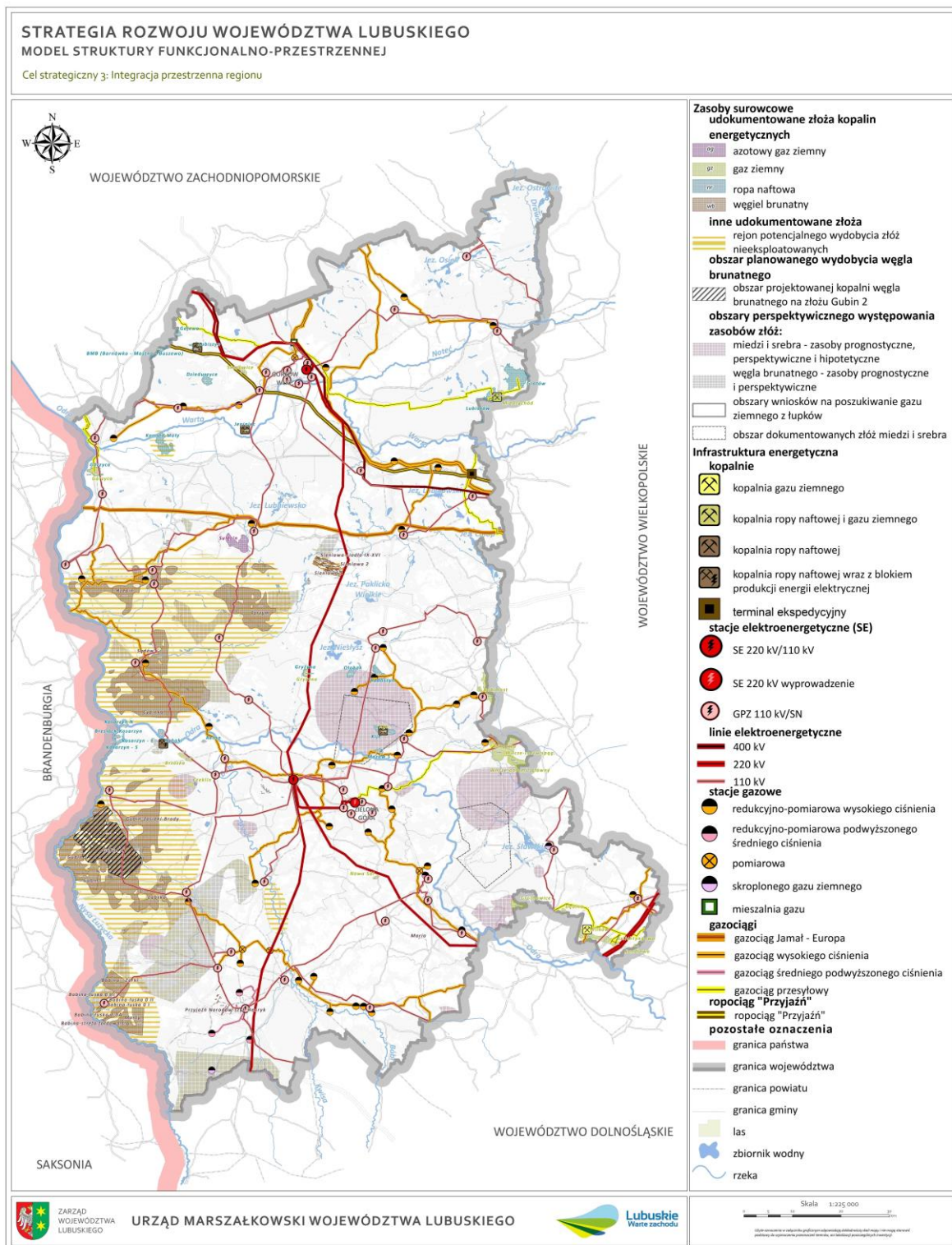
Największe złoża surowców w regionie lubuskim odnotowuje się w zakresie tzw. kopalin energetycznych, które mogą być wykorzystane do pozyskiwania energii elektrycznej i ciepłej. Należą do nich gaz ziemny i ropa naftowa. Występują one przede wszystkim we wschodniej części województwa. Województwo lubuskie to również jeden z najbardziej zasobnych w węgiel brunatny obszarów w Polsce. Jego pokłady położone są głównie w zachodniej części województwa, gdzie zlokalizowane są cztery rejonu złóżowe:

1. Gubin – Gubin 1 – Gubin - Zasieki - Brody – Lubsko,
2. Cybinka – Sądów – Rzepin – Torzym,
3. Babina – Mosty,
4. Sieniawa.

Z gospodarczego punktu widzenia istotne mogą się również okazać występujące na obszarze województwa lubuskiego złoża rudy miedzi i towarzyszącego jej srebra, które udokumentowano w rejonie Mozowa i Nowej Soli.

Zagospodarowanie surowców naturalnych oraz rozbudowa istniejących i budowa nowych kopalń na terenie województwa może znacząco wpłynąć na jego potencjał rozwojowy. Na realizację inwestycji wpływać natomiast będą wspomniane również przy celu 1, uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, w tym coraz bardziej rygorystyczna polityka klimatyczno-energetyczna UE. Lokalizację kluczowej infrastruktury energetycznej oraz zasobów surowcowych ilustruje rysunek 14.

Rysunek 14. Infrastruktura energetyczna i zasoby surowcowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Ważnym kapitałem województwa lubuskiego, mającym wpływ na jego potencjał rozwojowy oraz znaczenie dla kształtowania jakości życia mieszkańców jest środowisko przyrodnicze. Region zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości. Lasy pełnią różne funkcje: gospodarcze, wypoczynkowo-turystyczne, ekologiczne oraz krajobrazowe. Na terenie województwa znajdują się również przyrodnicze obszary chronione w tym: rezerваты przyrody, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary Natura 2000, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także inne obszary istotne dla zachowania bioróżnorodności. Przestrzenną lokalizację ważnych dla środowiska przyrodniczego zasobów, obszarów ochrony oraz system powiązań przyrodniczych ilustruje rysunek 15. Środowisko przyrodnicze.

Gospodarowanie zasobami przyrodniczymi powinno opierać się na zasadzie ich zrównoważonego użytkowania, zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej dla przyszłych pokoleń. Realizacja działań w przestrzeni służąca rozwojowi społeczno-gospodarczemu musi wobec powyższego być realizowana w sposób optymalny dla środowiska z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych (o różnym stopniu restrykcyjności dla poszczególnych obszarów uregulowanych w osobnych przepisach i dokumentach, które te zagadnienia określają). Obecnie uregulowania dotyczące wymagań środowiskowych są jednymi z bardziej znaczących uwarunkowań w realizacji nowych inwestycji. Z jednej strony mają one wpływ na ograniczenie możliwości lokalizacji inwestycji na obszarach chronionych. Z drugiej potencjał związany z występowaniem cennych środowiskowo obszarów może przyczyniać się do przeciwdziałania marginalizacji obszarów, szczególnie położonych peryferyjnie. Wskazane w tym zakresie są działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu, zintegrowane z celami ochrony przyrody (m.in. w obszarze turystyki i rekreacji).

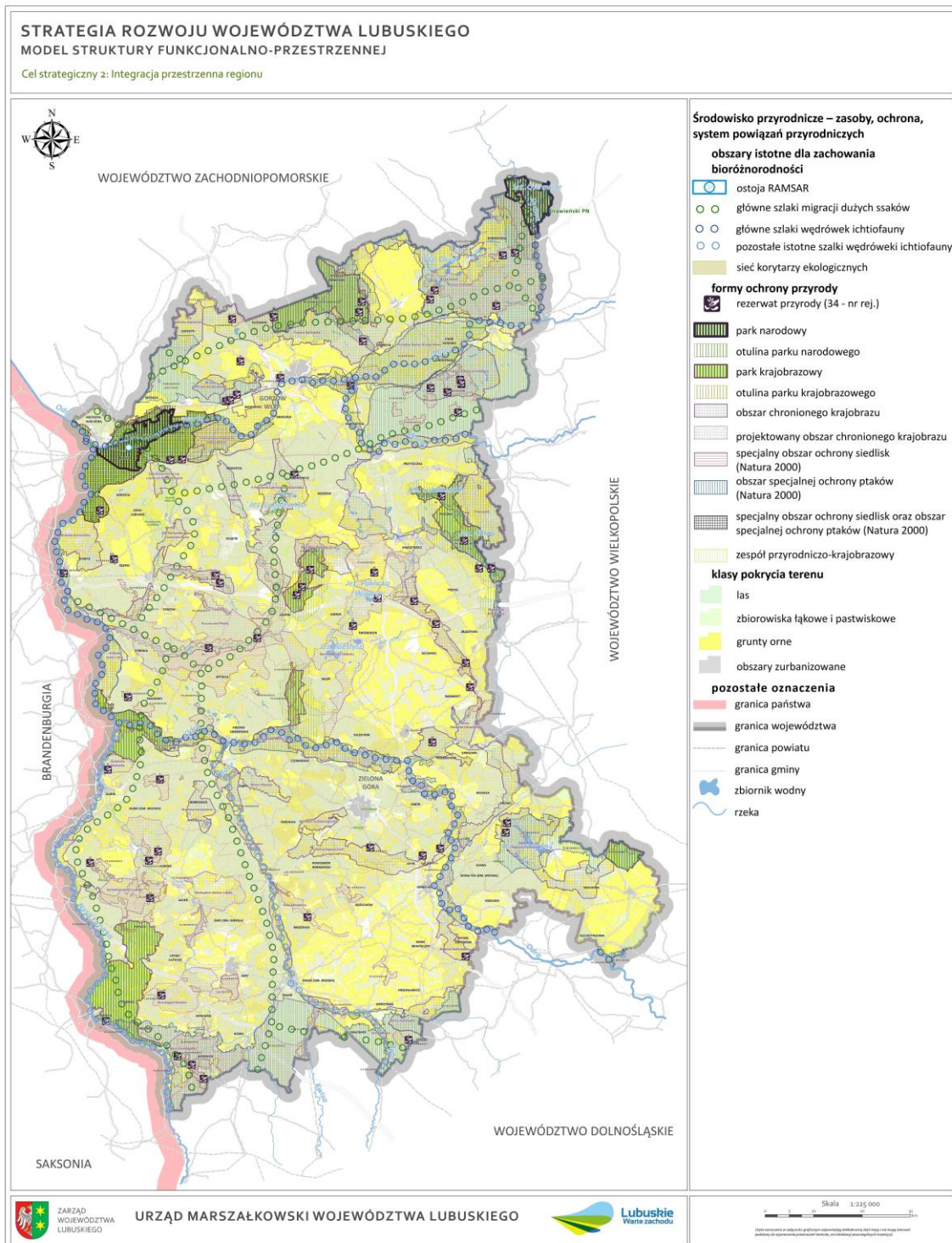
Kolejnym istotnym dla lubuskiego środowiska przyrodniczego zagadnieniem jest wskazanie przestrzennej lokalizacji wód powierzchniowych, podziemnych oraz występowanie zagrożenia powodziowego. Województwo lubuskie w całości położone jest w dorzeczu Odry. Sieć hydrograficzna województwa jest dobrze rozwinięta i kształtują ją przede wszystkim Odra i Warta oraz inne duże rzeki tj. Noteć, Bóbr i Nysa Łużycka. Strategicznym dla zaopatrzenia ludności i podstawowych gałęzi gospodarki w wodę wysokiej jakości są Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP). Są to wydzielone, szczególnie cenne i zasobne rezerwuary, spełniające określone wymagania i wytypowane jako wymagające ochrony obszary.

Ważnym aspektem jest również przestrzenny rozkład występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. W województwie lubuskim ryzyko zalania, podtopień i powodzi dotyczy przede wszystkim największych ww. rzek. System ochrony przeciwpowodziowej tworzą przede wszystkim wały przeciwpowodziowe, a także poldery zalewowe oraz zbiorniki retencyjne. W tym kontekście istotna jest kontynuacja inwestycji mających na celu zmniejszenie ryzyka powodziowego w regionie. Rysunek 16 przedstawia występowanie wód powierzchniowych, podziemnych oraz zagrożenia powodziowego w regionie oraz lokalizację postulowanych polderów/zbiorników retencyjnych.

Jednocześnie wiele z analiz wskazuje na występujący na znacznych terenach województwa lubuskiego problem zagrożenia zjawiskiem suszy. Występuje on w różnej intensywności w poszczególnych latach w zależności od występujących w danym okresie warunków meteorologicznych. Na ograniczenie

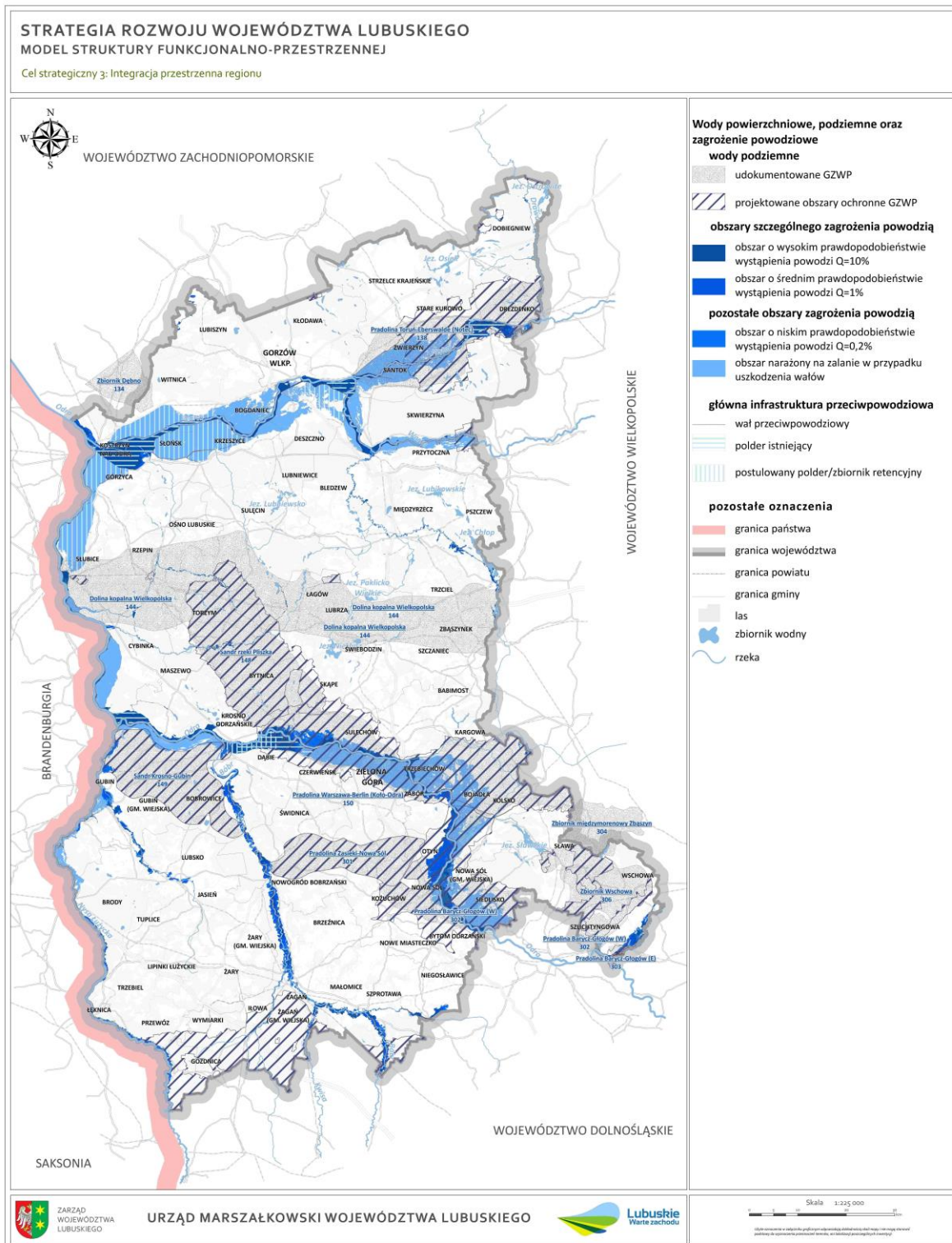
skutków suszy wpływać może m.in. odpowiednie zarządzanie zasobami wodnymi oraz zwiększanie retencjonowania (magazynowania) wód.

Rysunek 15. Środowisko przyrodnicze

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Rysunek 16. Wody powierzchniowe, podziemne oraz zagrożenie powodziowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Ważnym aspektem dotyczącym integracji przestrzennej regionu jest niwelowanie nadmiernych dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi obszarami w regionie. W tym kontekście zwrócić należy szczególnie uwagę na sytuację gmin, głównie o charakterze wiejskim położonych z dala od obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i najczęściej także od ośrodków subregionalnych oraz głównych ciągów komunikacyjnych. Charakteryzują się one wyraźnie niższym poziomem dostępu do usług publicznych, niską gęstością infrastruktury ochrony środowiska oraz infrastruktury drogowej. Na obszarach tych występuje zjawisko wzmożonej depopulacji i odpływu osób w wieku produkcyjnym, co m.in. negatywnie wpływa na podejmowanie inwestycji gospodarczych na tych obszarach.

Dla celu strategicznego 3. Integracja przestrzenna regionu ustala się następujące ustalenia i rekomendacje kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie:

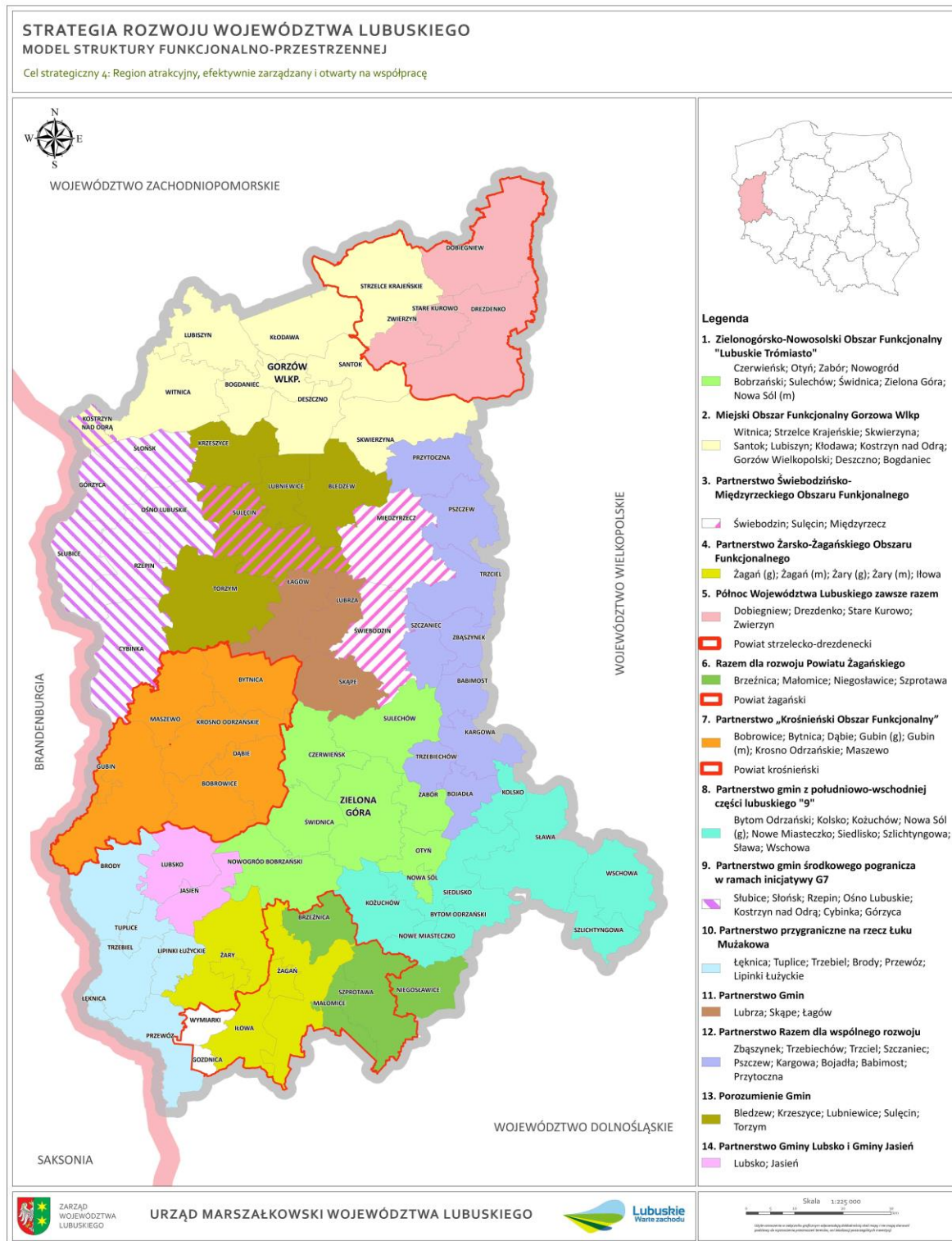
- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych,
- rozwijania sieci dróg i ścieżek rowerowych oraz uliczek przyjaznych dla pieszych i rowerzystów,
- rozwijania wysokiej jakości, dostępnego transportu publicznego, ze zwróceniem szczególnej uwagi na rozwiązania węzłów przesiadkowych,
- integrowanie przestrzeni poprzez wykorzystanie potencjału istniejącej oraz projektowanej infrastruktury transportowej, w szczególności kolejowej,
- wykluczenia lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- podejmowania działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- ochrony terenów zachowujących tożsamość kulturową i walory tradycyjnego krajobrazu o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych,
- utrzymania cennych krajobrazowo przestrzeni otwartych, ograniczanie inwestowania na terenach rolnych i leśnych,
- wprowadzania izolacyjnych rozwiązań, w tym technicznych i przyrodniczych, ograniczających uciążliwość szlaków transportowych dla środowiska przyrodniczego,
- zachowania integralności obszarów węzłowych i zapewnienie drożności korytarzy wyznaczonych w ramach krajowej sieci ekologicznej, w tym korytarza o znaczeniu międzynarodowym,
- respektowania zakazów i ograniczeń wynikających z ustanowionych form ochrony przyrody,
- kształtowania nowej zabudowy w sposób nawiązujący do tradycji miejsca, eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych i krajobrazowych, ograniczenie powstawania obcych krajobrazowo form zagospodarowania, eliminacja obiektów dysharmonijnych,
- poprawy stanu powiązań między siecią kolejową a układem sieci dróg krajowych i wojewódzkich, siecią dróg wodnych i lotnisk w celu wykształcenia węzłów komunikacyjnych,
- organizacja przestrzeni na rzecz poszerzenia zakresu działania certyfikowanego lotniska użytku publicznego Zielona Góra/Babimost,
- rozbudowy infrastruktury portowej oraz uzupełnienie powiązań z istotnymi elementami sieci drogowej i kolejowej w celu zapewnienia intermodalności systemu,

- zapewnienie odpowiedniej przestrzeni dla działań inwestycyjnych wspierających rozwój usług wyższego rzędu w ośrodkach wojewódzkich regionu,
- ochrony przed zabudową terenów otwartych, w tym gleb najwyższej jakości,
- uwzględniania w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi,
- ochrona zasobów wód podziemnych, w szczególności głównych zbiorników wód podziemnych w granicach województwa,
- zwiększania na obszarach zielonych retencji wód, stosowanie rozwiązań prorotacyjnych jako jedno z działań adaptujących do zmian klimatycznych,
- wprowadzania rozwiązań przestrzennych poprawiających bezpieczeństwo publiczne,
- ochrony obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin przed zainwestowaniem uniemożliwiającym podjęcie ich eksploatacji, w tym uwzględnienie wymagań związanych z przyszłą możliwością gospodarczego wykorzystania złoża,
- zabezpieczenia rezerw terenowych pod projektowane inwestycje elektroenergetyczne,
- zapewniania niezbędnych rezerw terenowych pod budowę infrastruktury służącej transportowaniu eksploatowanych surowców,
- rozwoju infrastruktury łączności i przesyłu danych,
- ochrony wartości wysoko cenionych o podstawowym znaczeniu dla racjonalnego gospodarowania przestrzenią – w tym: walorów architektonicznych i krajobrazowych, cennych walorów przyrodniczych, dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury, walorów istotnych dla zdrowia człowieka, walorów ekonomicznych przestrzeni, obronności i bezpieczeństwa publicznego.

Elementy modelu dla celu strategicznego 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę.

Przestrzenne zobrazowanie realizacji celu 4. odnosi się przede wszystkim do roli samorządu województwa jako koordynatora procesów rozwojowych w regionie. Samorząd województwa wspiera, a także przez określone działania inicjuje zawiązywanie partnerstw samorządowych na terenie województwa lubuskiego. Inicjatywy te mają wpływ na zwiększenie szans rozwojowych i wzmocnienia powiązań funkcjonalnych poszczególnych obszarów. Pożądaną sytuacją jest, aby wszystkie gminy województwa były objęte partnerstwami. Aktualny stan zawiązanych inicjatyw przedstawiony został na poniższej mapie.

Rysunek 17. Partnerstwa samorządowe w województwie lubuskim (czerwiec 2023 r.).

Źródło: opracowanie własne, maj 2023

Głównym narzędziem realizacji wszystkich celów strategicznych są przede wszystkim przedsięwzięcia strategiczne. Podobnie jak cele, również przedsięwzięcia mogą zostać precyzyjnie, jednoznacznie przypisane do konkretnej lokalizacji lub też mieć charakter horyzontalny, tj. dotyczyć całej powierzchni województwa. Zaznaczyć należy jednocześnie, że samorząd województwa ma bezpośredni wpływ na realizację tylko niektórych ze wskazanych inwestycji, projektów czy programów. Na rysunku 18. Przedsięwzięcia strategiczne w SRWL2030 określono ich proponowaną przestrzenną lokalizację.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, kwiecień 2018

Dla celu strategicznego 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę ustala się następujące ustalenia i rekomendacje kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie:

- racjonalności wydatkowania środków publicznych przy kształtowaniu zagospodarowania,
- wykorzystywania do zarządzania przestrzenią najnowszych technik i narzędzi,
- podejmowania działań w celu wzmocnienia koordynacji i współpracy transgranicznej w obszarze planowania przestrzennego, szczególnie na obszarach przygranicznych,
- koordynacja polityki przestrzennej na różnych szczeblach administracji oraz z sąsiadującymi regionami,
- promowanie walorów przestrzennych województwa wśród potencjalnych inwestorów,
- współpraca w zakresie planowania przestrzennego w ramach Partnerstw, na rzecz realizacji zintegrowanych projektów,
- koordynacja wymiaru przestrzennego na rzecz realizacji przedsięwzięć strategicznych.

Podkreślić należy, że niezależnie od sformułowanych powyżej ustaleń i rekomendacji o charakterze ogólnym, przewiduje się sporządzenie innych dokumentów na poziomie wojewódzkim, formułujących ustalenia i rekomendacje szczegółowe w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie oraz stanowiących rozwinięcie, uszczegółowienie i operacjonalizację działań w tym zakresie, a w szczególności **audytu krajobrazowego dla województwa lubuskiego**.

9.2. Rola OSI w strategii rozwoju

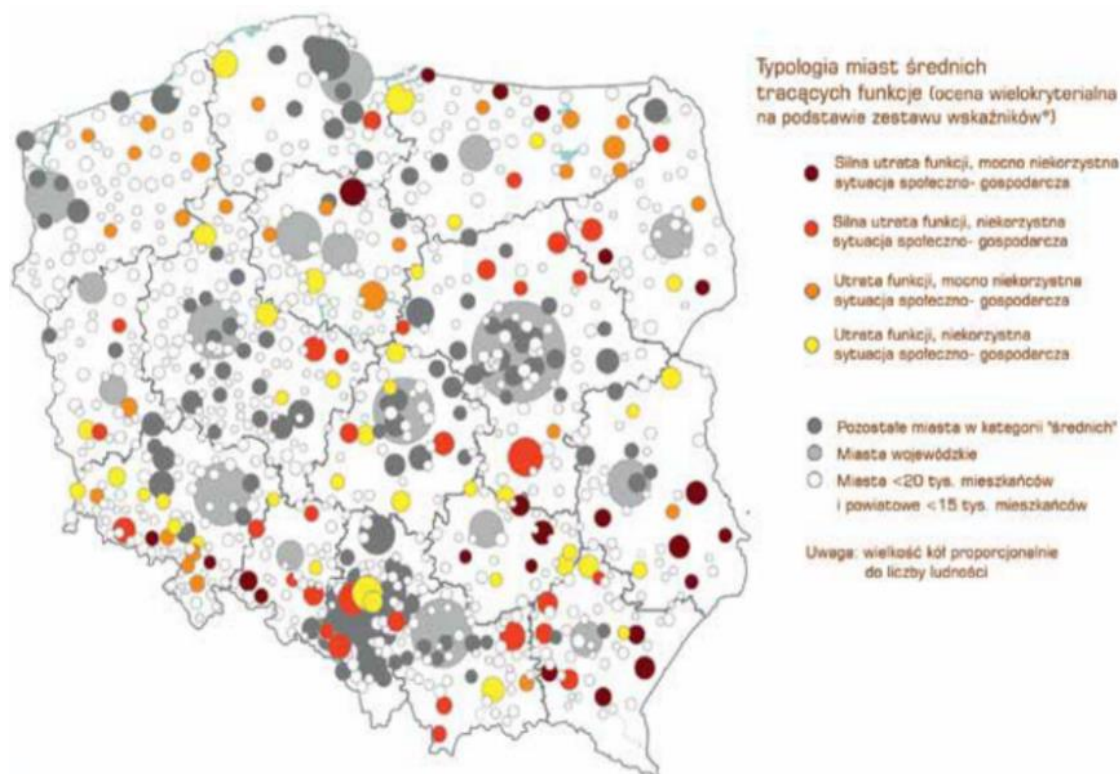
Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) są to wskazane w strategii rozwoju obszary, do których w szczególnym stopniu należy kierować interwencję publiczną obejmującą finansowane z różnych źródeł inwestycje (w tym gospodarcze, infrastrukturalne i zasoby ludzkie). Dotyczy to zarówno obszarów charakteryzujących się największym potencjałem rozwojowym, które mają znaczący wpływ na wzrost konkurencyjności regionu, jak i obszarów o najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej, które wymagają wsparcia, aby zapobiec ich dalszej marginalizacji. Strategia rozwoju województwa uwzględnia zarówno obszary strategicznej interwencji państwa, które określone zostały w krajowych dokumentach strategicznych tj. średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, jak i wskazuje obszary strategicznej interwencji zidentyfikowane na poziomie regionalnym. Odpowiednie ukierunkowanie dedykowanego terytorialnie wsparcia w ramach poszczególnych OSI skutkować powinno efektywniejszym osiągnięciem celów strategii, wpływając również pozytywnie na rozwój obszarów położonych poza danym typem OSI. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do 2030 r. w porównaniu do KSRR z roku 2010, jako obszary strategicznej interwencji nie zostały wskazane miasta wojewódzkie. Z poziomu krajowego nie są przewidziane specjalne instrumenty na rozwój konkurencyjności tych miast. Zauważyć należy jednocześnie, że przedmiotem zainteresowania polityki rozwoju w województwie lubuskim będzie cały obszar regionu.

9.2. Obszary strategicznej interwencji wskazane z poziomu krajowego

SOR oraz KSRR 2030 identyfikują następujące obszary strategicznej interwencji państwa: miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, obszary zagrożone trwałą marginalizacją, wschodnia Polska oraz Śląsk. Dwa pierwsze wspierane będą obligatoryjnie z poziomu kraju i regionów za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów.

1. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze – do grupy tej zaliczono miasta powyżej 20 tys. mieszkańców z wyłączeniem miast wojewódzkich oraz mniejsze, z liczbą ludności pomiędzy 15-20 tys. mieszkańców, będące stolicami powiatów, w których zdiagnozowano niekorzystne tendencje związane z silnym nagromadzeniem problemów oraz utratą funkcji społeczno-gospodarczych i administracyjnych. Przy delimitacji takich miast brano pod uwagę problemy rozwojowe związane ze spadkiem liczby ludności zwłaszcza wykształconej i w wieku produkcyjnym, starzeniem się populacji, niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy, osłabieniem bazy ekonomiczno-budżetowej samorządów oraz z niewystarczającą dostępnością transportową w tym powiązaniem transportem zbiorowym z innymi miastami i regionami. W SOR i KSRR 2030 do grupy miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze w województwie lubuskim zaliczono Żagań, Międzyrzecz, Nową Sól i Żary.

Rysunek 19. Typologia miast średnich tracących funkcje

Źródło: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

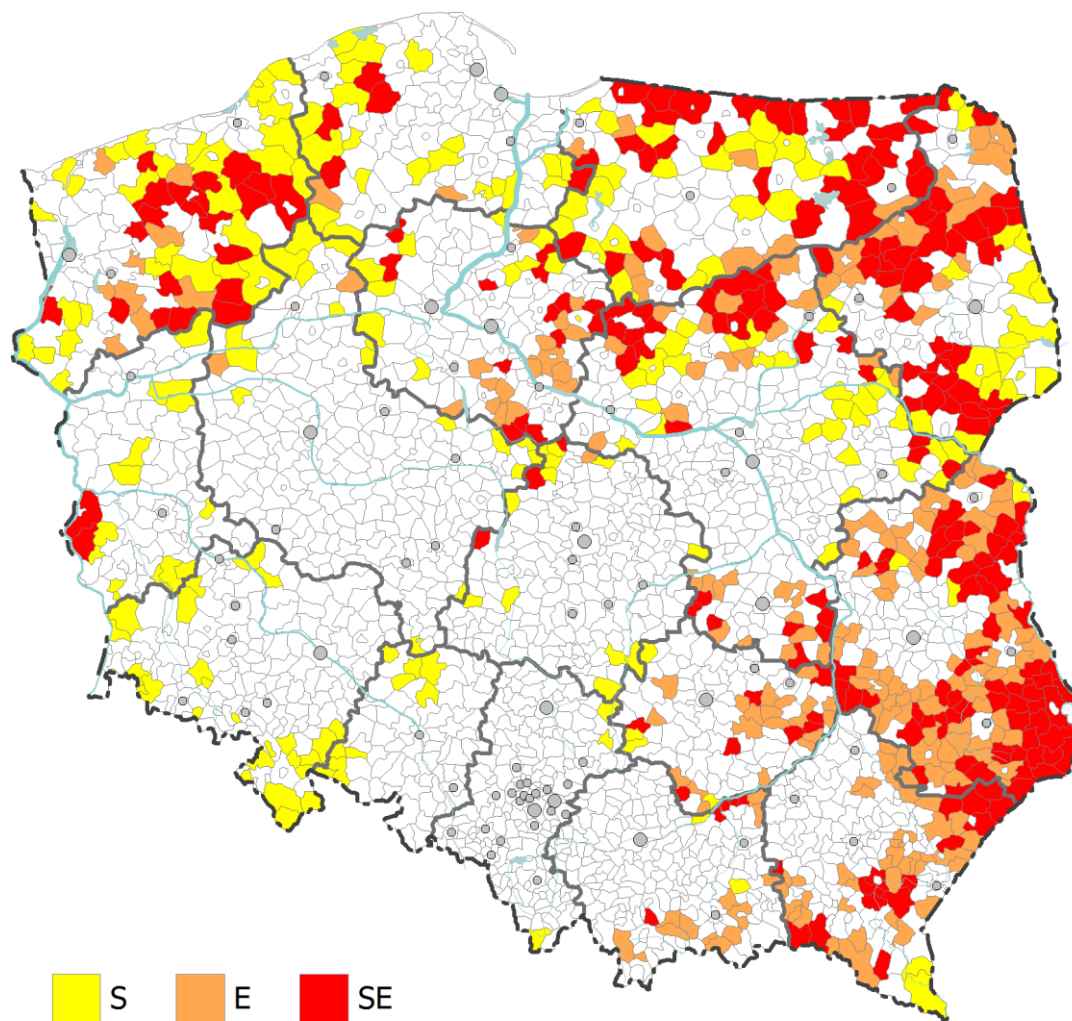
Zapowiedziana w KSRR 2030 aktualizacja delimitacji obszarów strategicznej interwencji państwa na rok 2018 przeprowadzona na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej potwierdziła zakwalifikowanie wymienionych wyżej czterech lubuskich miast do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Nowa Sól zaliczona została do grupy miast obniżającego się potencjału (silne powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza), a Międzyrzecz, Żagań i Żary do miast zagrożonych marginalizacją (umiarkowane powiększenie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza).

W KSRR2030 jako cele dedykowane miastom średnim tracącym funkcje społeczno-gospodarcze wskazano:

- odbudowa bazy gospodarczej,
- rozwój przedsiębiorczości oraz inwestycji,
- zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej,
- rewitalizacja,
- poprawa jakości zarządzania rozwojem,
- poprawa jakości świadczenia usług publicznych.

2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją - gminy wiejskie oraz powiązane z nimi funkcjonalnie małe miasta, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. Obszary te zostały wyznaczone na podstawie wielowskaźnikowej metodyki opracowanej na potrzeby prac nad SOR. Podobnie jak w przypadku miast średnich, lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją wskazanych w SOR została zaktualizowana wg stanu na 2018 r. W województwie lubuskim do tych obszarów, po aktualizacji zaliczono 15 gmin: Bytnica, Gubin (wiejska), Przytoczna, Skwierzyna, Kolsko, Dobiegiew, Łagów, Gozdnicza, Małomice, Niegosławice, Szprotawa, Wymiarki, Brody, Lubsko, Tuplice.

Rysunek 20. Typy obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, na których występuje kumulacja problemów

Typy gmin problemowych. Oznaczenia: S – społeczne obszary problemowe, E – ekonomiczne obszary problemowe, SE – społeczno-ekonomiczne obszary problemowe.

Źródło: *Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 r.*, Przemysław Śleszyński, Jerzy Bański, Marek Degórski, Tomasz Komornicki.

Wśród celów dedykowanych obszarom zagrożonym trwałą marginalizacją w KSRR 2030 wskazano:

- inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby,
- poprawę dostępu do usług publicznych,
- uzupełnienie infrastruktury technicznej,
- zwiększanie dostępności komunikacyjnej,
- nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym,
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych,
- poprawę jakości funkcjonowania instytucji publicznych.

9.3. Obszary strategicznej interwencji wskazane z poziomu regionalnego

Identyfikację obszarów strategicznych interwencji z poziomu regionalnego wykonano z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych wskazanych w *Diagnozie społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego* (załącznik do Strategii, część I). Zgodnie z definicją OSI zawartą w KSRR 2030 określenie to odnosi się nie tylko do obszarów o zidentyfikowanych, ale również o potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych. Pozytywny wpływ na zwiększanie szans rozwojowych obszarów powiązanych funkcjonalnie będzie miało w szczególności zawiązywanie partnerstw samorządowych, wobec czego należy wziąć pod uwagę dotychczasowe doświadczenia w tej dziedzinie w województwie lubuskim, realizowane w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) oraz Kontraktu Lubuskiego. Zasadne są również działania mające na celu inicjowanie takiej współpracy pomiędzy samorządami, które wspólnie mają większy potencjał rozwojowy, a takiej formy współdziałania jeszcze nie podjęły. Zgodnie z zapisami KSRR 2030 dla OSI wyznaczonych z poziomu regionalnego ukierunkowane będzie wsparcie zaprogramowane z poziomu regionalnego, z możliwą uzupełniającą interwencją z poziomu krajowego w ramach kontraktu programowego i kontraktów sektorowych oraz z wykorzystaniem Porozumień Terytorialnych (PT), czyli nowych mechanizmów, które wprowadza znowelizowana ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Wskazane jest kontynuowanie wsparcia skierowanego do miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w ramach instrumentu ZIT – o ile zostaną one wskazane jako OSI w strategii rozwoju województwa. Zgodnie z krajowymi dokumentami dotyczącymi polityki rozwoju, instrumentem ZIT w obecnej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 powinny być objęte również obszary funkcjonalne miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, które określone zostały w KSRR 2030. Inną możliwą formą wsparcia w ramach polityki spójności dla pozostałych OSI są również tzw. Inne Instrumenty Terytorialne (IIT), służące realizacji działań rozwojowych głównie o charakterze ponadlokalnym, wymagających współpracy pomiędzy JST. W przypadku obszarów wiejskich wykorzystany może zostać instrument pn. „Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność” (RLKS), umożliwiający społecznościom lokalnym inicjowanie i realizację w sposób partycypacyjny działań rozwojowych.

1. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich – Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry.

O pozycji konkurencyjnej regionu lubuskiego w dużej mierze decydują oba lubuskie miasta wojewódzkie - Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra, będące regionalnymi biegunami rozwoju. W miastach tych koncentrują się funkcje gospodarcze, naukowe, kulturalne i społeczne. Wykazują one jednak deficyty w innowacyjności, sferze B+R, szkolnictwie wyższym i innych funkcjach metropolitalnych w stosunku do innych większych polskich miast wojewódzkich. Analizy wykazują ponadto negatywne zjawiska demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa.

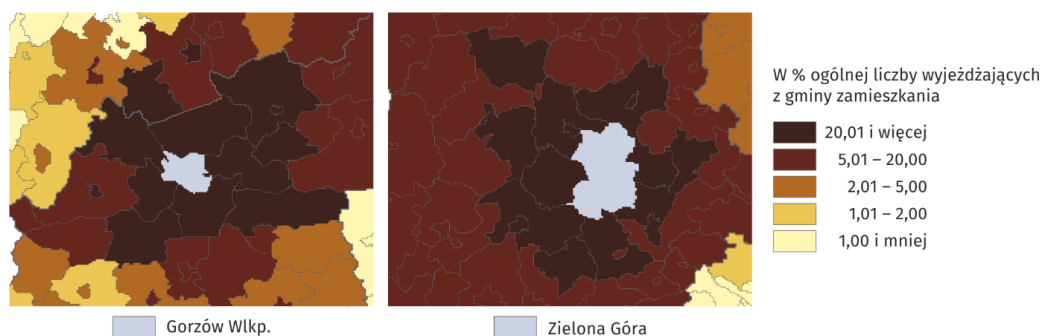
Obszar MOF OW Gorzów Wielkopolski, według Planu zagospodarowania przestrzennego województwa, obejmuje 6 gmin - miasto Gorzów Wielkopolski, stanowiące rdzeń obszaru oraz Deszczno, Kłodawę, Santok, Bogdaniec i Lubiszyn. Kierunki rozwoju i powiązania funkcjonalne MOF Gorzowa Wielkopolskiego kształtują się jednak szerzej, w szczególności wzdłuż najważniejszych dróg: S3, DK 22 i drogi wojewódzkiej nr 132. Ze względu na zaakceptowaną przez wszystkie zainteresowane samorzady inicjatywę rozszerzenia partnerskiej współpracy w ramach tego obszaru funkcjonalnego o gminy Strzelce Krajeńskie, Skwierzyna, Witnica i miasto Kostrzyn n. Odrą oraz uwzględniając jej

zasadność, również na podstawie analizy powiązań przestrzennych, uzasadnione jest ujęcie także tych obszarów jako MOF OW.

W przypadku Zielonej Góry, obszar strategicznej interwencji będzie rozszerzony i obejmie miasta Zielona Góra i Nowa Sól oraz gminy: Sulechów, Czerwieńsk, Świdnica, Zabór, Otyń i Nowogród Bobrzański. Do tego obszaru funkcjonalnego zalicza się również gmina wiejska Nowa Sól, której władze wg stanu na luty 2021 r. nie wyrażają woli udziału w partnerstwie gmin w ramach MOF zielonogórsko-nowosolskiego. Obszar należy określić jako OSI miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (OSI MOF OW). Jest on jednak bardzo specyficzny, ponieważ w jego skład wchodzi miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Stosowane w delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych wskaźniki w zasadzie umożliwiają rozszerzenie tego obszaru o gminy Kożuchów i Nowogród Bobrzański (por. Diagnoza rozdz. 4.1). Wymaga to jednak silnej woli współpracy ze strony wszystkich partnerów, potwierdzonej stosownym porozumieniem lub listem intencyjnym. W przypadku Nowogrodu Bobrzańskiego zainicjowanie partnerskiej współpracy i chęć włączenia tej gminy do zielonogórsko-nowosolskiego obszaru funkcjonalnego zostały wyrażone w podpisanym przez zainteresowane samorzady liście intencyjnym, co uzasadnia wskazanie również tej gminy, jako wchodzącej w skład MOF zielonogórsko-nowosolskiego.

Oba lubuskie miasta wojewódzkie wraz z ich miejskimi obszarami funkcjonalnymi z powodzeniem realizowały Zintegrowane Inwestycje Terytorialne w okresie programowania UE 2014-2020. Całkowicie uzasadnione jest kontynuowanie na ich MOF-ach tych instrumentów w kolejnym okresie 2021-2027. Powiązania funkcjonalne MOF-ów ośrodków wojewódzkich rozciągają się również na inne gminy. Dla Gorzowa Wielkopolskiego sięgają one aż Dobiegniewa i Drezdenka na wschodzie, a także jak wcześniej wskazano w kierunku Witnicy i Kostrzyna na zachodzie oraz Skwierzyny na południu, obejmując również sąsiadujące z nimi mniejsze gminy wiejskie. Z MOF zielonogórsko-nowosolskim, szczególnie jego podobszarem nowosolskim, silnie związane są pozostałe gminy powiatu nowosolskiego (tzw. NOF), a z Zieloną Górą, po wybudowaniu mostu na Odrze w Milsku – wzmocnią się powiązania gmin Bojadła i Trzebiechów. Współpraca gmin w różnych obszarach możliwa będzie nie tylko w formule ZIT, ale np. także jako porozumienia terytorialne (w formule IIT). Zamieszczone poniżej mapy ilustrujące udział przyjeżdżających do pracy do ośrodków wojewódzkich według gmin są jednym, z przykładów świadczących o tym, że faktyczny zasięg miejskich obszarów funkcjonalnych obejmuje również tereny znacznie oddalone od ich rdzenia.

Rysunek 21. Dojazdy do pracy do ośrodków wojewódzkich w województwie lubuskim w 2016 r.

Źródło: Informacja „Dojazdy do pracy w województwie lubuskim w 2016 r.”, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Interwencja w stosunku do miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych powinna koncentrować się m.in. na:

- wsparciu powstawania nowych i funkcjonowania istniejących ośrodków innowacji oraz instytucji naukowych i badawczych, zwiększenia potencjału wyższych uczelni oraz wzmacnianiu innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw, zwłaszcza rozwój funkcji B+R;
- zwiększeniu dostępności do usług publicznych wyższego rzędu oraz budowie i modernizacji infrastruktury związanej z usługami publicznymi;
- rozwoju terenów inwestycyjnych;
- rozwoju zintegrowanych systemów transportu publicznego przy wykorzystaniu elektromobilności i nisko- oraz bezemisyjnych środków transportu, w tym promowanie ruchu pieszego i rowerowego;
- realizacji działań związanych z poprawą jakości powietrza, likwidacją niskiej emisji z systemów grzewczych oraz adaptacją do zmian klimatu obszarów miejskich, w powiązaniu z działaniami dotyczącymi wykorzystania OZE i ochroną środowiska naturalnego;
- inwestycji w infrastrukturę drogową;
- promowaniu innowacji w obszarze smart city i zielonej gospodarki;
- podnoszeniu jakości przestrzeni w miastach – wzmocnieniu planowania przestrzennego i wsparcie działań z zakresu racjonalnego gospodarowania przestrzenią;
- wspieraniu współpracy partnerskiej w obszarach funkcjonalnych miast;
- rozwoju różnych form współpracy sieciowej w skali krajowej i międzynarodowej,
- upowszechnieniu gospodarki o obiegu zamkniętym w miejskich obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich i zapewnieniu wsparcia dla działań związanych z jej promocją i rozwojem;
- animowaniu współpracy na rzecz łączenia potencjałów miast wojewódzkich i ich specyfiki rozwojowej.

Wsparcie dla obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich powinno być realizowane m.in. w formie dedykowanego narzędzia terytorialnego wykorzystującego środki publiczne (krajowe oraz europejskie). Przy konstrukcji tego narzędzia należy uwzględnić pozytywne doświadczenia z poprzedniego okresu funkcjonowania instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT).

2. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych

Do grupy ośrodków subregionalnych w województwie lubuskim zaliczono miasta powyżej 20 tys. mieszkańców. Poza Nową Solą, wchodzącą w skład MOF OW, są to: Żary, Żagań i Świebodzin. Do grupy tej zaliczyć należy też miasta powiatowe powyżej 15 tys. mieszkańców, tj. Słubice i Międzyrzecz⁸.

Miejski obszar funkcjonalny Żary-Żagań obejmuje obok tych miast stanowiących jego rdzeń, również sąsiadujące gminy wiejskie Żary i Żagań oraz gminę Iłowa. Zauważyć należy również, że kierunki rozwoju tego obszaru funkcjonalnego, powinny obejmować w pierwszym rzędzie pobliską Szprotawę, będącą ośrodkiem lokalnym. Doświadczenia w tym zakresie miały miejsce przy okazji zawiązanego Partnerstwa Powiatu Żagańskiego (obejmującego gminy: Żagań, Iłowa, Szprotawa, Małomice,

---

⁸ Słubice i Międzyrzecz mające poniżej 20 tys. mieszkańców w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* zaliczone zostały obok Nowej Soli, Świebodzina, Żagania i Żar do grupy miast średnich, co ze względu na specyfikę osadniczą województwa lubuskiego uzasadnia określenie tych miast jako ośrodków subregionalnych.

Gozdnica, Brzeźnica), realizowanego w ramach Kontraktu Lubuskiego. Pozytywny wpływ na zwiększenie potencjału tego obszaru może mieć ponadto rozwój powiązań funkcjonalnych MOF Żary-Żagań w kierunku ośrodka lokalnego Lubsko (i pobliskiego Jasienia).

Zwrócić należy uwagę na wspólny potencjał dwóch lubuskich miast średnich: Świebodzina i Międzyrzecza, które oddalone są od siebie o ok. 25 km, przy czym łączy je droga ekspresowa S3. Dodatkowo pomiędzy tymi ośrodkami zlokalizowany jest węzeł drogi ekspresowej S3 z autostradą A2. Jest to centralny węzeł komunikacyjny województwa lubuskiego i skrzyżowanie dwóch transeuropejskich korytarzy transportowych: Morze Północne – Bałtyk i Bałtyk – Adriatyk, co czyni ten obszar bardzo atrakcyjnym inwestycyjnie i na którym mogłyby powstać centra przemysłowo-logistyczne. Uwarunkowania te stwarzają szansę na dynamiczny rozwój gospodarczy obu miast i sąsiadujących terenów. Ze względu na sąsiedztwo tych gmin oraz wyrażaną wolę współpracy, uzasadnione jest wskazanie jednego świebodzińsko-międzyrzeckiego obszaru funkcjonalnego jako OSI ośrodków subregionalnych. Należy zwrócić uwagę, że Międzyrzecz zaliczony jest z poziomu krajowego do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Obszarami rozszerzenia współpracy samorządów w ramach MOF świebodzińsko-międzyrzeckiego są również gminy Sulęcín oraz Przytoczna, co związane jest z wyrażoną wolą nawiązania partnerskich relacji obejmujących realizację wspólnych przedsięwzięć w określonych dziedzinach przez władze zainteresowanych gmin. W związku z powyższym gm. Sulęcín, jako ośrodek lokalny, ujęta zostaje jako wchodząca w skład MOF świebodzińsko-międzyrzeckiego. Gmina Przytoczna wskazana zostaje natomiast jako obszar potencjalnego rozszerzenia tego MOF-u (możliwość rozszerzenia MOF świebodzińsko-międzyrzeckiego o gm. Przytoczna wymaga dodatkowego uzasadnienia analizą wskaźnikową).

MOF Słubice obejmuje miasto Słubice jako jego rdzeń oraz część wiejską gminy. Jego potencjał rozwojowy znacznie zwiększają silne powiązania funkcjonalne z sąsiednim Frankfurtem nad Odrą, z którym tworzą aglomerację transgraniczną. Miasta rozwijają współpracę realizując wspólne projekty m.in. w dziedzinie komunikacji i wykorzystania infrastruktury technicznej. W lutym 2021 r. nawiązana została również wola partnerskiej współpracy w ramach tego MOF, pomiędzy gm. Słubice i gm. Górzycą, co uzasadnia określenie gm. Górzycą jako obszaru potencjalnego rozszerzenia MOF Słubice, wymaga to jednak dodatkowego uzasadnienia analizą wskaźnikową. Wskazany jest również rozwój powiązań funkcjonalnych MOF Słubice z innymi sąsiednimi gminami położonymi po polskiej stronie poprzez realizację wspólnych projektów. Realizacji takich inicjatyw z wykorzystaniem mechanizmów porozumienia terytorialnego i Innych Instrumentów Terytorialnych sprzyjać może zawarta 25 listopada 2020 r. inicjatywa partnerskiej współpracy gmin środkowego pogranicza województwa lubuskiego pod nazwą G7, do której przystąpiły gminy Słubice, Rzepin, Ośno Lubuskie, Cybinka, Górzycą, Słońsk i miasto Kostrzyn nad Odrą .

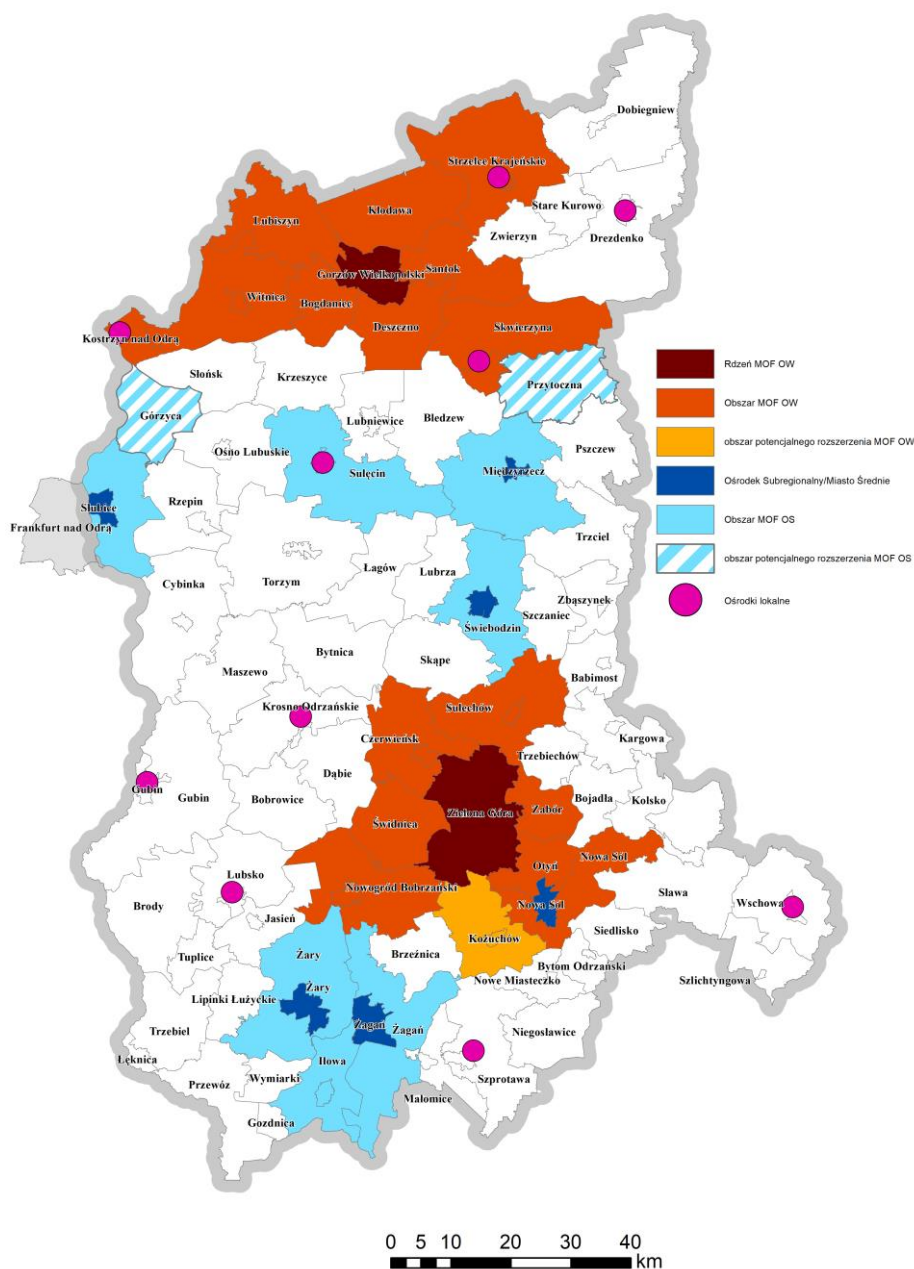
Jako ośrodki lokalne określono wszystkie pozostałe (obok ośrodków subregionalnych) miasta powiatowe (Krosno Odrzańskie, Wschowę, Sulęcín oraz Strzelce Krajeńskie), a także Drezdenko, Kostrzyn nad Odrą, Gubin, Lubsko, Szprotawę i Skwierzynę. W województwie lubuskim zarówno ośrodki subregionalne, jak i lokalne, pełnią ważną rolę w uzupełnieniu oferty miast wojewódzkich, koncentrując funkcje w zakresie gospodarki, dostępu do usług publicznych, edukacji, kultury, transportu publicznego czy usług teleinformatycznych, istotnych z perspektywy mieszkańców miast, jak i mieszkańców otaczających je obszarów wiejskich. Miasta subregionalne w regionie lubuskim stanowią

ważne bieguny rozwoju dla poszczególnych części regionu, jak również wpływają na rozprzestrzenianie impulsów rozwojowych w regionie. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w porównaniu do ośrodków subregionalnych w innych regionach Polski, siła ich bezpośredniego oddziaływania jest relatywnie mniejsza⁹. Promowaną formą realizacji polityki rozwoju ośrodków lokalnych i powiązanych z nimi obszarów o charakterze wiejskim powinno być zawiązywanie partnerstw samorządowych w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć z wykorzystaniem mechanizmu porozumienia terytorialnego oraz Innych Instrumentów Terytorialnych.

---

⁹ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski*, Uchwała nr XLIV/667/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski, Dz. Urz. Woj. Lubus. 2018.1163.

Rysunek 22. Obszary Strategicznej Interwencji - miejskie obszary funkcjonalne województwa lubuskiego

Źródło: opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

Jako główną oś rozwoju województwa można określić korytarz drogi ekspresowej S3 przebiegającej przez obszary funkcjonalne obu miast wojewódzkich, jak i ośrodków subregionalnych Nowej Soli, Świebodzina i Międzyrzecza. Funkcję uzupełniającą w zakresie wewnętrznych powiązań funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich z innymi ważniejszymi miastami pełnią na północy drogi łączące MOF Gorzów Wielkopolski z Kostrzynem nad Odrą (droga wojewódzka 132) oraz ze Strzelcami Krajeńskimi i Dobiegniewem (droga krajowa 22), a na południu droga krajowa nr 27 łącząca MOF Zielona Góra-

Nowa Sól z Żarami (MOF-em Żary-Żagań). Osie autostrad A2 oraz A18¹⁰ mają w dużej mierze charakter tranzytowy, ale również wpływają na zwiększenie potencjału rozwojowego i zewnętrznych powiązań województwa lubuskiego, ze szczególnym uwzględnieniem takich miast jak Słubice, Rzepin, Świebodzin, Międzyrzecz, Żary i Żagań i innych obszarów wzdłuż ich przebiegu.

Ośrodki subregionalne: Międzyrzecz, Żary oraz Żagań zostały już wcześniej zdefiniowane jako OSI ze względu na wskazanie tych ośrodków w krajowych dokumentach strategicznych w grupie miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Słubice i Świebodzin w SOR oraz KSRR 2030 zaliczone zostały natomiast do szerszej kategorii miast średnich, w których jednak nie zdiagnozowano utraty funkcji społeczno-gospodarczych, wobec czego nie zostały one zakwalifikowane do krajowych OSI. Miasta takie mogą jednak, chociaż w nieco bardziej ograniczonym stopniu niż miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, korzystać z instrumentów krajowych dedykowanych miastom średnim (np. Pakiet dla miast średnich). Wsparcie zaplanowane dla lubuskich miast średnich z poziomu regionalnego powinno być w związku z tym komplementarne do wsparcia zaadresowanego dla tych miast z poziomu krajowego. Uzupełniające instrumenty terytorialne na poziomie regionu zostaną wobec tego wypracowane po ustaleniu narzędzi skierowanych dla miast średnich z poziomu krajowego, które będą realizowane w nowej perspektywie finansowej. Interwencja skierowana dla miast subregionalnych i lokalnych powinna obejmować m.in.:

- rozwój przedsiębiorczości oraz przygotowanie (uzbrojenie) terenów inwestycyjnych,
- projekty rewitalizacyjne,
- poprawę jakości świadczenia usług publicznych,
- inwestycje związane z polepszeniem jakości środowiska naturalnego,
- podnoszenie kompetencji i umiejętności mieszkańców,
- wspieranie rozwiązań o charakterze smart city,
- wspomaganie rozwoju powiązań funkcjonalnych, w tym sąsiadujących ośrodków subregionalnych i lokalnych,
- wsparcie infrastruktury mieszkalnictwa.

3. Obszary wiejskie

Obszary wiejskie w województwie lubuskim podzielić można według różnic w uwarunkowaniach rozwoju na: obszary wiejskie położone w MOF ośrodków wojewódzkich i subregionalnych, obszary wiejskie znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz obszary wiejskie o utrudnionych warunkach rozwojowych.

Obszary wiejskie położone w obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i subregionalnych zaliczają się do wcześniej opisanych kategorii OSI, dotyczących miejskich obszarów funkcjonalnych. Nie wyklucza to jednak możliwości korzystania przez te obszary ze środków na rozwój obszarów wiejskich.

Kategoria OSI – obszary wiejskie obejmuje natomiast dwie pozostałe grupy:

---

¹⁰ DK 18 jest w trakcie przebudowy i dostosowania jej odcinków do parametrów autostrady.

- a) obszary wiejskie znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej;
- b) obszary wiejskie o utrudnionych warunkach rozwojowych.

Analizy wykazują dość duże zróżnicowanie sytuacji lubuskich gmin obejmujących obszary wiejskie (w zakresie demografii, sytuacji społecznej i gospodarczej), wobec czego interwencja powinna odpowiadać na specyficzne problemy w poszczególnych gminach. Wsparcia zapobiegającego dalszej marginalizacji wymagają szczególnie obszary wiejskie, charakteryzujące się niskimi wskaźnikami rozwoju przedsiębiorczości, niezadawalającą dostępnością do usług publicznych, słabą jakością infrastruktury technicznej oraz ograniczoną dostępnością komunikacyjną.

W badaniu *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej gmin województwa lubuskiego wraz z badaniem ich potrzeb rozwojowych* zrealizowanym w 2018 r. na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze¹¹, w grupie dziesięciu gmin o najtrudniejszej sytuacji ogółem (uwzględniającym obszary: gospodarczy, społeczny i demograficzny) aż 7 gmin pokrywa się z listą wskazaną jako zagrożone marginalizacją w OSI krajowych. Są to gminy: Wymiarki, Małomice, Gubin (gmina wiejska), Gozdnicza, Kolsko, Niegosławice i Szprotawa. Pozostałe 3 gminy - Bledzew, Brzeźnica

i Trzebiel, w badaniu regionalnym uzyskały bardzo niskie wskaźniki, szczególnie dotyczące lokalnej gospodarki. Te 10 gmin wraz z pozostałymi ośmioma wskazanymi w OSI krajowych jako zagrożone trwałą marginalizacją (tj. Brody, Bytnica, Dobiegniew, Lubsko, Łagów, Przytoczna, Skwierzyna i Tuplice) jest w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Pozostałe obszary wiejskie województwa lubuskiego również mają szereg deficytów, a ich sytuacja demograficzna, społeczna i gospodarcza nie jest stabilna. Uzasadnia to wyznaczenie dla nich z poziomu regionalnego OSI – gminy o utrudnionych warunkach rozwojowych.

Interwencja skierowana do obszarów wiejskich obejmować będzie w szczególności:

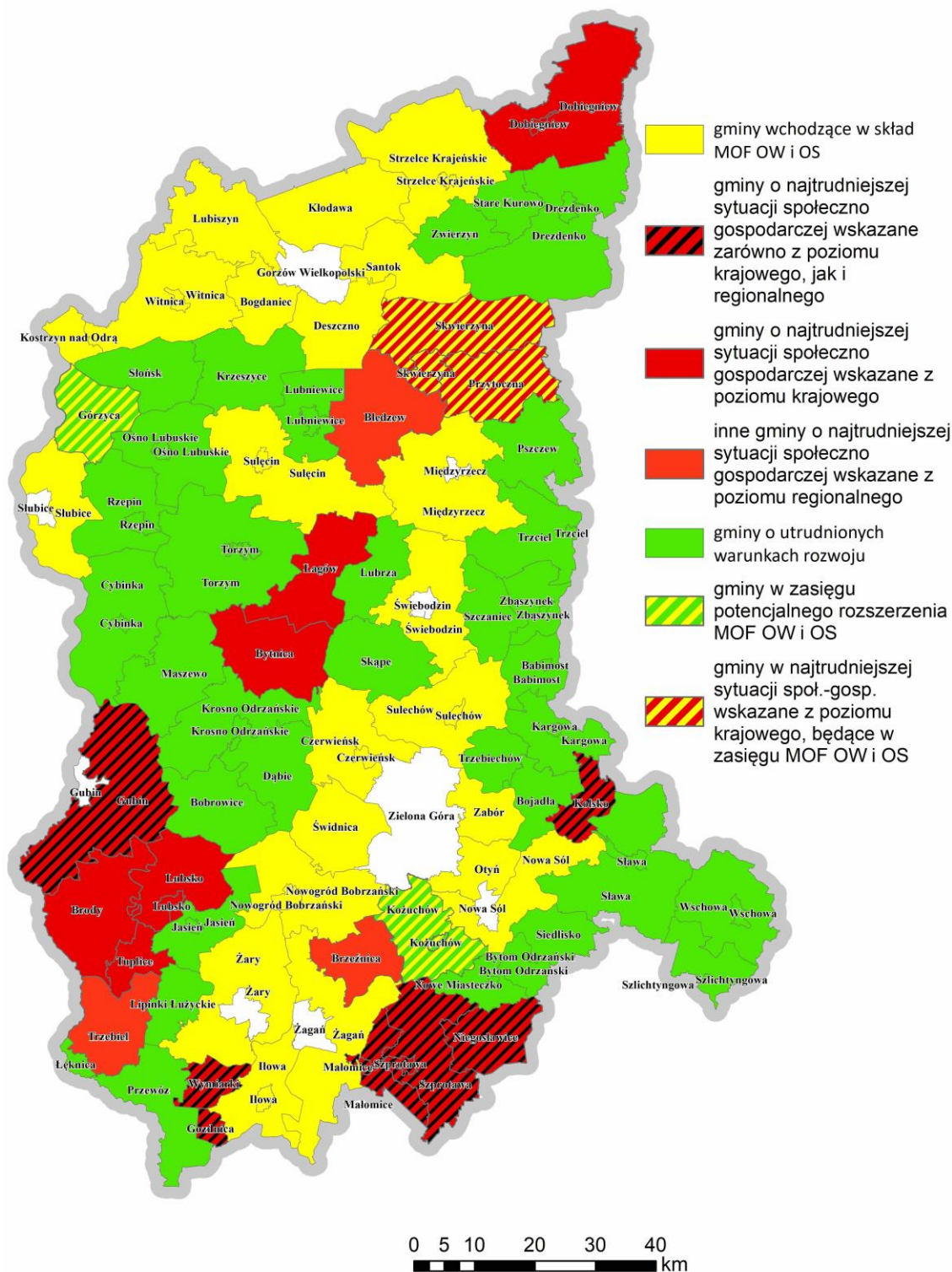
- poprawę dostępu do usług publicznych, w tym dostępności do świadczeń medycznych oraz profilaktyki zdrowotnej, edukacji, usług opiekuńczych oraz kultury i rekreacji, m.in. poprzez współpracę międzygminną, integrującą świadczenie usług i pozwalającą na podnoszenie ich jakości;
- uzupełnienie infrastruktury technicznej;
- zwiększanie dostępności komunikacyjnej;
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców i wsparcie lokalnej przedsiębiorczości z wykorzystaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych umożliwiających zdalne nauczanie i świadczenie usług na odległość;
- rozwijanie oferty z obszaru turystyki i rekreacji;
- wykorzystanie atrakcyjnej przestrzeni województwa dla lokalizowania ośrodków opieki dla osób starszych z Polski i z zagranicy, przy zapewnianiu odpowiedniego standardu usług zdrowotnych i kulturalnych;

---

¹¹ B. Pławgo (kierownik projektu), *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej gmin województwa lubuskiego wraz z badaniem ich potrzeb rozwojowych*, Warszawa, 2018 r.

- wykorzystanie struktur sieciowych w pobudzaniu aktywności gospodarczej i społecznej (m.in. LGD, ODR, izby rolnicze);
- promocję instrumentów współpracy i partnerstwa – włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w działania rozwojowe;
- odnowę wsi, wspieranie budowania tożsamości lokalnej i zachowanie wiejskiego dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Rysunek 23. Obszary Strategicznej Interwencji - obszary wiejskie w województwie lubuskim

Źródło: opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

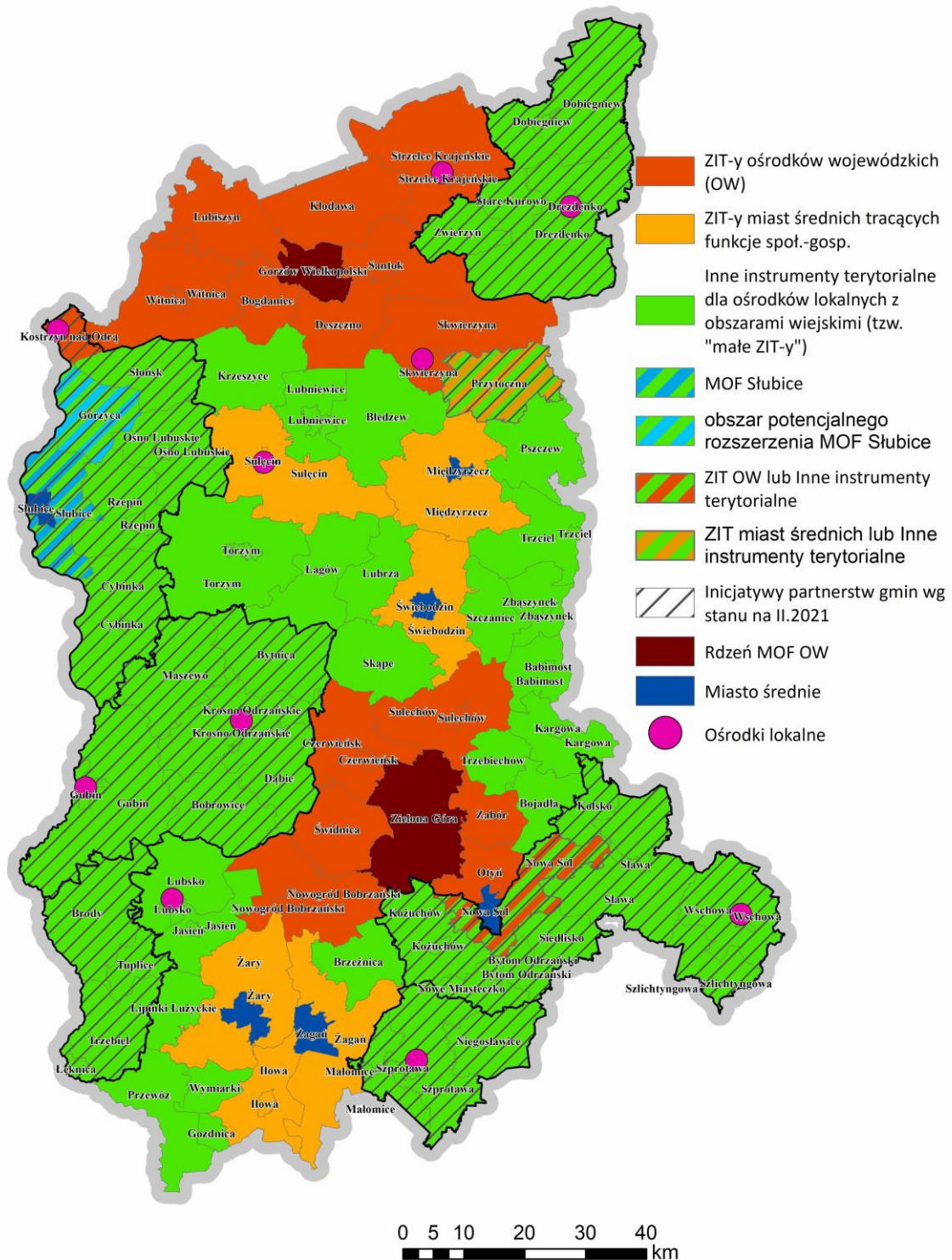
Obszary wiejskie znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej (zarówno wskazane z poziomu krajowego, jak i inne gminy zaliczone do tej kategorii z poziomu regionalnego), powinny być objęte - tam, gdzie będzie to możliwe - szczególnymi, dedykowanymi preferencjami w finansowaniu ich rozwoju ze środków publicznych (zarówno z funduszy unijnych, jak i środków krajowych). Wspomnieć należy ponadto, że zapisy KSRR 2030 nie rozstrzygnęły jednoznacznie czy lubuskie gminy wskazane w dokumentach krajowych jako zmarginalizowane zostaną objęte wsparciem z poziomu krajowego. W przypadku objęcia obszarów zmarginalizowanych na terenie województwa lubuskiego dedykowanym wsparciem z poziomu krajowego, interwencja z poziomu regionalnego (podobnie jak w przypadku miast średnich) powinna być wobec niego komplementarna. Uzupełniające instrumenty terytorialne na poziomie regionu zostaną wypracowane po ustaleniu narzędzi kierowanych do tego typu OSI z poziomu krajowego, przy czym wsparcie obszarów wiejskich powinno być realizowane głównie z udziałem środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Zgodnie z przyjętymi przez Rząd RP w lutym 2020 r. założeniami Programowania Rozwoju Obszarów Wiejskich ze Środków Europejskich na lata 2021-2027 na obszarach wiejskich inwestycje dotyczące gospodarowania wodą (magazynowanie, retencja, itp.), gospodarki odpadami i ściekami, infrastruktury umożliwiającej rozwój przedsiębiorczości i powstawania nowych miejsc pracy (transport, energia, internet itp.) finansowane mogą być również ze środków Polityki Spójności. Podobnie jak w przypadku miejskich obszarów funkcjonalnych promowaną formą realizacji polityki rozwoju w ramach obszarów funkcjonalnych mniejszych miast oraz gmin o charakterze wiejskim powinno być zawiązywanie partnerstw w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć. Na obszarach wiejskich również z wykorzystaniem instrumentu RLKS.

4. Instrumenty terytorialne dla OSI miejskich i wiejskich

Na rysunku 24. zaznaczono obszary, które mogą być objęte instrumentami terytorialnymi Polityki Spójności (w szczególności programu regionalnego) po 2020 roku. Wszystkie gminy, w szczególności wiejskie, które nie wchodzą w skład miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i subregionalnych, wraz z miastami – ośrodkami lokalnymi (oraz miastem średnim – Słubicami), będą mogły realizować nowe instrumenty przeznaczone głównie dla partnerstw lokalnych (tzw. „małe ZIT-y”) – Inne Instrumenty Terytorialne w ramach Polityki Spójności oraz porozumienia terytorialne wprowadzone w 2020 roku w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

Na rysunku wskazane zostały również informacyjnie inicjatywy partnerstw gmin wg stanu na luty 2021 r. Zaznaczyć należy jednocześnie, że proces inicjowania i budowania powiązań funkcjonalnych między lubuskimi gminami, poprzez nawiązywanie współpracy, planowanie i wdrażanie wspólnych projektów może być realizowany również w innych konfiguracjach partnerstw tworzonych w trakcie obowiązywania Strategii. Partnerstwa powstałe po przyjęciu dokumentu będą mogły realizować wspólne przedsięwzięcia na tych samych zasadach, co partnerstwa wskazane w dokumencie.

Rysunek 24. Zasięg wsparcia instrumentami terytorialnymi dla OSI miejskich i wiejskich

Źródło: opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

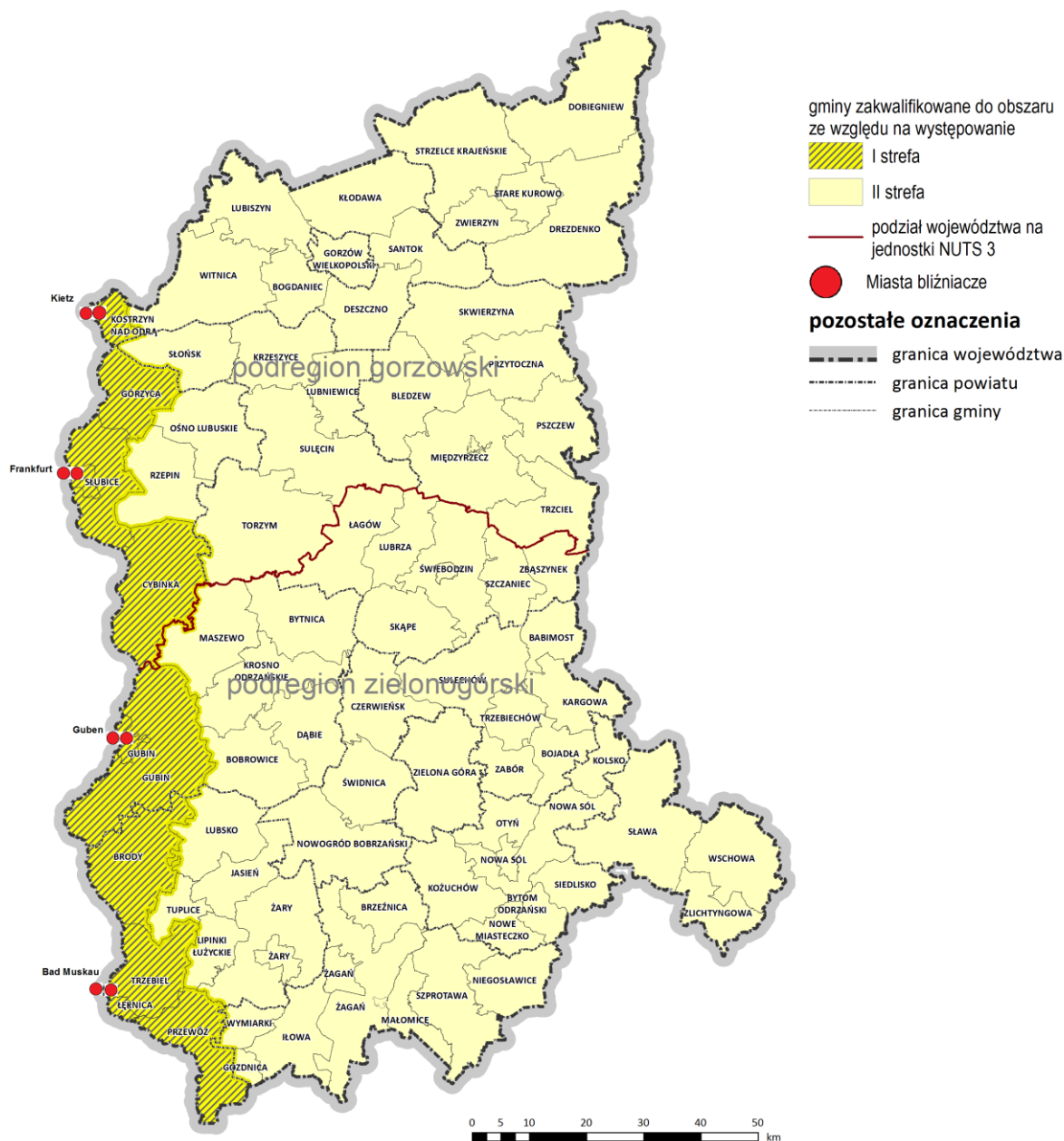
5. Obszary przygraniczne

Obszary przygraniczne z jednej strony posiadają specyficzny potencjał rozwojowy wynikający z możliwości bezpośredniej współpracy międzynarodowej w dziedzinie gospodarczej, wymiany handlowej, kontaktów politycznych czy realizacji projektów transgranicznych. Z drugiej strony problemem jest peryferyjne położenie, słaba krajowa dostępność transportowa oraz zwiększona migracja mieszkańców. Zwrócić uwagę należy również na wysoki poziom konkurencyjności sąsiednich regionów zagranicznych w zakresie płac czy też usług publicznych. Ważnym kierunkiem interwencji polityki regionalnej w stosunku do obszarów przygranicznych jest wspomaganie procesu ich integracji z głównymi obszarami aktywności gospodarczej, dzięki zapewnianiu rozwoju powiązań funkcjonalnych po obu stronach granicy. Wiązać się to powinno m.in. z realizacją projektów infrastrukturalnych i zwiększeniem gęstości połączeń drogowych i kolejowych. Konieczne są ponadto działania na rzecz poprawy standardów życia, wzrostu konkurencyjności i atrakcyjności obszarów przygranicznych, zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną, edukację i kulturę.

W przypadku obszarów przygranicznych w województwie lubuskim wyróżnić można terytorialnie dwa pasy. Pierwszy obejmuje 10 gmin – Brody, Cybinkę, Górzycę, Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Kostrzyn nad Odrą, Łęknice, Przewóz, Słubice, Trzebiel bezpośrednio przylegające do granicy, w których występuje silne oddziaływanie transgraniczne. Szczególnie jest ono zauważalne w tzw. miastach bliźniaczych, jak Kostrzyn nad Odrą-Kietz, Słubice-Frankfurt nad Odrą, Gubin - Guben, Łęknica-Bad Muskau. Miasta te rozwijają współpracę realizując wspólne projekty w wielu dziedzinach, spośród których dominującymi są infrastruktura komunalna, komunikacja, kultura, sport, edukacja i sprawy społeczne. Przedsięwzięcia te powinny być nadal wspierane. Zauważyć można natomiast, że w niektórych gminach ze względu na brak bezpośrednich połączeń transportowych czy infrastrukturalnych, barierę w nawiązywaniu kontaktów i wymiany transgranicznej stanowią rzeki graniczne. Konieczna jest interwencja publiczna ułatwiająca komunikację przez rzeki graniczne w formie kładek pieszo-rowerowych, mostów i przepraw promowych. Transport tego typu ułatwi transgraniczne kontakty społeczne, współpracę gospodarczą oraz przyczyni się do ożywienia turystyki w regionie.

Drugi pas to to przygraniczne podregiony gorzowski i zielonogórski (NUTS 3), które obejmują programy współpracy transgranicznej w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Oba podregiony wypełniają cały obszar województwa lubuskiego.

Rysunek 19. Obszary przygraniczne w województwie lubuskim

Źródło: Departament Geodezji, Gospodarki Nieruchomościami i Planowania Przestrzennego UMWL w Zielonej Górze, Wydział Planowania Przestrzennego.

6. Obszary zagrożone powodzią

W województwie lubuskim ryzyko zalań, podtopień i powodzi dotyczy przede wszystkim rzek: Odra, Warta, Noteć, Bóbr z Kwisą, Nysa Łużycka z Lubszą.

Powódź na Odrze jest szczególnym zagrożeniem dla miejscowości: Nowa Sól, Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą i Słońsk. Wylewy Warty stanowią największe zagrożenie dla Gorzowa

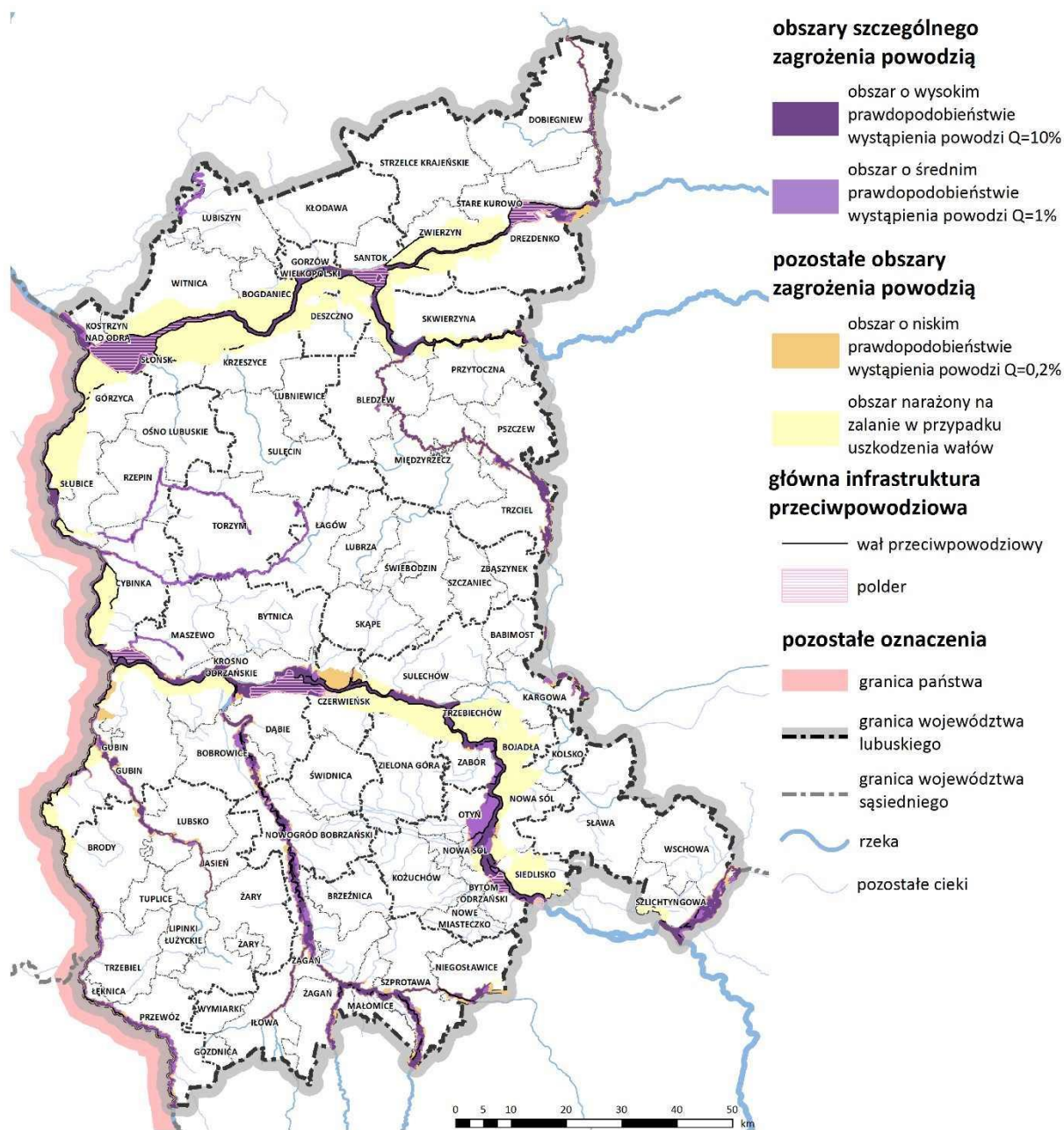
Wielkopolskiego, a Noteci – dla Drezdenka. Powódź na Bobrze najbardziej zagraża Szprotawie, Żaganiowi, a na Nysie Łużyckiej – Przewozowi, Gubinowi. Szczególnie narażone na ryzyko powodzi jest miasto Gubin, gdzie brakuje wałów po stronie polskiej, ponadto wysokość terenu pasa nadrzecznego jest na niektórych odcinkach znacząco niższa niż wały po stronie niemieckiej, co powoduje skierowanie fali powodziowej na tereny po stronie polskiej.

Do grupy gmin, które objęte są obszarami szczególnego zagrożenia powodzią zakwalifikowano na terenie województwa lubuskiego 62 gminy: Bledzew, Bobrowice, Bogdaniec, Bojadła, Brody, Bytnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Dobiegniew, Drezdenko, Gorzów Wielkopolski, Górzycza, Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Iłowa, Jasień, Kargowa, Kostrzyn nad Odrą, Krosno Odrzańskie, Krzeszyce, Lubiszyn, Lubsko, Łagów, Łęknica, Małomice, Maszewo, Międzyrzecz, Niegosławice, Nowa Sól (gmina miejska), Nowa Sól (gmina wiejska), Nowogród Bobrzański, Otyń, Przewóz, Przytoczna, Pszczew, Rzepin, Santok, Siedlisko, Skwierzyna, Słońsk, Słubice, Stare Kurowo, Sulechów, Sulęcín, Szlichtyngowa, Szprotawa, Torzym, Trzciel, Trzebiechów, Trzebiel, Witnica, Wschowa, Zabór, Zbąszynek, Zielona Góra, Zwierzyn, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina wiejska). Na terenie wszystkich wskazanych gmin stwierdzono występowanie obszarów o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi. Do wyznaczonego obszaru zakwalifikowano gminy, na terenie których występuje prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi, a także gminy, których obszar narażony jest na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

Dostrzegana jest także potrzeba inwestycji przeciwpowodziowych na rzece Struga Świebodzińska na obszarze gmin Szczaniec i Świebodzin.

Inwestycje przeciwpowodziowe na terenie województwa lubuskiego powinny obejmować w szczególności budowę wałów przeciwpowodziowych, a także innych budowli, takich jak: jazy, przepusty, wały cofkowe, zbiorniki retencyjne. Istnieje więc potrzeba rozbudowy, powiększenia takich zbiorników jak m.in. Zbiornik Krzywaniński, Zbiornik Dychowski, Zbiornik Raduszec. Spośród wymienionych gmin, szczególnie zagrożonych powodzią, rozbudowa tych zbiorników umożliwi skuteczną ochronę przed powodzią w przypadku gmin: Bobrowice, Dąbie, Krosno Odrzańskie, Nowogród Bobrzański. Jednocześnie powiększenie ww. zbiorników zwiększy możliwości produkcyjne energii elektrycznej przez Zespół Elektrowni Wodnych Dychów. Lista strategicznych inwestycji planowanych do na terenie województwa lubuskiego wskazana została w *Planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry*, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 października 2022 r.

Rysunek 26. Obszary zagrożone powodzią w województwie lubuskim

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL) wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.

10. SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO Z KRAJOWYMI I PONADREGIONALNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI ORAZ WYTYCZNYMI UE

Zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie województwa, strategia rozwoju województwa powinna uwzględniać cele średniookresowej strategii rozwoju kraju, krajowej strategii rozwoju regionalnego, odpowiednich strategii ponadregionalnych, a także cele i kierunki koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Również ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju wskazuje, że strategia rozwoju województwa powinna być spójna ze strategią rozwoju kraju.

Rada Ministrów uchwaliła 14 lutego 2017 r. „Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)”, która jest obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju.

Uszczegółowieniem SOR w zakresie polityki regionalnej jest „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030”, uchwalona 17 września 2019 r. przez Radę Ministrów. KSRR 2030 – jako podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa, będzie obowiązywać do 2030 roku, zastępując dotychczas obowiązującą Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020, przyjętą przez rząd w 2010 r.

Do listopada 2020 roku podstawowym, długookresowym dokumentem planowania przestrzennego była Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK). Zgodnie z nowym „Systemem zarządzania rozwojem Polski” i znowelizowaną w 2020 r. ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw, KPZK oraz obowiązująca wcześniej Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju zastąpione będą przez nowy dokument długookresowy „Koncepcja rozwoju kraju”.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030.

Głównym celem SOR jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Cel główny określony w SRWL 2030 – Inteligentne gospodarowanie potencjałami regionu dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, spójności społecznej i przestrzennej oraz wysokiej jakości życia mieszkańców – w pełni wpisuje się w ten cel SOR w odniesieniu do regionu lubuskiego.

SOR określa trzy cele szczegółowe rozwoju oraz obszary koncentracji działań:

I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: reindustrializacja, rozwój innowacyjnych firm, małe i średnie przedsiębiorstwa, kapitał dla rozwoju, ekspansja zagraniczna);

II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: spójność społeczna, rozwój zrównoważony terytorialnie);

III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: prawo w służbie obywatelom i gospodarce, instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, e-państwo, finanse publiczne, efektywność wykorzystania środków UE).

Spójność celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 z SOR przedstawia Tabela 2., przy czym należy podkreślić, że każdy cel operacyjny SRWL 2030 wpisuje się bezpośrednio w założenia przynajmniej jednego celu szczegółowego SOR. Zapisy celów strategicznych SRWL 2030 zachowują spójność z celem III. SOR, ale w dużym stopniu dotyczy to relacji pośrednich, czy oddziaływania krajowego (np. w zakresie uwarunkowań prawnych dla przedsiębiorców).

Tabela 2. Korelacja celów SRWL 2030 z celami SOR

Cele szczegółowe SOR	Cele SRWL 2030			
	1. Cel strategiczny	2. Cel strategiczny	3. Cel strategiczny	4. Cel strategiczny
I.	1.1, 1.4, 1.5, 1.7	-	-	4.2 (pośrednio)
II.	1.3, 1.6	2.1 - 2.6	3.1 - 3.7	4.1 - 4.5
III.	1.1 1.4 - 1.5 (pośrednio)	2.6 pozostałe pośrednio	3.1 - 3.7 (pośrednio)	4.1 - 4.5

Źródło: dr hab. W. Dziemianowicz, *Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030. Raport końcowy*, Geoprofit styczeń 2020 r.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony

Głównym celem polityki regionalnej zapisanym w KSRR 2030 jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Główny cel SRWL 2030 jest spójny z wyżej wymienionym celem głównym KSRR 2030.

Cel główny KSRR 2030 realizowany będzie w oparciu o trzy cele szczegółowe:

Cel 1: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Porównanie celów szczegółowych do osiągnięcia w ramach KSRR 2030 z celami strategicznymi SRWL 2030 zawiera Tabela 3. Każdy z celów SRWL 2030 znajduje swoje odzwierciedlenie w zapisach KSRR 2030. W przypadku niektórych celów operacyjnych korelacja nie dotyczy wszystkich kierunków działań (spójność pośrednia).

Tabela 3. Korelacja celów SRWL 2030 z celami KSRR 2030

Cele szczegółowe KSRR 2030	Cele SRWL 2030			
	1. Cel strategiczny	2. Cel strategiczny	3. Cel strategiczny	4. Cel strategiczny
I.	1.2 - 1.6	2.1 - 2.6	3.1 - 3.7	4.1 - 4.4 (pośrednio) 4.5
II.	1.1, 1.3 - 1.5	2.1 - 2.6	-	4.1, 4.3, 4.5 (pośrednio)
III.	-	-	3.5 - 3.7 (pośrednio)	4.1, 4.3, 4.4

Źródło: dr hab. W. Dziemianowicz, *Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030. Raport końcowy*, Geoprofit, styczeń 2020 r.

Krajowe strategie zintegrowane

Zapisy Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 zachowują także spójność z uchwalonymi krajowymi strategiami zintegrowanymi, które stanowią bezpośrednie przełożenie krajowej Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Ze względu na określoną wąską tematykę poszczególnych dokumentów krajowych odpowiadają one wybranym celom SRWL 2030.

Tabela 4. Spójność celów SRWL 2030 z celami krajowych strategii zintegrowanych

Strategia	Cele (lub kierunki*) krajowej strategii zintegrowanej	Cele strategiczne SRWL 2030			
		1.	2.	3.	4.
		Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej	Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego	✓	
	Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska	✓		✓	
	Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zarządzanie ryzykiem klęsk				✓

(przyjęta 16 lipca 2019 r.)	żywiłowych			
	Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa	✓	✓	✓
	Poprawa efektywności funkcjonowania instrumentów ochrony środowiska			✓
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku	Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce			✓
	Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym			✓
	Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności			✓
	Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów			✓
	Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko			✓
(przyjęta 24 września 2019 r.)	Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe			✓
Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030	Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej	✓		
	Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	✓		✓
(przyjęta 15 października 2019 r.)	Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	✓	✓	
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030	Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych	V		V
	Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej			V
	Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy	V	V	
(przyjęta 14 grudnia 2020 r.)	Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne		✓	✓

	Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych	✓	✓	✓
	Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej		✓	
Polityka energetyczna Polski do 2040 roku	Dywersyfikacja dostaw i rozbudowa infrastruktury sieciowej gazu ziemnego, ropy naftowej i paliw ciekłych		✓	
	Rozwój rynków energii	✓	✓	
(przyjęta 2 lutego 2021 r.)	Wdrożenie energetyki jądrowej	✓	✓	
	Rozwój odnawialnych źródeł energii	✓	✓	
	Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji	✓	✓	
	Poprawa efektywności energetycznej	✓	✓	
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne		✓	
	Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich		✓	✓
(przyjęta 27 października 2020 r.)	Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne		✓	
	Optymalizacja gospodarowania surowcami, w szczególności nieodnawialnymi, z uwzględnieniem ich jakości, wartości i możliwości wielokrotnego użycia			
	Ekoinnowacje			
Strategia produktywności 2030	Dostosowanie kompetencji do wyzwań przyszłości			
(przyjęta 12 lipca 2022 r.)	Rozwój nowoczesnego uczenia się przez całe życie			
	Zwiększenie inwestycji prywatnych			
	Transformacja cyfrowa przedsiębiorstw			
	Poprawa funkcjonowania instytucji publicznych na rzecz wzmocnienia wzrostu gospodarczego			
	Poprawa funkcjonowania instytucji prywatnych na rzecz budowy zaufania i			

---

kooperacji

Wzmocnienie procesu generowania wiedzy i technologii

Poprawa procesu dyfuzji wiedzy

Zwiększenie otwartości i wykorzystania danych

Rozwój technologii sztucznej inteligencji i wdrażanie ich w kluczowych obszarach gospodarki

---

Powszechny dostęp do infrastruktury szybkiej i niezawodnej transmisji danych

---

Ekspansja zagraniczna

Budowa marki polskiej gospodarki

---

* kierunki wskazano dla strategii, w których określony został wyłącznie cel główny: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu, Polityka energetyczna Polski do 2040 roku.

Źródło: dr hab. W. Dziemianowicz, *Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030. Raport końcowy*, Geoprofit styczeń 2020 r., aktualizacja UMWL.

Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030

Rezolucja „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030” została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych 25 września 2015 r. Agenda określa 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz związanych z nimi 169 zadań, które mają zostać osiągnięte przez świat do 2030 roku. Dotyczą one osiągnięć w 5 obszarach: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój, partnerstwo.

Korelację Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030 z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Korelacja celów SRWL 2030 z Celami Zrównoważonego Rozwoju

Cele strategiczne SRWL 2030	Cele Zrównoważonego Rozwoju 2030
<p>Cel strategiczny 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna</p>	<p>Cel 8. Promować stabilny zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.</p> <p>Cel 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność.</p> <p>Cel 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji.</p>
<p>Cel strategiczny 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi</p>	<p>Cel 1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie.</p> <p>Cel 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt.</p> <p>Cel 4. Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie.</p>
<p>Cel strategiczny 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona</p>	<p>Cel 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi.</p> <p>Cel 7. Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie.</p> <p>Cel 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.</p>
<p>Cel strategiczny 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę</p>	<p>Cel 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.</p>

Źródło: Opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

Polityka spójności 2021-2027

Pakiet projektów rozporządzeń dotyczących polityki spójności na okres perspektywy finansowej 2021-2027 został opublikowany przez Komisję Europejską 29 maja 2018 r. Rozporządzenia te ustanawiają między innymi przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy. Komisja Europejska przedstawiła w wymienionych wyżej dokumentach wizję, w jaki sposób regiony powinny wykorzystać fundusze polityki spójności dostępne w budżecie UE na lata 2021-2027. Jako priorytet wskazano rozwój gospodarki w oparciu o wiedzę i innowacje. Na wsparcie mogą liczyć przedsięwzięcia wykorzystujące osiągnięcia naukowe, promowane będą przedsiębiorstwa stawiające na rozwój w zidentyfikowanych obszarach inteligentnych specjalizacji. Innym celem ma być wsparcie przejścia polskiej gospodarki na model niskowęglowy. Ważnymi wskaźnikami będą tutaj efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych. Inwestowanie w umiejętności na rynku pracy powinno być najważniejszym priorytetem, by utrzymać konkurencyjność i spójność społeczną.

W ramach polityki spójności na lata 2021-2027 określonych zostało pięć celów strategicznych:

- CP1. Bardziej inteligentna Europa przez innowacje, cyfryzację, transformację gospodarczą oraz wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw.
- CP2. Bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa wdrażająca porozumienie paryskie i inwestująca w transformację sektora energetycznego, w odnawialne źródła energii oraz w walkę ze zmianami klimatu.
- CP3. Lepiej połączona Europa ze strategiczną infrastrukturą transportową i sieciami cyfrowymi.
- CP4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym wdrażająca europejski filar praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej.
- CP5. Europa bliżej obywateli przez wspieranie oddolnych strategii rozwoju i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w całej UE.

Pakiet legislacyjny dotyczący Polityki Spójności został zmodyfikowany w 2020 roku, co znalazło odzwierciedlenie w konkluzjach Rady Europejskiej z 21 lipca 2020 r. Zmiany związane były z odpowiedzią na kryzys związany z COVID-19 oraz powiązaniem i zsynchronizowaniem z nadzwyczajnymi działaniami na rzecz odbudowy i przezwyciężenia kryzysu, które mają być realizowane w ramach nowego instrumentu Next Generation EU. Wprowadzono m.in. szereg środków dotyczących zwiększonej elastyczności w ramach Polityki Spójności, w tym w zakresie koncentracji tematycznej.

Określone w unijnych rozporządzeniach cele wymienione zostały w Umowie Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce¹² (UP). W UP określony został zakres i sposób interwencji funduszy europejskich w nowym okresie programowania UE. Inwestycje w rozwój regionalny są wyraźnie skoncentrowane jednak na celach 1. i 2. Zgodnie z konkluzjami Rady Europejskiej, co najmniej 25 % łącznej kwoty z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przydzielone zostanie na cele „inteligentne” i co najmniej 30 % na cele „zielone”.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 uwzględnia propozycje Komisji Europejskiej w zakresie celów polityki rozwoju. Spójność celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 z celami Unii Europejskiej na lata 2021-2027 przedstawia Tabela 6.

Tabela 6. Korelacja celów SRWL 2030 z celami UE na lata 2021-2027

Cele strategiczne SRWL 2030	Cele UE na lata 2021-2027				
	CP 1	CP 2	CP 3	CP 4	CP 5
Cel strategiczny 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna	✓	✓		✓	
Cel strategiczny 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi	✓			✓	✓
Cel strategiczny 3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona	✓	✓	✓	✓	✓
Cel strategiczny 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę	✓		✓	✓	✓

Źródło: Opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

¹² Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, czerwiec 2022 r.

11. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII

System realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 obejmuje sprawy zarządzania, wdrażania i monitorowania, zaprogramowany w sposób angażujący wiele podmiotów na rzecz prowadzenia działań rozwojowych na terenie województwa. W opisie systemu realizacji skoncentrowano się na kompetencjach instytucji realizujących SRWL 2030 oraz instrumentach prawnych, tj. dokumentach niezbędnych do wdrożenia zapisów, a także monitorowaniu. Natomiast ramy finansowe SRWL 2030 przedstawiono w oddzielnym rozdziale.

11.1 System zarządzania i wdrażania strategii

Instytucje

Głównym organem prowadzącym politykę rozwoju w regionie jest samorząd województwa. **Sejmik Województwa Lubuskiego** jako organ uchwałodawczy jest odpowiedzialny za podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego. Ponadto zapoznaje się także z dokumentami sprawozdawczymi, w tym z raportem o stanie województwa. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa Sejmik podejmuje uchwałę w sprawie przyjęcia zasad, trybu i harmonogramu opracowania aktualizacji Strategii.

Zarząd Województwa Lubuskiego podejmuje działania w zakresie opracowania projektu strategii oraz wdrażania jej zapisów. Jednostką pomocniczą Zarządu jest Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze (UMWL), wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne oraz spółki prawa handlowego z udziałem samorządu województwa. W celu zwiększenia koordynacji zadań na poziomie administracji samorządu województwa działa **Zespół roboczy ds. Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego** (Zespół SRWL) złożony z przedstawicieli departamentów i jednostek organizacyjnych UMWL w Zielonej Górze (m.in. Zarząd Dróg Wojewódzkich, Wojewódzki Urząd Pracy, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej). W jego pracach uczestniczy także Dyrektor Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze. **Koordynacją prac** Zespołu SRWL zajmuje się **departament właściwy ds. rozwoju regionalnego**.

Sejmik Województwa i Zarząd Województwa odgrywają istotną rolę w kreowaniu współpracy z administracją Unii Europejskiej (w szczególności dyrekcje Komisji Europejskiej), centralną administracją rządową (Rada Ministrów, poszczególne resorty, centralne urzędy np. GDDKiA, GDOŚ, NFOŚiGW) oraz innymi regionami z Polski i z zagranicy, w tym szczególnie sąsiednimi województwami i landami niemieckimi.

Rysunek 27. Schemat podstawowego systemu realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Źródło: Opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

Ze względu na określony zakres i podział kompetencji Samorząd Województwa pełni również funkcję koordynatora wdrażania poszczególnych przedsięwzięć o zasięgu regionalnym i ponadlokalnym ujętych w SRWL 2030, współpracując ściśle z administracją rządową. Zgodnie z przyjętą Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, rola **wojewody** w polityce regionalnej polega na wspieraniu Rady Ministrów w realizacji przedsięwzięć na poziomie regionu. Wojewodowie mogą wspomagać i uczestniczyć w realizacji działań w regionie podejmowanych przez ministrów oraz brać udział w kreowaniu dialogu społecznego i współpracują w tym zakresie z marszałkiem województwa, przedstawicielami organizacji pracowników i pracodawców, zasiadającymi w regionalnych instytucjach dialogu społecznego (wojewódzkich radach dialogu społecznego). Zauważyć również należy konieczność współpracy w województwie z regionalnymi jednostkami administracji rządowej, jak Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych czy przedstawicielami Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

W celu zapewnienia skuteczności realizacji poszczególnych interwencji, samorząd województwa współpracuje równocześnie z **jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi podmiotami gospodarczymi czy samorządem gospodarczym i zawodowym**. Niezmiernie ważną rolę w tym procesie odgrywają także inne **podmioty publiczne, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia,**

szkoły wyższe i jednostki naukowo-badawcze, a zaangażowanie ich odbywa się na zasadzie współpracy partnerskiej.

Istotną rolę w kreowaniu spójnego podejścia różnych instytucji na rzecz rozwoju województwa lubuskiego odgrywa **Rada ds. Rozwoju Województwa Lubuskiego**, która została powołana w 2009 r. Rada jest organem opiniotawczo-doradczym Zarządu Województwa Lubuskiego w zakresie planowania rozwoju województwa lubuskiego, opiniowania ważnych inicjatyw wspierających rozwój regionu oraz stymulującym strategiczną dyskusję na temat celów, kierunków i form realizacji polityki regionalnej w województwie lubuskim. Członkami Rady są przedstawiciele najważniejszych w regionie instytucji współodpowiedzialnych za rozwój województwa lubuskiego, w tym m.in.: administracji rządowej i samorządowej, organizacji pozarządowych, uczelni wyższych, jednostek badawczo-rozwojowych oraz organizacji zrzeszających lubuskich przedsiębiorców.

Współpraca lubuskiego samorządu wojewódzkiego z samorządem gminnym i powiatowym została wzmocniona poprzez jej formalne usankcjonowanie i uregulowanie w postaci **Lubuskiej Rady Samorządowej** (LRS). LRS stanowi organ opiniotawczo – doradczy Zarządu Województwa Lubuskiego. Wsparciem dla lubuskich JST będzie pomoc finansowa z budżetu Województwa Lubuskiego w formie dotacji celowych przeznaczonych na dofinansowanie zadań własnych gminy w ramach tzw. lubuskiego funduszu samorządowego.

Sygnalizowane – w wielu uwzględnionych w niniejszej Strategii kierunkach działań – wzmocnienie partnerskiej współpracy z różnymi podmiotami w ramach zarządzania wielopodmiotowego i wielosektorowego, wymaga od samorządu województwa kreowania tematycznych forów dialogu strategicznego (przykładowo powołane rady w obszarze zdrowia czy energetyki). Umożliwiają one systematyczną wymianę wiedzy i poglądów oraz informacji o zasobach, które można mobilizować dla rozwoju województwa lubuskiego.

KSRR 2030 zakłada, że polityka regionalna będzie wspierać miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczy odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych. Przyjęte zostało podejście w polityce terytorialnej, które w większym stopniu zmierza do różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów (tzw. podejście endogeniczne). Nowy system zarządzania rozwojem zakłada zastosowanie podejścia integracji strategicznych dokumentów rozwoju w wymiarze społeczno-gospodarczym z planowaniem przestrzennym¹³.

Realizacja celów wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego wymaga także współpracy na poziomie ponadregionalnym z innymi województwami w Polsce oraz regionami z zagranicy. Szczególnie istotne jest współdziałanie z regionami sąsiednimi, tj. województwami: zachodniopomorskim, wielkopolskim i dolnośląskim oraz landami niemieckimi: Brandenburgią i Saksonią. Wśród obszarów tematycznych wymagających realnej współpracy należy wymienić m.in. powiązania komunikacyjne i ochronę środowiska.

---

¹³ Zob. szerzej: *Uchwała nr 162/2018 Rady Ministrów z dnia 29 października 2018 r. w sprawie przyjęcia Systemu zarządzania rozwojem Polski.*

Głównym gremium współpracy międzyregionalnej w Polsce od 2000 r. jest **Związek Województw RP**, a jednym z organów opiniodawczo-doradczych Związku Województw RP jest Konwent Marszałków Województw RP (powstały w 1999 r.). Konwent analizuje i opiniuje propozycje zmian legislacyjnych oraz omawia aktualne problemy samorządów województw. Drugim z organów opiniodawczo-doradczych jest Konwent Przewodniczących Sejmików Województw RP.

Instytucjonalną formą współpracy transgranicznej, w której województwo lubuskie czynnie uczestniczy z uwagi na położenie przy granicy niemieckiej, jest **Polsko-Niemiecka Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej** w ramach której działają: Komitet ds. Współpracy Przygranicznej, Komitet ds. Współpracy Międzyregionalnej oraz Komitet ds. Gospodarki Przestrzennej i Komitet ds. Edukacji.

Dokumenty

Narzędziem wspomagającym wdrażanie strategii rozwoju regionalnego są regionalny plan operacyjny oraz wojewódzkie programy - sektorowe) o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, które m.in. uszczegóławiają cele Strategii, jak i wskazują przedsięwzięcia, których realizacja jest niezbędna do ich osiągnięcia. Najważniejsze, wojewódzkie programy sektorowe wymieniono w tabeli 7. Zarząd Województwa może inicjować także inne dokumenty o charakterze strategicznym czy operacyjnym z uwzględnieniem sytuacji społeczno-gospodarczej i potrzeb regionu.

Tabela 7. Wykaz podstawowych wojewódzkich programów sektorowych w odniesieniu do poszczególnych celów SRWL 2030¹⁴

CEL STRATEGICZNY	NAZWA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU SEKTOROWEGO
1.	<p>PROGRAM ROZWOJU INNOWACJI WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO</p> <p>KIERUNKI ROZWOJU SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM DO ROKU 2030</p> <p>STRATEGIA ENERGETYKI WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO DO 2030</p> <p>PROGRAM ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH</p>
2.	<p>STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO WRAZ Z PROGRAMAMI SZCZEGÓLOWYMI</p> <p>LUBUSKI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ZATRUDNIENIA - COROCZNY</p> <p>LUBUSKI PROGRAM OCHRONY ZDROWIA WRAZ Z PROGRAMAMI SZCZEGÓLOWYMI</p> <p>PROGRAM ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM</p>

¹⁴ Nazwy niektórych sektorowych dokumentów programowych na okres po 2020 r. mogą się różnić od wyszczególnionych w tabeli.

	PROGRAM WSPÓLPRACY WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI - COROCZNY
3.	PROGRAM ROZWOJU TRANSPORTU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO Z PROGNOZĄ ROZWOJU DO ROKU 2030 POLITYKA ROWEROWA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO 2030. PROGRAM ROZWOJU MOBILNOŚCI ROWEROWEJ PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO WRAZ Z PROGRAMAMI SZCZEGÓLOWYMI
4.	PROGRAM MARKI LUBUSKIE PRIORYTETY WSPÓLPRACY ZAGRANICZNEJ WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Źródło: Opracowanie własne UMWL w Zielonej Górze.

Program regionalny

Bardzo ważnym instrumentem realizującym politykę regionalną jest **program regionalny**, który stanowi narzędzie realizacji polityki spójności na obszarze województwa lubuskiego. W perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020 (z wykorzystaniem środków do roku 2023) realizowany był Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020, natomiast w perspektywie 2021-2027 jest to program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, który został przyjęty Decyzją Komisji Europejskiej nr C(2022) 8871 z dnia 7 grudnia 2022 r., w sprawie zatwierdzenia programu „Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027” do wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach celu „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu” dla regionu Lubuskiego w Polsce. Program realizuje cele Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 poprzez efektywne wykorzystanie regionalnego potencjału społeczno-gospodarczego dla inteligentnego i zrównoważonego rozwoju województwa. Uwzględnia wsparcie dla obszarów strategicznej interwencji wyznaczonych w SRWL2030, w tym w zakresie instrumentów terytorialnych, takich jak ZIT, RLKS oraz IIT. Należy zauważyć, że dokumenty sektorowe, tj. Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego (pełniące rolę regionalnej strategii innowacji) oraz Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego, pełnią także rolę warunków ex-ante w wykorzystywaniu środków UE w ramach programu regionalnego¹⁵.

Podstawą realizacji programu regionalnego jest zawarty **kontrakt programowy** pomiędzy ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego i Zarządem Województwa Lubuskiego¹⁶.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

¹⁵ Pełne uruchomienie funduszy strukturalnych i inwestycyjnych jest możliwe po spełnieniu przez państwa członkowskie warunków wstępnych (tzw. warunków ex ante). Warunki te tworzą katalog wymogów, które muszą zostać spełnione przez państwo członkowskie przed rozpoczęciem realizacji programów operacyjnych lub w pierwszych latach tej realizacji.

¹⁶ Kontrakt Programowy dla Województwa Lubuskiego zawarto dnia 28 września 2022 r.

Dokumentem planistycznym w odniesieniu do polityki przestrzennej regionu jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa, który przedstawia w przestrzeni cele i kierunki wyznaczone w strategii rozwoju województwa.

Ustalenia planu powinny być uwzględnione w innych dokumentach planistycznych na szczeblu wojewódzkim oraz gminnym. Wymogiem prawnym stała się także konieczność przeprowadzenia delimitacji obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry oraz sporządzenia dla nich planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązujący **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich Zielona Góra i Gorzów Wlkp.** został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r. Docelowo system zarządzania rozwojem kraju przewiduje wprowadzenie zintegrowanej strategii rozwoju województwa, która zastąpi strategię rozwoju województwa i plan zagospodarowania przestrzennego województwa.

11.2 System monitorowania strategii

Samorząd wojewódzki monitoruje i analizuje procesy rozwojowe na poziomie regionalnym. Dokonuje oceny polityki rozwoju regionalnego zawartej w Strategii, biorąc pod uwagę odnotowane zmiany społeczno-gospodarcze w otoczeniu regionalnym, krajowym i europejskim. Monitorowanie efektywności i skuteczności działań jest podstawowym, jak również niezbędnym warunkiem właściwego i skutecznego zarządzania polityką regionalną.

Zgodnie z zapisami KSRR 2030 samorząd województwa czuwa nad przebiegiem procesów realizacji polityki regionalnej, a w szczególności diagnozuje sytuację i potencjały/trendy rozwojowe (ścieżki rozwojowe) różnego typu obszarów (w tym OSI wskazane w KSRR), monitoruje sytuację w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego oraz ocenia skuteczność i efektywność dotychczas stosowanych interwencji rozwojowych kierowanych w ramach polityki regionalnej i polityk sektorowych do regionu (m.in. w ramach różnego typu obserwatoriów funkcjonujących na terenie województwa, jak ROT).

Podmiotami odpowiedzialnymi za monitorowanie Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 są Sejmik Województwa Lubuskiego i Zarząd Województwa Lubuskiego. Sejmik dokonuje oceny realizacji Strategii i wprowadza niezbędne zmiany. Zarząd odpowiedzialny jest za wdrażanie i monitorowanie dokonując okresowej oceny stopnia realizacji SRWL 2030.

W strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze jednostką odpowiedzialną za monitorowanie jest departament właściwy ds. rozwoju regionalnego i działające w jego ramach Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne (LROT). LROT prowadzi prace badawczo-analityczne dostarczające informacji na potrzeby kształtowania polityki rozwoju w województwie oraz jest organem porządkującym i udostępniającym zasoby wiedzy o regionie. Głównym partnerem w systemie monitorowania SRWL 2030 jest Urząd Statystyczny w Zielonej Górze i działający w jego strukturach Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych.

Monitoring Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 przeprowadzany będzie w oparciu o raporty monitorujące i ewaluacyjne, tj. oceny stanu wdrażania SRWL 2030. Funkcją raportów monitorujących SRWL 2030 pełnić będą coroczne „Raporty o stanie województwa lubuskiego”, które zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie województwa stanowią podsumowanie działalności zarządu województwa w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał sejmiku województwa i budżetu obywatelskiego.

W ramach systemu monitorowania przyjęto dla każdego z celów Strategii wskaźniki monitorowania, których zadaniem jest wskazywanie zmian społeczno-ekonomicznych, które zaszły w obszarze realizacji celów. Dla wskaźników zostały określone wartości bazowe oraz oszacowano wartości docelowe, w których uwzględniono zróżnicowania przestrzenne i terytorialne. Wykaz wskaźników monitorowania ujęto w tabeli 8.

Obok analizy wskaźnikowej ważnym elementem będzie także opis podejmowanych działań oraz stopień zawansowania strategicznych dla regionu projektów. Monitorowane będą również środki finansowe przeznaczone na realizację celów SRWL, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania środków w ramach polityki spójności UE.

Tabela 8. Wskaźniki monitorowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Jednostka miary	Rok bazowy	Rok monitorowania					Wartość docelowa/pożądana kierunek zmian w 2030 r. <i>(do uzupełnienia)</i>
			2018	2019	2020	2021	2022		
Cel Główny									
Liczba ludności	GUS	osoba	1 014 548	1 011 592	993 329	985 487	979 976		
Dynamika PKB na 1 mieszkańca (Lubuskie rok poprzedni = 100) w cenach stałych ¹⁷	GUS	%	104,3	103,5	98,5	-	-		
PKB na 1 mieszkańca (Polska = 100) podregion gorzowski podregion zielonogórski	GUS	%	80,9	80,3	81,9	.	.		
			83,1	81,7	82,1	.	.		

¹⁷ Ceny stałe: Ceny z określonego okresu (tzw. okresu bazowego). Służą do ustalania zmian fizycznych rozmiarów zagregowanych wielkości ekonomicznych (produkcji, sprzedaży, spożycia) w ujęciu wartościowym. Pozwalają wyeliminować wpływ zmian cen bieżących na dynamikę badanych kategorii i zapewniają porównywalność przy zmianach ich fizycznych rozmiarów w różnych okresach.

PKB na 1 mieszkańca wg PPS (UE27=100)	Eurostat	%	58	59	62	62 ¹⁸	.	
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata wg BAEL	GUS	%	66,1	67,1	67,8	68,5	69,9	
Przeciętne dalsze trwanie życia dla osób w wieku 0 lat	GUS	lata						
mężczyźni			73,0	72,9	71,8	70,5	.	
kobiety			80,9	81,0	80,0	79,0	.	

1. Inteligentna i zielona gospodarka regionalna

PKB na 1 mieszkańca (ceny bieżące) ¹⁹	GUS	zł	45 398	48 366	50 209	56196 ²⁰	-	
Wartość dodana brutto na 1 pracującego (ceny bieżące, Polska=100)	GUS	%	94,4	93,4	92,8	.	.	
Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	GUS	podmiot	103	103	89	96	95	
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	GUS	%	0,48	0,48	0,42	0,34 ²¹	.	
Personel wewnętrzny B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo	GUS	EPC	2,5	2,4	2,3	2,4	.	
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki	GUS	%	44,7	44,3	42,3	41,8	.	

¹⁸ Dane szacunkowe.

¹⁹ Ceny bieżące: Ceny faktycznie stosowane w dokonywanych transakcjach kupna-sprzedaży towarów i usług w danym okresie. W statystyce jako ceny bieżące przyjmuje się zazwyczaj ceny z danego roku lub miesiąca.

²⁰ Szacunek wstępny.

²¹ Szacunki wstępne.

w przychodach ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego								
Udział energii odnawialnej w produkcji energii ogółem	GUS	%	19,9	21,6	22,5	25,6	.	
Klasa stref dla pyłów zawieszonych PM 10 (wartość średniodobowa) ²²	GIOŚ	klasa						
Strefa lubuska			C	A	A	A	A	A
Miasto Gorzów Wielkopolski			A	A	A	A	A	A
Miasto Zielona Góra			A	A	A	A	A	A
Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych	GUS	%	29,8	29,7	21,1	26,3	31,2	
Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych z certyfikatem w gospodarstwach ekologicznych, w powierzchni użytków rolnych ogółem w gospodarstwach rolnych [%]	GUS	%	6,9	7,2	6,8	7,0	.	
Udział sekcji przetwórstwo przemysłowe w wartości dodanej brutto	GUS	%	26,9	27,1	26,6	.		
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w wieku 25–64 lata) BEAL	GUS	%	3,7	3,0	2,7	2,9	3,0	

²² "Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim. Raport wojewódzki za rok 2019" Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Zielona Góra 2020, s. 80.

"Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim. Raport wojewódzki za rok 2020" Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Zielona Góra 2021, s. 85

2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi

Wskaźnik obciążenia demograficznego ²³	GUS	osoba	34,4	35,8	37,0	38,5	39,7	
Relacja pokoleniowa dziadków i wnuczków	GUS/LROT ²⁴	osoba	110,4	115,0	118,2	123,0	130,4	
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową – ogółem	GUS	%		12,7	14,5	15,5	19,2	22,4
			miasto	17,8	20,2	22,7	28,4	32,3
			wieś	3,3	4,1	3,6	4,6	6,1
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym - ogółem	GUS	%		87,7	89,5	88,6	89,7	.
			miasto	105,3	108,1	108,4	112,8	.
			wieś	55,6	55,9	51,1	53,0	.
Wskaźnik bierności społecznej młodzieży (NEET) – osoby młode niepracujące, nieuczące się i niedokształcające się (w %) (15-29 lat)	Eurostat	%	16,2	15,1	14,2	15,2	.	
Przeciętne miesięczne wydatki na kulturę i rekreację na 1 osobę w gospodarstwie domowym	GUS	zł	72,70	72,25	64,34	78,96	.	
Aktywne organizacje i stowarzyszenia sektora non profit na 10 tys. mieszkańców Polska = 100	GUS	organizacja	23,7	.	24,2	.	.	
		%	103,1	.	96,8	.	.	
Zgony z powodu	GUS	osoba	68,0	64,4	65,0	87,4	-	

²³ Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

²⁴ Wyliczenia Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego na podstawie danych GUS.

nowotworów oraz chorób układu krążenia na 10 tys. mieszkańców								
Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności	GUS	osoba	6,1	6,7	7,2	17,2	-	
Liczba lekarzy (posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego) na 10 tys. ludności	GUS	osoba	25,1	25,3	26,8	27,1	.	
Liczba pielęgniarek i położnych (posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego) na 10 tysięcy ludności	GUS	osoba	75,4	75,8	77,5	78,4	.	
Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	GUS	miejsce	29,4	29,0	30,1	31,1	31,7	
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu transferów społecznych)	GUS	%	-	11,6	11,7	12,8	-	
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata wg BAEL	GUS	%	35,1	34,2	35,1	34,3	36,9	
Wskaźnik zatrudnienia ludności w wieku 15-89 wg BAEL:	GUS	%						
ogółem			53,7	54,1	54,0	54,3	55,2	
kobiety			46,1	45,8	45,7	46,4	46,9	
mężczyźni			61,8	62,8	63,0	62,8	64,2	
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 60-89 lat wg BAEL	GUS	%	14,0	15,3	15,0	15,1	16,5	
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia wg płci w relacji do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia	GUS	%						

ogółem ²⁵ :								
kobiety			93,7	.	95,1	.	.	
mężczyźni			106,0	.	104,0	.	.	
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan w dniu 31 XII)								
województwo			5,8	4,9	6,3	5,1	4,4	
podregion gorzowski	GUS	%	5,4	4,6	5,9	4,5	4,0	
podregion zielonogórski			6,1	5,1	6,5	5,4	4,6	
Zdawalność egzaminu maturalnego	Centralna Komisja Egzaminacyjna	%	79,7	79,5	72,2	77,2	.	

3. Przestrzeń zintegrowana i zrównoważona

Długość zelektryfikowanych eksploatowanych linii kolejowych w % łącznej długości eksploatowanych linii kolejowych	GUS	%	36,7	36,0	36,4	36,6	.	
Przewozy pasażerów środkami komunikacji miejskiej na 1 mieszkańca	GUS	osoba	42,7	42,9	32,4	33,7	.	
Liczba pasażerów odprawianych w transporcie kolejowym (regionalnym)	UMWL	osoba	2.791.117	2.904.442	1.635.282	1.773.780	.	
Ścieżki rowerowe na 100 km ²	GUS	km	4,3	4,6	5,1	5,3	.	
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	GUS	%						
miasto			91,6	91,7	91,9	92,0	.	
wieś			41,6	42,2	43,1	43,8	.	
Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej	GUS	%						
miasto			74,7	75,0	77,4	78,2	.	
wieś			12,5	13,2	16,7	17,6	.	
Liczba wypadków drogowych na 100 tys. mieszkańców	GUS	wypadek	65,3	65,2	60,9	54,6	50,8	
Odpady komunalne	GUS	%	25,8	28,7	35,9	39,3	.	

²⁵ Badanie realizowane w cyklu 2-letnim.

zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w gospodarstwach domowych								
Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do internetu w domu	GUS	%	78,1	76,7	83,9	89,1	93,7	

4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę

Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną	GUS	%	27,2	32,8	38,1	43,9	47,7	
Odsetek powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	GUS	%	9,3	9,5	9,2	9,3		
Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym Polska = 100	GUS	zł	2944	2796	2865	3196		
		%	33,6	29,2	28,4	29,6		
Noclegi udzielone turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców	GUS	nocleg	3222	3185	1576	2093	2908	
Wartość umów/decyzji o dofinansowanie ze środków UE na jednego mieszkańca, Polska = 100	GUS	%	90,9	85,5	87,8	87,3	84,9	

Źródło: Opracowanie: Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Departament Rozwoju i Innowacji UMWL z wykorzystaniem szacowania wskaźników w raporcie Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030. Raport końcowy, Geoprofit W. Dziemianowicz i in., Warszawa, styczeń 2020.

12. RAMY FINANSOWE STRATEGII

Analiza finansowa jest elementem części implementacyjnej Strategii. W rozdziale²⁶ dokonano przeglądu potencjalnych źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (SRWL 2030). Analizie poddane zostały również prognozy finansowe i gospodarcze. Podczas szacowania kosztów implementacji Strategii przyjęto przede wszystkim następujące założenia:

- 1) Szacowanie nakładów finansowych niezbędnych dla realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego dotyczy szacunków agregowanych na poziomie Celów Strategicznych (CS).
- 2) Niniejszy rozdział jest próbą oszacowania wysokości środków finansowych możliwych do zaangażowania w kontekście procesu implementacji strategii (jako następstwo dla realizacji strategicznej wizji rozwoju). Strategia rozwoju terytorialnego jest dokumentem określającym istotne, strategiczne filary rozwoju, które powinny zostać określone w sposób realistyczny, jednak wskazywanie źródeł finansowych i wielkości nakładów finansowych w długookresowej perspektywie jest elementem, który należy traktować jako szacunkowy. W kontekście tworzenia ram finansowych dla Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, istotne jest sukcesywne szacowanie wielkości możliwych do zaangażowania środków finansowych i źródeł dostępnych na różnym poziomie: od lokalnego do ponadnarodowego. Analizę ram finansowych realizacji aktualizowanej Strategii Rozwoju przeprowadzono z perspektywy wszystkich możliwości pozyskiwania środków finansowych na realizację celów Strategii. Dotyczy maksymalnych kwot i autorskiego oszacowania odsetka środków możliwych do pozyskania z danego programu w relacji do zakresu tematycznego celów strategicznych Strategii. Niektóre z poziomów dostępności środków finansowych są łatwiejsze do oszacowania, ponieważ odnoszą się do województwa lubuskiego. Tak się dzieje przykładowo w kontekście budżetu samorządu regionalnego, samorządów lokalnych oraz przedsiębiorców zlokalizowanych na terenie omawianego województwa. Na podstawie danych zawartych w budżetach samorządów, ale przede wszystkim Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, można dokonać szacunków maksymalnych, możliwych do zaangażowania, które pośrednio lub bezpośrednio będą służyć realizacji założonych Celów Strategicznych SRWL 2030. Środki finansowe poziomu centralnego i ponadnarodowego, a także tzw. pozostałe źródła finansowania zostały oszacowane nie tylko ze względu na podział pomiędzy poszczególnymi CS Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, ale również odsetka środków finansowych, jakie mogą zostać pozyskane w trybie konkursowym. Ta część jest tym bardziej obciążona subiektywnymi założeniami. W odniesieniu do środków finansowych poziomu krajowego przyjęto, że głównymi źródłami finansowymi będą: zaplanowane nabory prefinansowane w ramach KPO, ale przede wszystkim Program Inwestycji Strategicznych Polski Ład. Przyjęto, biorąc pod uwagę, iż środki te będą głównymi źródłami finansowania inwestycji w całej Polsce, biorąc pod uwagę zakresy tematyczne poszczególnych Celów Strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego (CS), że na realizację wszystkich CS przeznaczonych zostanie ok. 1% alokacji ze wskazanych źródeł w zależności od celu (CS1: 0,178%, CS2: 0,231%, CS3: 0,463%, CS4: 0,053%). W przypadku innej pozycji w tabeli 10: Pozostałe źródła finansowe, należy wskazać, że należą do

---

²⁶ Rozdział „Ramy finansowe strategii” został przygotowany na podstawie opracowania „Ramy finansowe Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030”, które przygotował dr Michał Tadeusz Kudłacz.

nich: Norweski Mechanizm Finansowy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg (141 684 739,54 zł dla województwa lubuskiego), Fundusz Kolejowy (budżet na poziomie centralnym ok. 100 mln zł), PFRON (220 mln zł dla Lubuskiego), WFOŚiGW (64 mln zł dla województwa lubuskiego), NFOŚiGW (4,7 mld zł na poziomie centralnym), Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej (1,42 mld zł na poziomie centralnym), Fundusz Medyczny (117 mld zł na poziomie centralnym). Biorąc pod uwagę zakresy tematyczne poszczególnych Celów Strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego przyjęto, że na realizację wszystkich CS SRWL 2030 przeznaczonych zostanie ok. 1,28% wskazanych źródeł w zależności od celu (CS1: 0,292%, CS2: 0,372%, CS3: 0,531%, CS4: 0,095%).

- 3) Analizując środki finansowe w dyspozycji administracji centralnej, należy wskazać na wspomniane powyżej Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych (Polski Ład) – centralny fundusz celowy ustanowiony w celu zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania COVID-19 oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Na realizację wszystkich projektów w ramach Polskiego Ładu planuje się przeznaczyć ok. 651 mld zł do 2030 roku. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Samorządy mogły wnioskować o fundusze z 35 obszarów w wysokości nawet 95 proc. dofinansowania na m.in.: budowę dróg, kanalizacji, oczyszczalni, czy odnawialnych źródeł energii. Polski Ład jest wdrażany od 1 stycznia 2022 roku. W ramach pierwszej edycji Programu Inwestycji Strategicznych – Rządowy Fundusz Polski Ład samorządy z województwa lubuskiego otrzymały 677 345 788,09 zł bezzwrotnego dofinansowania. W ramach drugiego naboru do Programu Inwestycji Strategicznych – Rządowy Fundusz Polski Ład samorządy z województwa lubuskiego otrzymały 943 093 814,99 zł bezzwrotnego dofinansowania. W ramach III edycji Rządowego Program Inwestycji Strategicznych 66 samorządów z województwa lubuskiego otrzymało dofinansowanie do 78 projektów na łączną kwotę 162 631 126, 60 zł.
- 4) Zgodnie z Umową Partnerstwa²⁷ dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce wartość alokacji przyznanej Polsce ma wynieść około 76 mld euro²⁸. Pozwoliło to na przyjęcie przez Zarząd Województwa Lubuskiego programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 (w dniu 13 grudnia 2022 r.). Program stanowi podstawę do planowania i wydatkowania środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w perspektywie finansowej 2021-2027 zgodnie z alokacją wskazaną dla województwa lubuskiego w Umowie Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce oraz przyjętym podziałem określonym w Programie. i Wartość alokacji środków finansowych w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 prezentuje tabela 9.

---

²⁷ https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/109763/Umowa_Partnersstwa_na_lata_2021_2027.pdf (data dostępu: 06.09.2023 r.).

²⁸ <https://www.poir.gov.pl/strony/wiadomosci/umowa-partnersstwa-to-rekordowe-76-mld-euro-to-okolo-350-mld-zl-dla-polski/> (data dostępu: 03.08.2023 r.).

Tabela 9. Ramy finansowe Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 [EUR]

	Wkład UE	Wkład krajowy	Ogółem
Priorytet 1. Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki	97 346 294,00	17 178 758,00	114 525 052,00
Priorytet 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego	184 972 358,00	32 642 181,00	217 614 539,00
Priorytet 3. Fundusze Europejskie na rozwój mobilności miejskiej w Lubuskiem	65 078 372,00	11 484 419,00	76 562 791,00
Priorytet 4. Fundusze Europejskie na dostępność komunikacyjną Lubuskiego	111 646 307,00	19 702 290,00	131 348 597,00
Priorytet 5. Fundusze europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej	73 659 388,00	12 998 716,00	86 658 104,00
Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli	239 187 565,00	42 209 572,00	281 397 137,00
Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność	13 259 821,00	697 886,00	13 957 707,00
Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego	93 024 595,00	16 416 106,00	109 440 701,00
Priorytet 9. Pomoc techniczna - EFRR	26 004 083,00	4 588 956,00	30 593 039,00
Priorytet 10. Pomoc techniczna EFS+	10 662 433,00	1 881 606,00	12 544 039,00

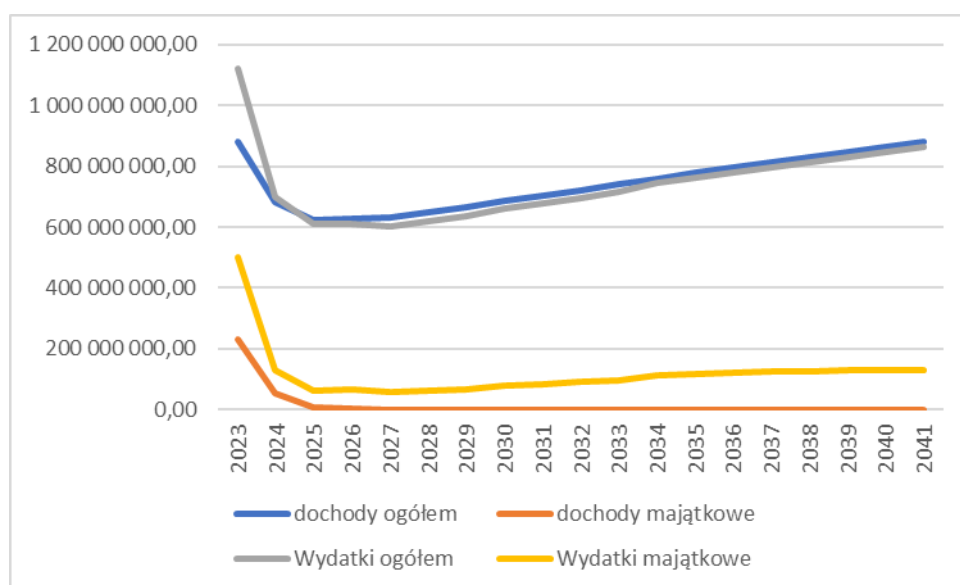
Źródło: program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 będący załącznikiem do uchwały nr 304/4195/22 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 13 grudnia 2022 r., tabela 11. Całkowita alokacja programu wg funduszu i współfinansowania krajowego.

- 5) W kontekście wsparcia miast ze środków Polityki Spójności na lata 2021-2027 pamiętać należy, że każde z państw członkowskich zobowiązane jest zagwarantować na poziomie krajowym przez cały okres programowania, co najmniej 8% (pierwotna propozycja dotyczyła 6%) środków EFRR (środki

to będą przeznaczone na zrównoważony rozwój obszarów miejskich: miasto lub miejski obszar funkcjonalny, wdrażany poprzez instrumenty terytorialne). Województwo lubuskie w zawartym Kontrakcie Programowym deklaruje przeznaczenie na ten cel około 16% środków EFRR. .

- 6) Występują i będą występować różnorakie możliwości korzystania z wyżej wskazanych źródeł finansowych, jednak w zasadniczej części, szczególnie na poziomie krajowym i ponadnarodowym będą one mieć charakter konkursowy. Oznacza to, że zaprezentowane w tabeli 9 wartości kwot mają charakter szacunkowy.
- 7) Prognozowane wartości na poziomie regionalnym wyznaczono na podstawie *Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Lubuskiego na lata 2023-2041* (WPF), które określają wysokość środków finansowych wspierających realizację zaprogramowanych przedsięwzięć. Zaprezentowane w WPF kwoty uwzględniają dopuszczalną wysokość ustawowych wskaźników zadłużenia. Między innymi z wykorzystaniem tego źródła podjęto próbę określenia kwoty dochodów Województwa Lubuskiego do roku 2041.

Rysunek 20. Prognozowane dochody i wydatki z budżetu województwa lubuskiego w latach 2023-2041

Źródło: *Wieloletnia Prognoza Finansowa dla Województwa Lubuskiego, Uchwała nr XLIX/702/22 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2022 roku w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Lubuskiego na lata 2023-2041.*

- 8) Dochody Województwa Lubuskiego (poza środkami unijnymi i innymi środkami zagranicznymi) można podzielić na następujące grupy (dane za rok 2022):
- a) dochody własne (231,9 mln zł), w tym między innymi:
- PIT: 70,4 mln zł,
  - CIT: 159,4,8 mln zł,
- b) subwencja ogólna: 130,1 mln zł,

- 9) W 2021 r. nakłady inwestycyjne poniesione przez przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie województwa lubuskiego wyniosły ponad 2,13 mld zł w obszarze działalności innowacyjnej i rozwojowej, z czego ok. 90% tej kwoty dotyczy przedsiębiorstw przemysłowych, zatem udział sektora usług jest tutaj niewielki. Biorąc pod uwagę prognozy gospodarcze i finansowe na lata 2023-2030, w województwie lubuskim należy spodziewać się inwestycji ze strony sektora prywatnego o orientacyjnej wartości 6,83 mld zł.
- 10) Ważnym elementem poszukiwania źródeł finansowych niezbędnych do implementacji Strategii są budżety jednostek samorządu terytorialnego poziomu lokalnego. Biorąc pod uwagę wartości wydatków majątkowych gmin i powiatów, w tym miast na prawach powiatu w latach 2016-2021 (10,2 mld zł) oraz dochodów gmin i powiatów w tym okresie (65,6 mld zł), a także prognozy finansowe samorządów oraz w zakresie koniunktury gospodarczej i fakt zmniejszenia nakładów finansowych w kolejnym okresie programowania w ramach polityki spójności, należy przyjąć, że planowane przez gminy i powiaty województwa lubuskiego nakłady inwestycyjne w latach 2023-2030 wyniosą ok. 14,8 mld zł.

Prognoza wysokości dla możliwych do oszacowania źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 została przedstawiona w tabeli 10.²⁹

Tabela 10. Prognoza wysokości i źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego

Cele strategiczne SRWL 2030	2023-2030		
	Dostępne źródła finansowania	Szacowana wielkość nakładów finansowych	Udział procentowy źródeł finansowania w całości
Cel strategiczny 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna	Środki finansowe poziomu krajowego	1351	3,44
	Środki finansowe Województwa Lubuskiego	2102,7	5,36
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	3165	8,07
	Przedsiębiorcy	6254	15,94
	Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027	1642,83	4,19
	Pozostałe źródła finansowe	779,49	1,99
Suma:		15295,02	38,99

²⁹ W pozycji „pozostałe źródła finansowe” wskazano m.in. Norweski Mechanizm Finansowy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Fundusz Kolejowy, PFRON, WFOŚiGW, NFOŚiGW, Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej, Fundusz Medyczny, Interreg VI A Brandenburgia oraz Program Współpracy Interreg Polska - Saksonia.

Cel strategiczny 2. Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi	Środki finansowe poziomu krajowego	1745	4,45
	Środki finansowe Województwa Lubuskiego	632,2	1,61
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	3706	9,45
	Przedsiębiorcy	240	0,61
	Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027	1529,25	3,90
	Pozostałe źródła finansowe	998,98	2,55
Suma:		8832,45	22,30
Cel strategiczny 3. Integracja przestrzenna regionu	Środki finansowe poziomu krajowego	3504	8,93
	Środki finansowe Województwa Lubuskiego	819,7	2,09
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	4045	10,31
	Przedsiębiorcy	280	0,71
	Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027	886,68	2,26
	Pozostałe źródła finansowe	1400	3,57
Suma:		10935,38	27,88
Cel strategiczny 4. Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę	Środki finansowe poziomu krajowego	400	1,02
	Środki finansowe Województwa Lubuskiego	697,7	1,78
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	2350	5,99
	Przedsiębiorcy	56	0,14
	Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027	723,4	1,84
	Pozostałe źródła finansowe	316,44	0,81
Suma:		4143,54	11,88

Źródło: Opracowanie: dr M. Kudłacz, Ramy finansowe Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, sierpień 2023 r.

Potencjalne środki finansowe, które mogą zostać przeznaczone do implementacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 oszacowano łącznie na kwotę ok. 39,22 mld zł. Przy podziale środków finansowych pomiędzy poszczególne cele strategiczne SRWL 2030 poddano analizie zakres merytoryczny celu - kierunki interwencji/działań, które zestawiono z ramami merytorycznymi dokumentów stanowiących interpretację dla poszczególnych źródeł finansowania. Ważnym elementem podziału środków finansowych była analiza kapitałochłonności poszczególnych kierunków interwencji.

Dla realizacji celów SRWL 2030 możliwe i niezbędne będzie skorzystanie z zewnętrznych środków finansowych, przede wszystkim UE. Poniżej wskazano możliwe źródła finansowania.

Fundusze Europejskie dla Polski³⁰

W perspektywie 2021-2027 województwo lubuskie może korzystać również z funduszy UE z następujących programów zarządzanych na poziomie krajowym:

Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG): inwestycje w projekty badawczo-rozwojowe, innowacyjne i zwiększające konkurencyjność naszej gospodarki. Z programu korzystają głównie przedsiębiorcy oraz sektor nauki.

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS): środki na poprawę sytuacji osób na zmieniającym się rynku pracy, dbamy o rozwój edukacji i usług zdrowotnych. Wspieramy rodziców w opiece nad dziećmi i osoby ze szczególnymi potrzebami.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC): program zakłada zwiększenie dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego i rozwój e-usług, wzmocnienie cyberbezpieczeństwa oraz podniesienie kompetencji cyfrowych społeczeństwa.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS): inwestycje w bezpieczeństwo energetyczne Polski, rozwój odnawialnych źródeł energii, ochronę środowiska, bezpieczny i ekologiczny transport, a także w rozwój ochrony zdrowia, kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego.

Tabela 11. Wysokość alokacji środków centralnych w ramach Funduszy Europejskich dla Polski na okres programowania 2021-2027 [mld EUR].

Program	Wysokość alokacji [mld euro]
Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)	37,1

³⁰ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/> (data dostępu: 15.08.2023).

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS)	18,8
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)	9,2
Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS)	113,4

Źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/> (data dostępu: 04.08.2023 r.).

Analiza wykorzystania krajowych programów operacyjnych z perspektywy 2014-2020 tj. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ), Program Operacyjny Inteligentny Rozwój (PO IR), Program Operacyjny Polska Cyfrowa (PO PC), Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), pokazuje, że udział procentowy dofinansowania projektów realizowanych w województwie lubuskim w roku 2023 wynosił ok. 2,41 % (w stosunku do projektów realizowanych na terenie wszystkich województw). Wartość dofinansowania środkami UE do projektów realizowanych na terenie województwa lubuskiego w ramach wszystkich krajowych programów operacyjnych wyniosła ok. 3,89 mld zł. Przyjmując podobne założenie, szacunkowo województwo lubuskie mogłoby liczyć na około 19, 13 mld w perspektywie 2021-2027 z programów krajowych wskazanych w tabeli 11.³¹

Pakiet działań na rzecz odbudowy

Next Generation UE – fundusz odbudowy o wartości 750 mld €, na którego uruchomienie wyraziła zgodę 21 lipca 2020 Rada Europejska. Ma na celu wsparcie państw członkowskich dotkniętych pandemią COVID-19. Środki z Next Generation EU zostaną rozdysponowane jako pożyczki (360 mld EUR) i dotacje (390 mld EUR) w ramach siedmiu programów:

- 1) Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności: 672,5 mld EUR
- 2) ReactEU: 47,5 mld EUR
- 3) Horyzont Europa: 5 mld EUR
- 4) InvestEU: 5,6 mld EUR
- 5) rozwój obszarów wiejskich: 7,5 mld EUR
- 6) Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji: 10 mld EUR
- 7) RescEU: 1,9 mld EUR.

Dwa lata po utworzeniu funduszu Next Generation wypłacono już ponad 140 mld euro i osiągnięto cele w zakresie transformacji ekologicznej i cyfrowej³². W perspektywie średnioterminowej Komisja szacuje,

³¹ Analiza wykorzystania środków z krajowych programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020 w województwie lubuskim, Departament Rozwoju i Innowacji UMWL, marzec 2023. Kwota szacunkowa na lata 2021-27 jest mocno przybliżona i zakładająca, że wszystkie projekty będą realizowane z podziałem na województwa (na początkowym etapie perspektywy 2021-27 trudno przewidzieć jaki będzie zakres projektów o charakterze krajowym).

³² https://poland.representation.ec.europa.eu/news/nextgenerationeu-po-dwoch-latach-2023-02-23_pl (data dostępu: 04.08.2023).

że inwestycje finansowane z Next Generation UE mogą podnieść PKB UE o około 1,5 proc. w 2024 r. i dalej stymulować tworzenie miejsc pracy.

Największym z zaproponowanych instrumentów wsparcia w ramach funduszu odbudowy jest **Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności** (Recovery and Resilience Facility – RRF) o wartości 672,5 mld euro. Z tej kwoty do Polski ma trafić: 23,9 mld euro dotacji i 11,5 mld euro pożyczek. 42,7% planu będzie wspierać zieloną transformację, a 21,3% planu będzie wspierać transformację cyfrową. Celem interwencji w ramach RRF ma być przede wszystkim, po doraźnych działaniach związanych ze zmniejszeniem niepożądanych skutków społecznych i gospodarczych kryzysu wywołanego przez COVID-19, wsparcie procesów konwergencji oraz odporności gospodarek poszczególnych krajów członkowskich w horyzoncie długoterminowym.

Podstawą uzyskania wsparcia w ramach tego instrumentu jest przedstawienie KE wspomnianego już wcześniej **Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności** (KPO). Plan powinien określać reformy i inwestycje wzmocniające potencjał wzrostu i odporności gospodarczej i społecznej państwa oraz zwiększające spójność terytorialną. Realizacja KPO powinna również pozytywnie wpływać na zielone i cyfrowe przemiany społeczno-gospodarcze. 1 czerwca 2022 r. KPO został zaakceptowany przez Komisję Europejską 17 czerwca 2022 r. KPO zostało zaakceptowane przez Radę UE³³.

„**Horyzont Europa**” zastąpi największy w historii Unii Europejskiej program ramowy dotyczący badań naukowych i innowacji – Horyzont 2020. Jego główne cele to wzmocnienie bazy naukowej i technologicznej UE oraz europejskiej przestrzeni badawczej, a także wzmocnienie europejskich zdolności w zakresie innowacji, konkurencyjności i liczby miejsc pracy. Ułatwione zostanie budowanie lepszych powiązań między instytucjami badawczymi i innowacyjnymi w całej Europie, by wzmocnić współpracę badawczą w całej Unii. Pula środków finansowych na realizację programu „Horyzont Europa” w okresie 2021-2027 wyniesie ok. 95 mld euro.

Dodatkowe horyzontalne programy i instrumenty finansowe Unii Europejskiej a także inne narzędzia finansowe potencjalnie istotne dla realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego

Rozwój obszarów wiejskich będzie jednym z dwóch filarów wspólnej polityki rolnej na okres 2021-2027. Filar I (środki rynkowe i płatności bezpośrednie) zapewni bezpośrednie wsparcie rolnikom i finansowanie środków rynkowych. Przyczyni się, w szczególności za pomocą nowej struktury środowiskowej, do osiągnięcia wyższego poziomu ambicji w dziedzinie środowiska i klimatu w ramach wspólnej polityki rolnej. Środki w filarze I będą – podobnie jak w bieżącym okresie finansowania – w całości finansowane z budżetu UE. Filar II (rozwój obszarów wiejskich) zapewni konkretne dobra

---

³³ Holandia, Irlandia, Polska, Szwecja i Węgry - to kraje, które ze względu na procedury związane z osiąganiem tzw. kamieni milowych nie otrzymały żadnych środków z tego źródła. Należy więc zwrócić uwagę na narastające opóźnienia w realizacji KPO, wynikająca głównie z uwarunkowań politycznych na poziomie centralnym i ponadnarodowym. Skutkuje to opóźnieniami w dostępie do środków finansowych, a co za tym idzie, realizacją tzw. kamieni milowych. Po drugie, w 2023 r. na podstawie rozporządzenia ustanawiającego Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, które weszło w życie w marcu 2023 r. i konieczności zaprogramowania działań dotyczących nowego instrumentu REPowerEU przeprowadzona zostanie rewizja założeń KPO.

publiczne związane z klimatem i środowiskiem, zwiększy konkurencyjność sektora rolnictwa i leśnictwa, będzie wspierał zróżnicowanie działalności gospodarczej oraz jakość życia i pracy na obszarach wiejskich, w tym na obszarach, na których występują szczególne ograniczenia. Wraz z wejściem w życie ustawy o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, stworzone zostały prawne ramy m.in do ubiegania się przez Polskę o pieniądze z UE na wsparcie rolnictwa, oraz mieszkańców, przedsiębiorców i samorządów z obszarów wiejskich. Na ten cel przeznaczonych zostanie ponad 25 mld euro.

Poza wyżej wymienionym, należy wspomnieć o innych potencjalnych źródłach finansowania SRWL 2030, do których należą między innymi:

Programy horyzontalne i inne instrumenty

Instrument „Łącząc Europę” (CEF – Connecting Europe Facility) wspiera tworzenie nowoczesnej i efektywnej infrastruktury w sektorach transportu (25,8 mld euro), energetyki (5,84 mld euro) i w sektorze cyfrowym (2,07 mld euro). Łączny budżet CEF na lata 2021-2027 to 33,71 mld euro³⁴.

- **Program „Cyfrowa Europa”** będzie inwestować w kluczowe strategiczne zdolności cyfrowe, takie jak unijne obliczenia wielkiej skali, sztuczna inteligencja i cyberbezpieczeństwo. Będzie on stanowił uzupełnienie innych instrumentów, zwłaszcza programu „Horyzont Europa” i instrumentu „Łącząc Europę” we wspieraniu transformacji cyfrowej w Europie. Pula środków finansowych na realizację programu w okresie 2021-2027 wyniesie prawie 7 mld euro.
- **Program na rzecz Jednolitego Rynku** przyczyni się do wzmocnienia zarządzania jednolitym rynkiem, zwiększenia ochrony konsumentów i wsparcia konkurencyjności unijnego przemysłu, w szczególności MŚP.
- **Erasmus Plus** - program dotyczący edukacji, szkoleń, młodzieży i sportu, którego budżet na lata 2021-2027 wynosi ok. 28 mld euro. Program zapewni możliwości nauki i mobilności dla uczniów, uczniów zawodu, młodzieży, studentów i nauczycieli. Będzie on silnie ukierunkowany na włączenie ludzi mających mniejsze szanse i zwiększy możliwości transnarodowej współpracy uczelni oraz instytucji kształcenia i szkolenia zawodowego. Program będzie wspierać też współpracę w dziedzinie sportu.
- **Europejski Korpus Solidarności** kładzie nacisk na europejski wymiar solidarności i skierowany jest do młodych ludzi, którzy chcą pomagać innym, rozwijać umiejętności i kompetencje oraz zdobywać doświadczenie zawodowe. Europejski Korpus Solidarności ma na celu stworzenie bardziej integracyjnego społeczeństwa, w którym wspierane są osoby słabsze.
- **Kreatywna Europa** to program mający zapewnić rozwój i propagowanie europejskiej różnorodności i dziedzictwa kultur i języków oraz zwiększyć konkurencyjność sektora kultury i sektora kreatywnego, zwłaszcza sektora audiowizualnego. Budżet programu to 1,65 mld euro.

---

³⁴ https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/connecting-europe-facility-2021-2027-adopted-2021-07-20_en (05,09,2023).

- **Program Sprawiedliwość Prawa i Wartości** promuje równość praw, zaangażowanie i udział obywateli w życie Unii, ma także na celu walkę z wszelkimi formami przemocy.
- **Program działań na rzecz środowiska i klimatu (LIFE)** będzie wspierać zachowanie różnorodności biologicznej, w tym obszary Natura 2000, oraz transformację Unii w czyste, energooszczędne, niskoemisyjne i odporne na zmianę klimatu społeczeństwo, oparte na gospodarce o obiegu zamkniętym.
- **Fundusz Azylu i Migracji (AMIF - Asylum, Migration and Integration Fund)** wspiera działania państw członkowskich służące zapewnieniu przyjmowania osób ubiegających się o azyl oraz zapewnienia środków integracji. Alokacja AMIF to 9,88 mld euro.
- **Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego** ma zapewniać wysoki poziom bezpieczeństwa w UE, zapobiegając terroryzmowi i radykalizacji postaw oraz poważnej i zorganizowanej przestępczości i cyberprzestępczości oraz poprzez zwalczanie tych zjawisk. Budżet funduszu wynosi ok. 87 mld euro.
- **Program działań UE w dziedzinie zdrowia** o budżecie ok. 1,7 mld euro, to program, którego celem jest ochrona ludności UE przed poważnymi transgranicznymi zagrożeniami zdrowia, wzmocnienie systemów opieki zdrowotnej i siły roboczej w sektorze służby zdrowia, m.in. dzięki transformacji cyfrowej oraz wsparciu zintegrowanej i skoordynowanej współpracy między państwami członkowskimi oraz poprawa dostępności leków i wyrobów medycznych w UE.
- **Europejski Fundusz Innowacji** wspiera przełomowe technologie w dziedzinach energii ze źródeł odnawialnych, energochłonnych sektorów przemysłu, magazynowania energii oraz wychwytywania, wykorzystywania i składowania dwutlenku węgla. Fundusz zapewni impuls dla ekologicznej odbudowy gospodarczej UE poprzez tworzenie lokalnych przyszłościowych miejsc pracy i torowanie drogi dla neutralności klimatycznej. Jest to instrument pozabudżetowy finansowany z dochodów z aukcji uprawnień do emisji w ramach unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (ETS), szacowana pula środków na lata 2020-2030 to 10 mld euro.³⁵

Programy współpracy terytorialnej:

- **Interreg VI A Brandenburgia – Polska** to program współpracy mający na celu wspieranie projektów na pograniczu brandenbursko-polskim. Jest on współfinansowany ze środków Unii Europejskiej (Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). W programie obowiązuje zasada partnerstwa, co oznacza, że projekty muszą być realizowane w polsko-niemieckiej kooperacji i przynosić korzyści dla pogranicza oraz jego mieszkańców. Zasięg terytorialny: po stronie polskiej – województwo lubuskie; po stronie niemieckiej – powiaty: Märkisch-Oderland, Oder-Spree oraz Spree-Neiße, a także miasta na prawach powiatów Frankfurt nad Odrą oraz Cottbus. Budżet: 88,3 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Zakres tematyczny: Priorytet 1 - Innowacyjne pogranicze - transfer wiedzy i technologii na rzecz innowacyjnych rozwiązań. Priorytet 2 - Odporne i zrównoważone pogranicze – zmiany klimatu i różnorodność biologiczna. Priorytet 3 - Atrakcyjne pogranicze – edukacja, kultura i turystyka. Priorytet 4 - Pogranicze dialogu – współpraca mieszkańców i instytucji.

³⁵ Źródło: https://poland.representation.ec.europa.eu/news/miliard-w-ekologie-2020-07-03_pl (02.08.2023).

- **Program Współpracy Interreg Polska – Saksonia.** Celem Programu jest pogłębienie współpracy dla przezwyciężania barier rozwojowych na pograniczu polsko-saksońskim. Program wspiera transgraniczne projekty, które przyczyniają się do rozwiązania zbieżnych problemów i podejmują wyzwania dotyczące rozwoju polsko-saksońskiego pogranicza. Zasięg terytorialny: po stronie polskiej – powiat żarski w województwie lubuskim, a także: 9 powiatów podregionu jeleniogórskiego w województwie dolnośląskim: bolesławiecki, jaworski, kamiennogórski, karkonoski, lubański, lwówecki, zgorzelecki, złotoryjski oraz m. Jelenia Góra, po stronie niemieckiej - dwa powiaty (Landkreise) Wolnego Państwa Saksonia: powiat Görlitz, - powiat Bautzen. Budżet: 60,27 mln EUR z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Partnerstwo: w projektach musi uczestniczyć co najmniej jeden partner z Polski i jeden partner z Saksonii. Zakres tematyczny: Priorytet 1 – Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu. Priorytet 2 – Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę. Priorytet 3 – Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji.

SPIS RYSUNKÓW I TABEL

Rysunek 1. Model formułowania wyzwań stojących przed Województwem Lubuskim w kontekście prac nad SRWL 2030.....	5
Rysunek 2. Cel główny i cele strategiczne	22
Rysunek 3. Schemat celów operacyjnych 1. celu strategicznego	23
Rysunek 4. Schemat kierunków interwencji (działań) 1. celu strategicznego.....	24
Rysunek 5. Schemat celów operacyjnych 2. celu strategicznego	29
Rysunek 6. Schemat kierunków interwencji (działań) 2. celu strategicznego.....	29
Rysunek 7. Schemat celów operacyjnych 3. celu strategicznego	34
Rysunek 8. Schemat kierunków interwencji (działań) 3. celu strategicznego.....	34
Rysunek 9. Schemat celów operacyjnych 4. celu strategicznego	40
Rysunek 10. Schemat kierunków interwencji (działań) 4. celu strategicznego.....	41
Rysunek 11. Hierarchia i specjalizacja ośrodków w województwie lubuskim	51
Rysunek 12. Infrastruktura społeczna o charakterze regionalnym w województwie lubuskim	53
Rysunek 13. Komunikacja i transport.....	56
Rysunek 14. Infrastruktura energetyczna i zasoby surowcowe.....	58
Rysunek 15. Środowisko przyrodnicze	60
Rysunek 16. Wody powierzchniowe, podziemne oraz zagrożenie powodziowe	61
Rysunek 17. Partnerstwa samorządowe w województwie lubuskim (czerwiec 2023 r.).....	64
Rysunek 18. Przedsięwzięcia strategiczne w SRWL2030	66
Rysunek 19. Obszary przygraniczne w województwie lubuskim	84
Rysunek 20. Prognozowane dochody i wydatki z budżetu województwa lubuskiego w latach 2023-2041	112
.....	
Tabela 1. Wykaz i podział przedsięwzięć strategicznych pod względem kompetencji samorządu województwa.....	44
Tabela 2. Korelacja celów SRWL 2030 z celami SOR.....	88
Tabela 3. Korelacja celów SRWL 2030 z celami KSRR 2030.....	89
Tabela 4. Spójność celów SRWL 2030 z celami krajowych strategii zintegrowanych.....	89
Tabela 5. Korelacja celów SRWL 2030 z Celami Zrównoważonego Rozwoju	93
Tabela 6. Korelacja celów SRWL 2030 z celami UE na lata 2021-2027	95
Tabela 7. Wykaz podstawowych wojewódzkich programów sektorowych w odniesieniu do poszczególnych celów SRWL 2030	99
Tabela 8. Wskaźniki monitorowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030.....	102
Tabela 9. Ramy finansowe Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 [EUR]	111
Tabela 10. Prognoza wysokości i źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego .	113
Tabela 11. Wysokość alokacji środków centralnych w ramach Funduszy Europejskich dla Polski na okres programowania 2021-2027 [mld EUR].	115

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

- BAEL** Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
- EFRR** Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- EFSS+** Europejski Fundusz Społeczny+
- EUWT** Europejskie ugrupowania współpracy terytorialnej
- GUS** Główny Urząd Statystyczny
- IIT** Inne Instrumenty Terytorialne
- IOB** Instytucje otoczenia biznesu
- JST** jednostka samorządu terytorialnego
- KPZK** Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
- KSRR 2030** Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- KSSSE** Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna
- LROT** Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne
- MOF** Miejski Obszar Funkcjonalny
- MŚP** Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
- NFOŚiGW** Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- NGO** Organizacja pozarządowa (ang. non-government organization)
- OSI** Obszary Strategicznej Interwencji
- OZE** odnawialne źródła energii
- PFRON** Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- PKB** Produkt Krajowy Brutto
- RIS** Regionalne Inteligentne Specjalizacje
- RLKS** Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
- SOR** Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju
- SRWL 2030** Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030
- TEN-T** Transeuropejskie sieci transportowe (ang. Trans-European Network-Transport)
- UMWL** Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze
- UNESCO** Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury
- WFOŚiGW** Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- WPF** Wieloletnia Prognoza Finansowa
- ZIT** Zintegrowane Inwestycje Terytorialne